

Літаратура і мастацтва

Выдаецца з 1932 г.
№ 35 (2561)
ПЯТНІЦА
27
жніўня 1971 г.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАУЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

ВЫХОДЗІЦЬ РАЗ У ТЫДЗЕНЬ НА ШАСНАЦЦАЦІ СТАРОНКАХ

Цана 8 кап.

ВЫБРАЦЬ прафесію на ўсё жыццё—гэта вельмі адказна: перад сабой, сябрамі, бацькамі, краінай...

Дзяўчаты і юнакі, якіх вы бачыце на здымку, вырашылі прысвяціць жыццё музыцы. Пройдзе некалькі гадоў, і мы ўбачым іх кіраўнікамі хораў на прадпрыемствах і ў калгасах, у дамах культуры і школах.

Песня робіць чалавека лепшым, песня пашырае далягляды, з песняй сябруюць шчырыя, адважныя, сумленныя людзі.

У Віцебскім культасветвучылішчы, якое адкрываецца сёлета, закончыліся прыёмныя экзамены. Шэсцьдзесят чалавек і верасня пачнуць вучобу на дырыжорска-харавым факультэце.

Фота Л. МЕРНЕРТА.

НАСУСТРАЧ ЮБІЛЕЙНАЙ ДАЦЕ

Калегія Міністарства культуры Беларускай ССР прыняла пастанову аб падрыхтоўцы тэатральнага мастацтва да 50-годдзя ССРСР і паляпшэнні міжрэспубліканскага абмену лепшымі драматычнымі і музычнымі творамі. Пастанова прадугледжвае правядзенне ў 11 паўгоддзі 1972 г. рэспубліканскага агляду спектакляў драматычных тэатраў і ў I квартале 1973 г. рэспубліканскага агляду спектакляў музычных тэатраў, ажыццёўленых па творах драматургаў і кампазітараў братніх народаў ССРСР.

Лепшыя спектаклі будуць рэкамендаваны для ўдзелу ва ўсесаюзным фестывалі драматургіі народаў ССРСР і ўсесаюзным аглядзе спектакляў музычных тэатраў.

Кожнаму драматычнаму тэатру рэспублікі, гаворыцца ў пастанове, трэба падрыхтаваць да агляду на высокім ідэйна-мастацкім узроўні 1—2 спектаклі па п'есах драматургаў братніх рэспублік.

Драматычным тэатрам імя Купалы і Коласа і тэатру юнага глядача разгледзець пытанне аб магчымасці запрашэння для пастаноўкі спектакляў рэжысёраў іншых нацыянальных рэспублік.

Увесці ў газеце «Літаратура і мастацтва» пастаянную рубрыку аб падрыхтоўцы да рэспубліканскага і ўсесаюзнага фестывалю драматургіі народаў ССРСР, матэрыялы якой інфармавалі б аб новых творах драматургаў саюзных рэспублік.

Летнія гастролі 1972 г. мяркуецца арганізаваць як паказ шматнацыянальнага тэатральнага мастацтва. Рэпертуар гастролёў прадугледжвае спектаклі па п'есах драматургаў народаў ССРСР.

На Усесаюзны агляд спектакляў музычных тэатраў у сувязі з 50-годдзем ССРСР тэатры оперы і балета і тэатры музычнай камедыі і аперэты могуць прадставіць па 1—2 спектаклі, пастаўленыя з 1 кастрычніка 1971 г. па 1 красавіка 1973 г. За лепшыя спектаклі па творах кампазітараў братніх рэспублік устанавіваюцца асобна па кожным жанры дыпламы I, II і III ступеняў. Дыпламамі таксама могуць быць адзначаны асобныя артысты за цікавыя сцэнічныя вобразы. За выдатныя спектаклі з ліку адзначаных дыпламамі I ступені ўстанавіваюцца грошова прэмія з фонду Міністарства культуры ССРСР: за оперны—5000 рублёў, за балетны—5000 рублёў, за спектакль музычнай камедыі—4000 рублёў. Вынікі агляду будуць аб'яўлены 1 ліпеня 1973 г.

СУСТРЭЧА СЯБРОЎ

У Доме мастацтваў адбылася сустрэча артыстаў Ровенскага музычна-драматычнага тэатра імя М. Астроўскага з мінскімі калегамі і грамадскаю горада. Госці расказалі пра гісторыю свайго тэатра, падзяліліся ўражаннямі ад сустрэч з беларускімі глядачамі і драматургамі, у прыватнасці, з А. Макавічам, з якім іх звязвае даўняе дружба. Присутныя з цікавасцю праследзілі сцэны са спектакляў «Навівайка», «Джэні Герхарт» і інш. У іх былі заняты вопытныя майстры сцэны і артыстычная моладзь.

Ад імя гаспадароў выступілі народныя артысты БССР М. Яроманка і заслужаны дзеяч мастацтваў рэспублікі Ул. Стэльмах. Гасцям былі вучаны кветкі. Сустрэча прайшла ў сардэчнай, сяброўскай атмасферы.

Анатоль ВЯРЦІНСКІ

Анатоль Вярцінскі вярнуўся нядаўна з Венгрыі. Мы папрасілі яго сказаць некалькі слоў аб сваёй п'ездцы, аб сённяшнім стане беларуска-венгерскіх літаратурных сувязей.

ХІГМАНТ ГЕРАНЧАР, загадчык аддзела савецкіх літаратурна-выдавецтва «Еўропа», з усмешкай глядзеў на мяне і гаварыў: «Проста не верыцца... Вы першы беларускі паэт, якога я бачу». Ён расказаў, што выдавецтва цыявільска-нацыянальнымі літаратурамі нашай краіны, у тым ліку і беларускай, што хутка выйдзе ў калектыўным зборніку новая аповесць Васіля Быкава «Сотнікаў», што ён сам перакладаў адно апавяданне гэтага аўтара... Наша знаёмства адбылося літаральна на калідоры, першая размова была мімаходзя. Назаўтра яна была прадоўжана ў кабінце галоўнага рэдактара выдавецтва. Сам галоўны быў у адначынку, і я гаварыў з яго намеснікам паэтам Ласла Лотарам, рэдактарам выдавецтва паэтэсай Юдзіт Пор, з майм новым знаёмым Хігмантам Геранчарам і ўжо, можна сказаць, старой знаёмай, добрым другом нашай літаратуры Шара Карыг. Гады два таму назад Ш. Карыг, перакладчыца са славянскіх моваў і рэдактар выдавецтва, прыехала ў Мінск і прывезла добрую навіну: выдавецтва «Еўропа» плануе ў серыі «Ліостра», якая знаёміць з літаратурамі народаў свету, выданне анталогіі-хрэстаматыі беларускай літаратуры. Карыг была, такім чынам, той першай застаўкай, якая прадвясціла вясну, на гэты раз — цёплы павеў у нашых сувязях з венгерскай літаратурай.

ШТОГОД многае робіцца нашымі творчымі саюзамі, устаноўамі культуры, тэатрамі, дзелчамі мастацтва па ўмацаванні сувязей з працаўнікамі заводаў, калгасаў і саўгасаў. У год Ленінскага юбілею і ў час падрыхтоўкі да XXIV з'езда КПСС ініцыятыўна выступілі набылі сістэматычны характар.

Праўда, ёсць у нас і яны і нявырашаныя задачы, асабліва па культурным шэфстве дзельчой мастацтва пад сямлом. Менавіта аб гэтай вялікай і адказнай працы ішла размова ў Маскве на пасяджэнні Цэнтральнай камісіі па культуры і шэфскай працы на вёсцы, старшынёй якой з'яўляецца лаўрэат Ленінскай прэміі, народны артыст ССРСР Міхал Ульяняў. Выступілі са справаздачамі, дзяліліся планами нашы сябры — масквічы, украінцы, прадстаўнікі Тулы, Хабаўска, Курска, намеснік міністра культуры ССРСР Р. Уладзімір, адказны сакратар праўлення Усерасійскага харавога аб'яднання А. Мухарскі, старшыня ЦІІ прафсаюза работнікаў культуры М. Пашкоў і інш.

Загадчык аддзела тэатраў Усерасійскага тэатральнага аб'яднання В. Елістратаў расказаў аб рабоце аб'яднання па шэфстве над вёскай. У 1970 годзе ў народныя тэатры, сельскія калектывы, клубы па камандзіроўках аб'яднання выязджала больш дзюх тысяч рэжысёраў, акцёраў, мастакоў, тэатразнаўцаў. У Маскве, Ленінградзе, Горкім, Хабаўску і іншых гарадах створаны спецыяльныя лабараторыі-семінары, у якіх займаюцца рэжысёры народных тэатраў і сельскіх драматычных калектываў...

Кожны трэці жыхар на вёсцы — удзельнік мастацкай самадзейнасці. І нам неабходна знайсці дарогу да яго сэрца. Складаная, патрэбная і адказная задача. Прэзідыум Усерасійскага тэатральнага аб'яднання вырашыў выдаць спецыяльны зборнік, прысвечаны

ЁСЦЬ ЗАКОН ГАСЦІННАСЦІ

рускай літаратуры. Карыг была, такім чынам, той першай застаўкай, якая прадвясціла вясну, на гэты раз — цёплы павеў у нашых сувязях з венгерскай літаратурай.

У час свайго візиту я яшчэ раз пераканаўся, што невыпадкова нашай анталогіяй займаецца менавіта такі чалавек, як Шара Карыг. Як нельга было б аб'яднаць у адзін выдатны іорад Буду і Пешт без удзелу мастацтваўнікаў, так нельга ўявіць міжнацыянальны літаратурны сувязі без людзей-энтузіястаў накіталт Карыг. Да гэтага яна шмат рабіла для папулярызацыі ў сваёй краіне ўкраінскай і балгарскай літаратур. Потым звярнула ўвагу на нашу літаратуру, стала ініцыятарам выдання яе анталогіі. Зараз яна ўжо нядрэнна чытае і разумее па-беларуску, абкалася нашымі кітамі, слоўнікамі, даведнікамі, «впробуе» сяброў беларускай літаратуры.

А сябры ў нас тут ёсць. Да ліку іх з прыемнасцю аднося, напрыклад, літаратуразнаўцу Эндру Вайтара. Вянон ён быў праездам у Мінску, мы з ім тады пазнаёмліліся. У Будапешце

сустрэліся зноў. Эндру Вайтар даследуе авангардысцкую пазію дваццатых гадоў, зацікавіўся ён і нашай наваляй гэтага часу, у прыватнасці, творчасцю Александровіча, Дубоўін, Пушчы, Хадынд, Чарота. Каб чытаць нашых паэтаў у арыгінале, ён таксама вывучае беларускую мову.

Шмат увагі і гасціннасці аддаў мне і перакладчык Дзёрдз Рада. Ён быў у Беларусі, перакладаў на венгерскую мову Францішка Багушэвіча, дапамагаў Міколу Хведаровічу ў падрыхтоўцы да выдання на беларускай мове выбранай лірыкі Шандара Петафі і напісаў прадмову да яе.

Наогул, як я пераканаўся, кола сяброў нашай літаратуры ў Венгрыі мае тэндэнцыю пашырацца. Шара Карыг паказала мне сціпла выдадзеныя яшчэ ў пасляваенны адразу час інігу перакладаў аднаго з вядомых венгерскіх паэтаў Гезы Кепеша. (У Венгрыі, дарэчы, амаль усе паэты з'яўляюцца сталымі перакладчыкамі, і выдавецтвы, як правіла, вельмі шмат друкуюць перакладной літаратуры). У гэтай кнізе побач з творами рускай класічнай і савецкай пазіі зменчаны і

СУВЯЗІ ТРАДЫЦЫЙНЫЯ, ТРЫВАЛЫЯ

шэфскай працы на вёсцы.

Вялікую работу ў сельскай мясцовасці праводзяць тэатральныя работнікі, мастакі і пісьменнікі Украіны. Аб гэтым расказаў у сваім выступленні прадстаўнік украінскай камісіі П. Арлоў. Нашы сябры на Украіне рэгулярна праводзяць дэкады мастацтва і літаратуры ў раённых, калгасных і саўгасных клубах. Яны назавалі цікавы і карысны вопыт, які варта вывучаць і нам, беларусам.

Прадстаўнікі нашай рэспублікі падзяліліся сваім вопытам работы ў гэтым напрамку. За адзіны толькі мінулы сезон тэатры і іншыя творчыя калектывы Беларусі паказалі каля 3000 спектакляў і канцэртаў сельскаму глядачу. Можна было б назваць многіх дзельчой сцэны, якія ў часе выязных спектакляў сустракаюцца з самадзейнымі артыстамі, культурасветработнікамі, гукарады і імі пра надзённыя пытанні развіцця савецкага мастацтва, даюць кансультацыі самадзейным драматычным калектывам, музыкантам, мастакам, народным умельцам. Маршруты, напрыклад, эстрадных калектываў Беларускай філармоніі пралаглі па ўсёй рэспубліцы — ад Турава да Верхнядзвінска, ад Белаўска да Меціслаўшчыны.

Усе члены БТА разумеюць, што нашы мерапрыемствы на сяле павінны быць больш планавымі, а не эпизодычнымі. А ў нас яшчэ, на жаль, здаецца, што ў адным клубе паказваюць па два-тры канцэрты і спектаклі ў месяц, а ў другіх, больш далёкіх ад абласных цэнтраў — ніводнага.

На тэатральна-канцэртнай карце Беларусі мы не маем права панадаць шыводнай белай плямы, дзе б не выступалі мастацкія калектывы і вядучыя акцёры і салісты. Усе я памячаць, напрыклад, як узаемна ўзбагачаліся прафесійныя артысты і аматары самадзейнай сцэны ў часе выступленняў у народных тэатрах такіх выдатных майстроў, як Б. Платонаў, Г. Глебаў, В. Пола, В. Галіна, Г. Абуховіч, Ц. Сяргейчык... Бывае, вядучыя артысты абмяжоўваюцца толькі праглядам аматарскіх спектакляў і кансультацыяй. Не варта губляць тыя формы, якія былі знойдзены намі раней.

Актыў БТА перагледзіць свае планы і выпрацуе больш канкрэтныя меры па ўмацаванні традыцыйных сувязей прафесійных дзельчой сцэны з самадзейнасцю.

На XXIV з'ездзе КПСС Л. І. Брэжнёў прыгадаў нам, што чым больш трывалай будзе сувязь мастака з усім шматгранным жыццём савецкага народа, тым больш плённай будзе і яго творчая дзейнасць, больш значных поспехаў ён дасягне на сваім шляху. Гэтым прычынам і кіруюцца цяпер армія пісьменнікаў, мастакоў, артыстаў, кампазітараў, рэжысёраў, кінематаграфістаў. Яны ўносяць свой уклад у справу камуністычнага выхавання працоўных краіны.

Ул. СТЭЛЬМАХ,
старшыня Рэспубліканскай камісіі па культурнай рабоце на сяле.

КАЛІ ВЫ гарадскі жыхар, вашы кантакты з камунальнымі пачынаюцца з ранішняга тралейбуса альбо трамвая: на білеце, які вы набылі, азначана «Мінкамгас». Але што трамвай і тралейбус! Без камунальнікаў шклянкі вады не вып'еш. Мы карыстаемся камунальным водаправодам, камунальным ацяпленнем, камунальнымі рамантуюць нашы кватэры, сочаць за зялёным аздабленнем і чысцінёй гарадскіх вуліц, паркаў, садоў, пляжаў. Яны ачышчаюць нашы гарады ад бруду і смецця. Не будзе перабольшаннем сказаць пра іх словамі паэта, што яны «асенізатары і надавозы», мабілізаваныя і прызваныя на пачэсную службу грамадству. Службу не заўсёды прыемную, але такую, без якой немагчыма ўявіць сабе нармальнае жыццё кожнага з нас.

Якая яна, камунальная гаспадарка рэспублікі?

— Сёння камунальная гаспадарка — адна з важнейшых галін, якая абслугоўвае матэрыяльна-бытавыя патрэбы насельніцтва, а таксама культурна бытавыя і прамысловыя патрэбы грамадства. — гаворыць міністр камунальнай гаспадаркі БССР Уладзімір Барысавіч Труноў. — У сістэме Мінкамгаса, на яе вытворчых базах, у практна-даследчым Інстытуце, на заводзе «Камунальнік», на станцыях і ўчастках працуе сёння больш 56 тысяч чалавек. Наколькі ўзрастае значэнне нашай гаспадаркі, сведчыць і такі факт: у мінулым годзе нам перадалі рамонт усяго жыллёвага фонду мясцовых саветаў, а ён на 1 студзеня 1971 года склаў 9,35 мільянаў квадратных метраў.

— Уладзімір Барысавіч, вы апырэдзілі мяне. Я толькі збіралася гаварыць пра рамонт кватэр. Усё, што з ім звязана, даўно ўжо стала мінізію для гумарыстаў і сатырыкаў. Але не на сцэне, а ў самім жыцці я была сведкай такой размовы. Сустрэліся два знаёмыя. Адзін — бадзёры, падцягнуты, ажыўлены, другі — пахмурны, вочы, як у зацкаванага. «Што з табой? — пытаецца бадзёры. — Захварэў, ці што?» — «Стыхійнае бедства! — кажа той. — Рамонт у мяне, браце... — А ты чаго такі вясёлы?» — «А ў мяне ён скончыўся!»

На жаль, гэта не анекдот... Дык што робіцца для таго, каб рамонт кватэры не ўспрымаўся чалавекам як бедства, каб яго можна было зрабіць гэтак жа проста, як, скажам, пачысціць у хімічэскай касцюм?

— Я зноў пачну з лічбаў: калі раней панаваў сродкі, якія адпусцілі на рамонт па заяўках насельніцтва, складалі на нашым міністарстве 2,5 мільянаў рублёў, дзё цяпер — 24,7 мільянаў. Што датычыць рамонту па планах домакіраўніцтваў, дык на яго за мінулы год было выдаткавана 110 мільянаў рублёў. Было адрамантавана больш васьмі з палавінай тысяч дамоў (1,7 мілья-

пераклады з беларускай — вершы «А хто там ідзе?» Янін Купалы і «Ручэй» Якуба Коласа. А ў час маёй сустрэчы з супрацоўнікамі часопіса «Надзвілак» (літаральна — «Цялы свет», а ў больш шырокім сэнсе — «Сусветная літаратура») рэдактар аддзела Янаш Эльберт папрасіў прынесці мне адзін нумар свайго часопіса за 1964 год, дзе надрукаваны вершы Купалы, Багдановіча, Бядулі, Коласа, Петруся Броўкі, Максіма Танка, Шмэна Панчанкі. Пераклады зрабілі прызнаныя венгерскія паэты і перакладчыкі Імрэ Чанадзі, Андран Месеі, Магда Сенеі і Юдзіт Тот. «На жаль, гэта адзіная публікацыя, якой мы можам пахваліцца, — гаварыў у выбачальным тоне Янаш Эльберт. — Мы яшчэ мала ведаем беларускую літаратуру, яе сучасную паэзію і прозу». Я з свайго боку вымушан быў прызнавацца, што і ў нас яшчэ недастаткова ведаюць венгерскую літаратуру. Пагадзіліся на тым, што трэба бліжэй знаёміцца адзін з другім, трэба больш працягнуць узаемнай увагі і ініцыятывы.

Размова аб неабходнасці пашыраць і ўмацоўваць нашы сувязі заходзіла і ў другім будапешцім часопісе «Картаріш» («Сучаснік»), і ў рэдакцыі часопіса «Івенкор» («Новае жыццё»), які выдаецца ў горадзе Печ. І ў час сустрэчы з венгерскімі паэтамі ў клубе Саюза пісьменнікаў на вуліцы Байзы. Гаспадары пыталіся ў мяне часта, што ўдзяляе сабой беларуская мова, і навіліся народнымі звычаямі, нашымі літаратурнымі справамі. Мне за-

давалі пытанні, і я адчуваў, што за ім — самае шчырае жаданне лепш ведаць нас і нашу літаратуру, і пераконваўся, што для паспяховага супрацоўніцтва патрэбны вольныя жыццёвыя кантакты, непасрэднае знаёмства і гутаркі.

Прывяду такі прыклад. Аднойчы Шара Карыг павезла мяне ў госці да вядомага паэта Шандара Вераша і яго жонкі — таксама паэтэсы — Амлі Караі. Яны цэлыя сустрэлі нас, частавалі віном. Шандар Вераш чытаў свае новыя вершы. Ішла размова аб паэзіі, аб перакладах, аб літаратурнай працы. Вераш сказаў, што рыхтуе да друку зборнік сваіх новых перакладаў і тут жа выказаў гатоўнасць перакласці для гэтай кнігі некалькі твораў беларускай паэзіі. Трэба ведаць, якое месца займае сёння Шандар Вераш у венгерскай і ўсёй еўрапейскай паэзіі, каб ацаніць па вартасці значэнне гэтага факта.

Але, як вядома, павага і любоў бываюць трывалымі і плённымі толькі тады, калі яны ўзаемныя. Колькасць сяброў нашай літаратуры ў Венгрыі залежыць праме прапарцыянальна ад колькасці сяброў венгерскай літаратуры ў Беларусі. Мы выдалі зборнік вершаў Петафі. Гэта добра. Тым больш, што праз два гады будзе адзначацца стопацідзецігоддзе з дня нараджэння паэта. У апошнім зборніку «Дня паэзіі» надрукаваны іншыя пераклады з класічнай венгерскай паэзіі. Гэта таксама добра, пра гэты факт я таксама з вялікім задаваль-

неннем паведамляў сваім венгерскім калегам. Як і пра тое, што ў адным з нумароў «Полымя» за 1969 год было надрукавана некалькі венгерскіх навін. Але гэта толькі першыя спробы, першыя крокі, гэтага мала. Дзёрдз Рада меў рацыю, калі ў адной з размоў зазначыў з дакорам, што ў час п'ядаўняга фестывалю венгерскай драматычнай, які адбыўся ў нашай краіне, толькі ў Беларусі нічога венгерскага не было пастаўлена на сцэне. Наспела, безумоўна, пытанне аб выданні ў нас хаця б невялікай, на першы час, анталогіі сучаснай венгерскай паэзіі. Яна, гэта паэзія, паверце мне, заслугоўвае таго, каб мы яе перакладалі і прапаноўвалі нашаму чытачу.

Павінен сказаць, што Венгрыя — краіна паэзіі, паэзія ў венграў узвядзена ў культ. Гістарычна складалася так, што паэзія тут стала дамінуючым літаратурным жанрам і адыгрывае, асабліва ў апошні час, вялікую ролю ў грамадскім жыцці краіны. З артыкула Фарага Вілмаша, змешчанага ў паэтычным альманасе «Арыён», я даведаўся, што ў Венгрыі сем выдавецтваў выпускаюць вершаваныя зборнікі рэгулярна і чатыры — перыядычна. Штогод у краіне выходзіць у свет сто дваццаць зборнікаў вершаў агульным тыражом 800 000 экзэмпляраў, г. зн. сярэдні тыраж — каля 7000 экзэмпляраў. 75 з гэтых 120 кніг належаць венгерскім аўтарам, астатнія 45 — замежным. Штогод да Дня паэзіі, тыражом у 30—40 тысяч экзэмпляраў выходзіць святочная паэтычная анта-

логія, якая змяшчае вершы 70—80 сучасных паэтаў. (Тыраж анталогіі 1968 года склаў 45 000 экзэмпляраў. Яна разыходзіцца, як правіла, на працягу некалькіх тыдняў. Цікава дэталю: у час Дзён паэзіі анталогія прадаецца па зніжанай удвая цане. Калі, скажам, намінальная цана зборніка сорак форынтаў, то ў Дні паэзіі яго можна купіць за дваццаць форынтаў.)

Невыпадковы і той факт, што менавіта ў Будапешце адбыліся некалькі год назад міжнародныя Дні паэзіі, у якіх прынялі ўдзел і савецкія паэты. Такія Дні становяцца таксама традыцый у культурным жыцці краіны. У сувязі з ім стаў выходзіць спецыяльны паэтычны альманас «Арыён», у якім змяшчаюцца вершы на некалькіх мовах свету як венгерскіх, так і замежных аўтараў. Гэтыя свае кароткія нататкі я і хачу закончыць добрымі словамі з «Арыёна»: «Мы верым у сілу паэзіі. Не ў яе выключную і міфічную сілу, а толькі ў яе сілу чалавечую, якая, як мы верым, адна з самых цудоўных і магутных сіл чалавека. Мы верым у тое, што паэзія не завяршыла сваёй гістарычнай місіі. Бадай, яе сапраўдныя місіі яшчэ толькі пачынаюцца. Мы верым у тое, што паэзія валодае невычарпальнымі схаванымі рэзервамі, якія ні паэты, ні свет яшчэ дастаткова не раскрылі, каб выкарыстаць для лепшага ўладкавання нашых агульных спраў».

на кв. метраў плошчы). Трэба было забяспечыць стары жыллёвы фонд цэнтральным ацяпленнем, водаправодам, сантэхнічнымі вузламі. Цяпер, калі браць увесь жыллёвы фонд рэспублікі, і новы, і стары, дык мы ўбачым, што 74,9 працэнта ўсіх кватэр маюць цэнтральнае ацяпленне, 78,68 працэнта — водаправод, 71,5 працэнта — ванны і душы.

— Лічы пераканаўчы. І ўсё ж вядома, што залучэнне насельніцтва

ходна жыхарам даць другое пачынанне. Дык вольна такога запасага фонду не хапае.

І апошняе, не хапае кваліфікаваных кадраў рамонтнікаў. А яны патрэбны не толькі ў гарадах, але і ў кожным сяле. Пакуль што ў нас на тры чатыры раёны — адно рамонтна-будаўнічае ўпраўленне, а на раён — адзін майстар.

Мы, зразумела, шукаем выйсця. У нашых вучэбна-вытворчых камбінатах пачалося навучанне будаў-

— Якая па-вашаму самая важная?

— Ну, хоць бы водазабеспячэнне.

— Мінчане хвалюцца, што капчаюцца запасы нашай цудоўнай мінскай вады, самай, бадай, смачнай і чыстай у краіне. Ці ёсць падставы для такога хвалявання?

— Мінск п'е арцэзіянскую ваду. На жаль, не толькі п'е. Ёю карыстаюцца і прамысловыя прадпрыемствы. Я лічу, што гэта варварскае абыходжанне з вадай. Але з уводам Вілейска-Мінскай воднай сістэмы, якая забяспечыць тэхнічныя патрэбы прадпрыемстваў, арцэзіянская вада будзе выкарыстоўвацца толькі для пітва і яе хоціць падоўга.

Па рэспубліцы запланавана за пяцігодку значна палепшыць водазабеспячэнне насельніцтва. У Мінску, Магілёве, Бабруйску, Барысаве, Гомелі, Брасце і ў іншых месцах будуць пабудаваны новыя водазборы, і к канцу 1975 года расход вады на аднаго жыхара ўзрасце са 111 літраў да 180 ў суткі. Для таго, каб давесці ўсю гэтую ваду да насельніцтва раўнамерна, нам трэба пабудаваць 975 кіламетраў водаправода. Але справа ўскладняецца тым, што трубы старога водаправода месцамі вельмі малага сячэння і многія кіламетры труб даводзіцца мяняць на новыя.

— Ці заўсёды гэта неабходна? Я, напрыклад, чытала, што на Захадзе ў тых кварталах, дзе неабходна падкачка вады з-за малага сячэння водаправодных труб, будуць своеасаблівыя воданапорныя вежы, якія ўяўляюць сабой прыгожыя архітэктурныя збудаванні. Гэта і воданапорная вежа, і кафе альбо рэстаран адначасова. Лёгка інжынерныя канструкцыі гэтых збудаванняў не толькі не псуецца выгляд горада, але ўпрыгожваюць яго. Ці не лепш і нам замест замены труб пабудаваць такія вежы?

— Гэтае пытанне патрабуе вывучэння. А вось што я хачу яшчэ адзначыць. — Ваду трэба берагчы. Сёлета было гаражэ лета і некалькі спажыванне вады сур'езна адбылася на водазабеспячэнні насельніцтва. Вы, мабыць, бачылі, як жыхары першых паверхаў і асабліва домаўладальнікі з дня на дзень палівалі газоны. Вылівалі на зямлю, як вы самі заўважылі, самую смачную ваду ў Саюзе.

— Так, сапраўды, ваду шпата, але падумаць, дык і кветак нікада, што гледзячы ад сцяжогі. Зялёная аздаба нашых гарадоў, зоны адпачынку — гэта ж таксама наша ведамства. Я была нежак на Вячы, дык там няма дзе схвацацца ад сонца, няма нават скрынкі для смецця.

— Каб забяспечыць парадак і чысціню ў скверах, парках, на пляжах і іншых месцах грамадскага карыстання, у Мінску створана ўпраўленне лесадаржання. Яго работнікі і закліканы сачыць за зялёнымі насаджэннямі, за добраўпарадкаваннем месца адпачынку. Але толькі сваімі сіламі мы нічога не

зробім. Трэба, каб людзі не ламалі дрэвы, не забруджвалі парк і пляжы, каб кожны чалавек захоўваў у месцах адпачынку такі ж парадак, які ён імкнецца падтрымліваць у свеце дома.

Сярод шэрагу пытанняў, якія мы закраналі, само сабой усплыло і тое, што ў міністэрстве далікатна называюць грамадзянскім абслугоўваннем... Гэта ўсё, што звязана з пахаваннем нябожчыкаў, ушанаваннем іх памяці. Не сакрэт, што ў гэтай святой справе яшчэ імаюць бюракратызму, зложыванняў, не сакрэт, што тут яшчэ грэюць рукі несумленныя людзі.

— Мы сур'езна заклапочаны гэтай акалічнасцю, — гаворыць міністр. — Я лічу, што патрэбны не пахавальныя бюро, а спецыялізаваныя прамысловыя цэхі з кваліфікаванымі работнікамі. Патрэбны мастакі, якія б заняліся распрацоўкай праектаў сучасных могілак у гарадах.

Пакуль што мы не можам задаволіць попыт на такія дэфіцытныя матэрыялы як мрамур і граніт. Але арганізацыя будзем перабудоўваць усю сістэму ў бліжэйшы час так, каб усё, што неабходна для пахавання, можна было атрымаць на месцы. І агарожу, і помнік, і вянок, і кветкі.

— Дарэчы пра кветкі. Чаму ў нас менш кветак, чым у Рызе, Таліне, Вільнюсе? Хіба ў нас горшы кліматычны ўмовы для іх вырошчвання? Ці попыт на кветкі ў нас меншы? І чаму мы павінны купляць кветкі ў прыватніка, які бярэ за іх бязбожную цану?

— Што датычыць кветак, а таксама ўсялякіх там паралельна з рыжанами, таліндамі, дык мушу сказаць адно: у іх, можна сказаць, культ кветак. А мы толькі пачынаем гэтую справу. Сродкаў на гэта ў нас мала. І калі даводзіцца выбіраць паміж кветкамі і, скажам, той жа вадай, дык мы выбіраем ваду. Але некаторыя вопыт на вырошчванні гэтых капрызных і далікатных прыгажунь ёсць і ў нас. Напрыклад, Слонім вырошчвае столькі кветак, што вывозіць іх на продаж у Гродна, Салігорск, Баранавічы, ды і сабе застаецца.

У цэлым па рэспубліцы тое-сёе робіцца. За тры апошнія гады плошча нашай кветкавай гаспадарні ўзраста з 15 тысяч квадратных метраў да 50 тысяч. Фабрыка кветак выраста пад Мінскам. Гэтага, вядома, яшчэ мала, але давайце крыху пачакаем!

Магу ў заключэнне дадаць, што мы ні на адзін дзень, не забываем тое месца ў рашэннях XXIV з'езда КПСР і XXVII з'езда КПБ, дзе гаворыцца, што пытанні развіцця камунальнай гаспадаркі павінны знаходзіцца ў цэнтры увагі міністэрстваў, ведамстваў і мясцовых Саветаў.

Р. БАКУНОВІЧ.

НАША ІНТЭР'Ю

«Расшырыць работы па добраўпарадкаванні населеных пунктаў, палепшыць намунальнага абслугоўвання насельніцтва».

З рашэнняў XXIV з'езда КПСР.

КАМУНАЛЬНАЕ — ЗНАЧЫЦЬ НАША

На пытанні карэспандэнта «Літаратуры і мастацтва» адказвае міністр камунальнай гаспадаркі БССР У. В. ТРУНОУ.

на рамонт кватэр далёка не задавальняюцца.

— Сапраўды, на сённяшні дзень нашы рамонтныя арганізацыі сваіх планаў не выконваюць. На першае, трэба прызнаць, што мы не былі падрыхтаваны да выдзення такога шырокага фронту работ арганізацыйна. У абласцях павінны быць спецыялізаваныя арганізацыі, якія займаліся б выключна рамонтамі па залучэннях. Мы, праўда, стварылі ўжо 18 гаспадарчаразліковых участкаў, занятых рамонтам жылля, але гэта яўна недастаткова. З пашырэннем праграмы, рамонтна-будаўнічыя трэсты будуць патрэбны ў кожным абласным цэнтры. Цяпер мы імкнемся стварыць хоць бы тры такія трэсты. У нас распрацавана праграма па будаўніцтве вытворчых баз для рэабудтрэстаў аж да 1980 года.

Па-другое, не хапае многіх неабходных матэрыялаў. Тады, як будаўнічы лес, цэмент, бляха, шыфер, драўляна-стружкавыя пліты, керамічная і сінглынавая плітка, сантэхнічнае абсталяванне павышанай якасці, высокакачэсная фарба. Менавіта з-за дэфіцыту гэтых матэрыялаў мы не можам пачаць што задаволіць залучэнне насельніцтва на рамонт кватэр.

Па-трэцяе, у нас фактычна няма малагабарытнага грузавага транспарту, без якога нельга абйсціся пры рамонтзе асобных невялікіх дамоў. Акрамя таго, мясцовыя Саветы не забяспечваюць патрэбы ў так званым абменным фондзе. Што гэта такое? Для таго, каб капітальна адрамантаваць кватэру, неаб-

лічым прафесіяў, акрамя таго, вучым людзей непасрэдна на іх рабочых месцах...

— Даруйце за іясцілае п'ётанне — дзе вы спыняецеся ў часе камандзіровак, у гасцініцах?

— Вядома ж, — усміхаецца міністр.

— Спачуваю вам. Я ведаю, як цяжка «прабіцца» ў гасцініцу. Словы «месцаў няма» сталі ў нас ледзь не традыцыйнымі. І дакуль гэта будзе працягвацца?

— Так, ложкаў у гасцініцах яшчэ не хапае. Праўда, трэба адзначыць, што на колькасці гасцінічных месц мы недзе на трэцім ці чацвёртым месцы па краіне. Але пакуль што і я сам, калі еду па справах у іншы горад, заказваю месца загадаў. А не заказам — інаваць сам сябе. Так што думаць, быццам шыльду «няма месцаў» выстаўляюць і тады, калі гэтыя месцы ёсць, — няма падстаў. Асабліва ў будні дні: Вось у п'ядзель і суботу — гасцініцы сапраўды пустыя. А гэта нам, як кажучы, абыходзіцца ў канеечку.

Да канца пяцігодкі толькі ў нашай сістэме будзе пабудавана 18 новых гасцініц. Яны з'явіцца ў Віцебску, Гомелі, Ваўкавыску, Лідзе і іншых гарадах. У Мінску пачалі ўжо будаваць гасцініцу на 900 месцаў, так што з цягам часу будзе вырашана і гэтая праблема, хоць я лічу, што яна не самая важная.

ВЫСТАУЦЫ цесна... Гэта адразу адчуваеш, калі ўваходзіш у залы, дзе разгорнута экспазіцыя. Карціны, скульптура, стэнды з графікай размешчаны так шчыльна, што, здаецца, не засталася ніводнага «беспрацоўнага» метра плошчы. Канечне, такая шчыльнасць не на карысць агульнаму ўражанню, але што зробіш... Я разумю арганізатараў — адмовіцца ад нечага, пакінуць нешта па-за экспазіцыяй проста немагчыма — кожная карціна, кожны графічны ліст, скульптура, акварэль — выдатныя прыклады віртуознага майстэрства, высокага прафесійнага ўмельства. Уздзельнікі ж выстаўкі — члены Акадэміі мастацтваў СССР. Большасць іх работ мы ведалі па рэпрадукцыях або па тых артыкулах, што друкаваліся ў вялікіх мастацтвазнаўчых часопісах. А сёння нам пашчасціла — мы можам «тэт-а-тэт» пазнаёміцца з творамі амаль шасцідзiesiąці сапраўдных членаў і членаў-карэспандэнтаў Акадэміі мастацтваў СССР.

Рэдка даводзіцца бачыць выстаўку, на якой усе прадстаўленыя работы ад карціны да эцюда, ад кніжнай ілюстрацыі да серыі граўюр, ад немудрагелістага скульптурнага партрэта да праекта помніка былі зроблены на такім высокім узроўні. Усё здаецца дасканалым, усё на месцы, ніводная работа не выпадае з агульнага ладу выстаўкі. І, акрамя таго — кожны наведвальнік знойдзе на ёй сваё свята, карціну альбо некалькі карцін, якія прымусяць хутэй біцца сэрца, якія прыцягнуць да сябе, якія захацца разглядаць і разглядаць, знаходзячы ўсё новае і новае вартасці.

Для мяне асабіста гэтае свята пачалося ля палатна Т. Яблонскай «Жыццё ідзе». З творчасцю выдатнай украінскай мастачкі мінчане знаёмы няблага, гады два-тры таму ў Мінску была наладжана вялікая персанальная выстаўка Т. Яблонскай. Тады мы палюбілі яе карціны, пазнаёміліся з яе майстэрствам. Палатно, якое мы ўбачылі сёння, сведчыць, што пошукі Т. Яблонскай не спыніліся; што яна эксперыментуе, увесь час ставячы перад сабой усё больш і больш складаныя задачы.

За знешняй прастамай кампазіцыяй, за будзённасцю факта, які ляжыць у аснове карціны — глыбокі філасофскі роздум пра сэнс жыцця, пра яго неперажывальнасць, пра радасць кахання, светлае шчасце мацярынства, мудрасць старасці, пра нягледзячы працу, без якой немагчыма ні сапраўднае шчасце, ні сапраўдная радасць.

Яркае веснавае сонца зіхаціць на сцяне украінскай хаты. Яно ўжо добра прылякае, але зямля не прагрэлася, ад яе цягне прахалодай. А сонца такое вясёлае, такое цёплае, што здаецца залаціста-вохрыстыя рэфлексіі, якія яго кідае на сцяну хаты, гуляюць і па зале, дзе вісіць карціна, саграваюць павятра, зіхаціць у вачах глядачоў. А ў самым цэнтры карціны, на залаціста-напаленым фоне, зусім нечакана — чатыры плямы чырвані. Пурпурныя струкі перцу, амаль малявава коўдра, крыху больш стрыманы налічкік акна і недзе ў пакоі, высветлена сонечным промнем трапяткая герань. Гэтыя плямы такія розныя па стылістыцы, ад выкараднай, чыстай чырвані глянцаватага перцу, да амаль анілінава-інтэнсіўнай разухабістасці коўдры, як гэта ні дзіўна, знаходзяцца ў каларыстычным суладзі, не прэзача адна другой, а наадварот, звязваюць усю карціну, надаюць ёй агульны радасны і аптымістычны настрой.

І дзве постаці людзей... Маладзіца, якая вынесла немаўля на свежае паветра, і стары... Яго твар эрэзны маршчынамі, вузлаватыя, спрацаваныя далоні моцна абгарэлі на сукаваты кій, вочы глядзяць з-пад навіслых бровей мудра і пшчотна. Так, ён ужо на парозе жыцця, але ўспрымае гэта проста і натуральна, бо разумее, што пакідае на зямлі след, які не зарасце — добрую памяць!

Кажуць, што гэтую карціну Т. Яблонскай напісала за песімізму... Не пабаюся сказаць, што песімізму ў ёй — ні грама. Яна насіроўз прасякнута радасцю існавання, аптымізмам і шчасцем, побач з якімі — пшчотна пранзілівы сум. Зусім, як і ў жыцці...

Вялікая заслуга мастачкі якраз у тым, што яна здолела раскрыць і данесці да нас гэтыя пачуцці ў іх абсалютнай, нічым незмутнёнай чысціні.

Т. ЯБЛОНСКАЯ. Жыццё ідзе.

А. БЕЛАВУСАЎ

ЗАПРАШЭННЕ ДА СВЯТА

Свята сустрачы з сапраўдным мастацтвам працягваецца ля палатна А. Пластава «Бабіна лета». Жанр гэтага твора вызначыць доволі складана: ён нясе ў сабе адметныя рысы як пейзажа, так і націорморта. Але гэта прыходзіць у галаву ўжо пазней. Адрозніж, калі вы кідаеце на гэтае палатно першы позірк, пачуццё адно — захапленне. Якое бліскае каларыстычнае майстэрства, якая смеласць кампазіцыі, тонкае адчуванне каларовых нюансаў, якая светлая радасць перад прыгажосцю, на якую такая шчодрая наша зямля.

На першы погляд матыў немудрагелісты... Восень. Маладая бярозка працягнула галінкі, на якіх трымаюць маленькія залацістыя лісцікі. Пад бярозкай, на пажухлай траве, некалькі срэзных баравікоў. Але чым больш углядаешся ў гэтую карціну, тым больш здзіўляешся майстэрству мастака, які здолеў «падаць» гэтую звычайнасць так, што яна пераўтварылася ў адкрыццё.

Дасягнута гэта простымі, зразумелымі, натуральнымі сродкамі. Так, матыў знаёмы, ён не раз сустракаўся нам на вернісажах, мы прывычаліся да яго, прывычаліся і да ракурсу, у якім яго звычайна пісалі — зверху ўніз. Пакуль што ў прыродзе ўсё спакойна. Амаль фізічна адчуваем мы цэльна і пругка ўспынай апальным лісцем зямлі, свежы водар грыбоў.

Бабіна лета... І яшчэ адну радасць падрыхтавала нам выстаўка. Гэта маленькія «жанры» і націорморты Ю. Піменава. У апошнія гады жанравыя карціны сталі на выстаўках вялікай рэдкасцю. Напалоханыя жупелам «літаратуршчыны», мастакі чамусьці начыста адмовіліся ад іх, лічачы, відаць, архаізмам. У «моду» ўвайшлі стылізаваныя, манументальнасцю, дэкарацыйнасцю. А між тым жанравая карціна з яе інтымнасцю, цёплым, непасрэднасцю ўспрыняцця, прастамай і даступнасцю — адзін з найбольш любімых глядачамі жанраў жыццяпісу.

Пра тое, што і маленькі жанравы эцюд можа з'яўляцца мастацтвам высокага гатунку сведчыць творчы вопыт Ю. Піменава.

«Вячэрняя ўкраіна», «Ціхае кафэ», «Зімовая купальшчыца», «Спазніліся», «Падмаскоўны гай», якія паказаны на гэтай выстаўцы, лірычныя, у іх адчуваецца мяккі гумар, аўтарская дэбратычлівасць, пільнасць да прыроды.

Вельмі цікавыя таксама і націорморты Ю. Піменава «Кансервавыя бляшанкі», «Талерка з пірожнымі», «Сняданак», «Шкарлупа лангуста». Ствараючы іх, мастак ставіў перад сабой вельмі складаныя каларыстычныя задачы і, трэба сказаць, вырашыў іх з бласкам. Асабліва прыцягвае «Шкарлупа лангуста». У гэтым палатне аўтар скарыстаў, калі можна так сказаць, класічны для націорморта рэчы: празрысты крышталь, цёмна-рубінавае віно, экзатычную па колеры і па форме шкарлупу марской жывё-

ліны. Але нягледзячы на гэта, націорморт вельмі жывы. Жывы таму, што ён не абстрактны — у ім прысутнічае чалавек. Мы можам, глядзячы на невялікую карцінку, аднавіць для сябе ўсю гісторыю, якая тут адбылася. Шмат аб чым раскажучь нам фужэры, адзін поўны да краёў, некрунуты, другі — пусты, ля якога па абрусе расцяклася фіялетава-чырвоная пляма віна, маленькая чарка, з якой піла, відаць, жанчына, крыху скамечаны абрус з грубага палатна. Але гэта другараднае... Галоўнае ў націорморце кампазіцыя і каларыт. І з гэтага пункту гледжання «Шкарлупа лангуста» — твор бездакорны. Усе масы ў ім ураўнаважаны, каларовыя плямы гарманічныя, фактуры самацкананага палатна, крыштала, крыху мутнаватага, маладога віна, гладкага чырвонага панцыра лангуста выглядаюць проста і высакародна...

Калі класіфікаваць усе прадстаўленыя на выстаўцы работы па жанрах, то можна заўважыць, што галоўнае месца ў экспазіцыі займае партрэт, на другім месцы — пейзаж, на трэцім — націорморт. Тры найбольш камерныя жанры выяўленчага мастацтва. З аднаго боку, гэта цікава, бо за апошнія гады на нашых рэспубліканскіх выстаўках работы менавіта ў гэтых жанрах выглядаюць найбольш слаба. Ды і мала іх. Рэдка калі можна ўбачыць добры партрэт, у якім знешняе падабенства спалучаецца з глыбокім пранікненнем ва ўнутраны свет мадэлі, пейзаж — не прыдуманы ў майстэрні, а ўбачаны і занатаваны ва ўсёй сваёй непаўторнасці, націорморт — які б выклікаў асалоду вытанчанасцю каларовых спалучэнняў, гармоній. Але з другога боку, такая жанравая манатоннасць не на карысць выстаўцы, яна стамляе глядача, пакідае яго незадаволеным.

Але можа прыхільнасць удзельнікаў выстаўкі менавіта да гэтых жанраў — даніна «акадэмізму», выяўленне саліднасці, упэўненасці, неспешлівасці? Напісаў я гэта, і самому зрабілася няёмка. Бо экспануюцца ж тут работы няўрымслівых шукальнікаў, незаспакоеных сваімі поспехамі!

Але чым жа тады растлумачыць, што на выстаўцы толькі некалькі тэматычных карцін і з іх толькі дзве тры на значныя грамадскія тэмы?

Незразумела таксама, чаму экспазіцыя скульптуры абмежавана галерэяй партрэтаў, галоўка, бюстаў, паясных партрэтаў.

Тое ж можна сказаць і пра графіку — яна прадстаўлена ў асцоўным замалёўкамі, накідамі, акварэльнымі эцюдамі — амаль ніводнай завершанай графічнай серыяй!

Выстаўка членаў Акадэміі мастацтваў СССР — школа майстэрства для ўсіх саветніка мастакоў. І ў гэтай школе павінна быць больш шырока і добра распрацаваная праграма.

ГЭТЫ незвычайны чалавек жыў у фальварку Паліцаў Прызароцкай воласці Дзясненскага павета. Дом яго заўсёды быў поўны людзей: гасцей, сялян, падарожных, музыкантаў. Дзверы для ўсіх былі адчыненыя, як і сэрца гаспадара. Ён не задаваўся, умеў пагаварыць з чалавекам, паслухаць, параіць, дапамагчы, хоць і самому было часам цяжка. Пасля бацькі яго застаўся кавалак забалоцанай зямлі, якую ён рупнай працай сваёй і потам даў ёй у жыткі.

«Нам Ігнат шыра спакушаў нам», — не раз успаміналі сяляне.

Аднойчы з Прызароцкай воласці ўзялі на вайну чалавека. Засталася жонка з маленькім дзецкім. Неўзабаве яна захварала і памерла. Пацінула кучу дзяцей сіротамі. Нікога няма больш, хоць плач. Даведаўшыся пра гэта, Буйніцкі адразу ж паехаў у вёску, наняў для малых сястру міласердзя і кланцўся аб іх, як родны бацька, пакуль той садат не вярнуўся дадому.

Беларускі народ, які ў тую парубу быў не вельмі багаты на нацыянальна-свядомую інтэлігенцыю, спакушаў будзіўся і нібы панавал адрываў сябе. Кожнае слова, сказанае па-беларуску і звернутае да народа, кожная драбніца была незвычайна важнай, прагна лавілася, ацэньвалася. Тэатр у гэтым сэнсе займаў першае месца па самой сваёй прыродзе. Гэта было не толькі мастацтва. Гэта была місія. Буйніцкі — стваральнік артыстычнай групы — разумеў усё. У артыстаў выходзіла адназначнае за свае паводзіны, за кожнае слова. Бо за ім сачыла не толькі паліцыя, але з цікаўнасцю і надзеяй глядзелі свае людзі. Ад іх чакалі адказу на многае.

Напрыклад, беларуская вечарына 12 (25) лютага 1910 года ў Вільні, наладжаная «Нашай Швай» стала этапнай не толькі для групы Ігната Буйніцкага. З гэтага часу пачалася існаванне практычна Беларускага тэатра, а спектаклі ў Вільні сталі ісці рэгулярна.

Апошнімі тады выступалі танцоры Буйніцкага. Гэта быў фурор.

ГАСТРОЛЬНАЕ ЛЕТА

ЖЫВЫЯ СТАРОНКІ ГІСТОРЫІ

Амаль кожнае лета на Беларусі гастролуюць драматычныя тэатры Братняй Украіны. І часта радуецца таленавітым спектаклямі з удзелам таленавітых актёраў.

Мне давялося ў Гомелі пазнаёміцца з групай Ровенскага дзяржаўнага ўкраінскага музычна-драматычнага тэатра імя М. Астроўскага. Цяпер гэты калектыў выступае ў Мінску. Мабыць, і глядзчы нашай сталіцы звярнулі ўвагу на гераічную драму «Назівайка» Івана Ле. Якая так хопана ўпэваецца ў рэпертуар гасцей (рэжысёр заслужаны артыст УССР У. Грышч). Нешм былішнім вее ад шырокага мастацкага палатна: лёс галоўных герояў праходзіць на фоне агульнага лёсу краіны і народа. І гэта дапамагае тэатру глыбока раскрыць складаную гістарычную эпоху. Якія яскравыя, багатыя на акцёрскія фарбы вобразы ўкраінцаў падарылі яны глядачу!

Найбольш цікавыя і самабытныя ў спектаклі вобразы сялян. На сцэне ярка перададзены народныя традыцыі і звычкі. Багата расквітаны камічныя сітуацыі і жанравыя сцэны, якія не знікаюць драматычнай напружанасці асноўных падзей, а з'яўляюцца арганічнымі проміямі ў своеасаблівай вясёлцы сцэнічнага малюнку.

Нікога надобнага не бачыла і не чула дагэтуль Вільні. Паспех быў незвычайны. Амаль усе газеты краю прысвяцілі падрабязныя артыкулы гэтаму вечару, не хавалочы свайго захаплення. На гэты раз нават выдэцілі «Goniec Wilenski», які дагэтуль па традыцыі лаяў беларусаў за ўсё, ад лаяні ўстрымаўся.

Па 3—4 разы прыйшлося гуляць кожны танец. Танцоры, хлопцы і дзяўчаты, пад камандай праўдывага артыста ў танцах п. Буйніцкага падабраліся зухі, як адзін; ажно сцена грэмела ад ліхога тупату і ў вачах зіхацела... («Наша Ніва», № 8, 1910).

«Віленскі Вестник» — газета нават не чарнасоценная. Яна праўдавая. Ардынарны губеранскі афіцёр. Выдавалася за казінныя грошы. Яна адзіная злая беларускі вечар і называўшы яго «польскай інтрыгай», выліла вядро бруду на ўсе танцы, п'есу, музыку, песні і апараты. Людзі з «В. В.» мыслілі «ціркулярна». Лёс пасмяяўся з іх праз 10 дзён, калі Буйніцкі зноў выступіў са сваёй трупай па этнаграфічным вечары ў Вільні. «В. В.» пахваліў усё тое, што выдаўна змяішаў з гразеі. Справа ў тым, што этнаграфічны вечар народаў краю рабіла «Императорское русское музыкальное общество»: не паткнуся!

Глыбокая самабытнасць і народная прастата — галоўная рыса

Віленшчыны і Віцебшчыны. З абноўленай праграмай (наведлі пяць спектакляў, новыя танцы, тэатры і дэкламацыі) аб'ехалі больш як 15 гарадоў і мястэчак.

15 лютага 1911 года па запрашэнні беларускіх студэнтаў тэатр насіхова выступіла ў Пецярбурзе. Давалі спектакль «Пашыліся ў дурні», спяваў хор і, як заўсёды, у заключэнне — танцы. «Выкана на гэта было так здорава, што ўарушана была амаль уся сабраная публіка», — пісаў літоўскі двухтыднёвік «Litwa» (1911, № 8).

27 снежня 1912 года ў Пецярбурзе часопіс «Вестник знания» наладзіў этнаграфічны вечар усіх народаў, якія жывуць у Расіі.

Буйніцкі не адмовіўся ад запрашэння. Падзеі паказалі, якім свочасовым быў прыезд яго трупы. На вечары выступаў «беларускі хор», арганізаваны некім М. Гальцісонам. Песні былі гарманізаваны на манер выступленняў «беларускіх», але хацеў гэтага Гальцісон і не, уражанне ад хору было прыкрае. Выручыў Буйніцкі. «А калі п. Буйніцкі з дачкой пайшоў «Лявоніху», — пісала «Наша Ніва» (№ 1, 1913), — а за ім чарада хлапцоў з дзяўчатамі, як пачалі прытупаць, падскокваць, — дык уся публіка, тысяч восем народу,

Варшаўскім універсітэце. І зноў прыехаў дарочы.

«Яго трупа танцораў пад музыку сялілі, што з ім разам прыехалі: дудар, сярпача і пымбаліста — проста зрабіла на публіку захват і дзіва, бо хто ж калі там бачыў народныя беларускія танцы: «Лявоніху», «Юрку», «Мельніка», «Мяцеліцу» — пісала «Наша Ніва» (№ 8, 1913). Узнікла атмасфера прыязні і згуртаванасці. Студэнты праводзілі слаўнага артыста на вакзал. Гаварылі прамовы...

Да канца жыцця Буйніцкі быў у вышэйшай ступені гарманічным чалавекам — і па натуре і па прыродзе сваёй самаахвярнай дзейнасці.

...Памёр ён у танцы ад разрыву сэрца. У 56 год. Танцаваў «Лявоніху»...

Перадаваў прадстаўнікі інтэлігенцыі тагачаснай Расіі падтрымлівалі і садзейнічалі росквіту дзейнасці Ігната Буйніцкага. Ужо той факт, што яго трупа была запрошана ў Пецярбург і ён быў дадзена магчымасць азнаёміць грамадкасць сталіцы Расіі з беларускім нацыянальным мастацтвам, сведчыць пра павагу да мастацкага генія беларусаў. Нельга забываць і тое, што апрацоўкі беларускіх народных мелодый, якія прапагандаваў і сам Буйніцкі, і яго калегі, рабіліся выдатнымі музыкантамі тых часоў: Мусаргскім, Сікальскім, Гулак-Артамоўскім, Кляноўскім, Іналітавым-Іванавым, Грачанававым, Шымкусам і іншымі. У аднаго Рымскага-Корсакава больш 80 апрацовак беларускіх народных мелодый, частка з якіх выкарыстана ў операх «Сцягучка», «Млада» і інш. Усё гэта добра адчуваў Ігнат Буйніцкі, чэрпаючы натхненне і ў падтрымцы сваіх шуканняў з боку музыкантаў Пецярбурга, Масквы, Вільні, Кіева...

Паміць яго на радзіме перажыла накаленні. Доўгі час першаму артысту-танцору самым каштоўным прызам была там белая світка пана Ігната. Яна пераходзіла з рук у рукі, як святая рэліквія. Слава Буйніцкага перажыла газетныя артыкулы, юбілейныя сесіі, пажаданні і тосты. Калісьці «Наша Ніва» пісала: «... а калі прабудзіцца свядомасць ва ўсім беларускім народзе, памяць Ігната Буйніцкага будзе святой для ўсіх...» Беларусь-Савецкая шануе светлую памяць аднаго з выдатных дзеячоў нашай культуры.

Зянон ПАЗНЯК.

ВЕЧНЫЯ ТРАВЫ

«...Прызнаюся, што атрымаў апаламліальнае ўражанне», — пісаў яго рэцэнзент («Goniec Wilenski» № 36, 1910).

«...Воплескам не было канца. Зала гудзела, тупала, крычала, але ў гэтых галаслівых паводзіках чуваць было столькі шчырасці і завагу, што перадаваўся ён нават тым, якія сухасць прывыклі лічыць за аднаку добрага тону...» («Kurjer Litewski» № 36, 1910).

«...3 песень, танцаў і апараты: веда душой беларускага народа...» («Vistis» № 24, 1910).

«Публіка проста адурала — усе без канца крычалі: «Брава! Біс!»

беларускага тэатра таго часу, лічылі сучаснікі. Эстэтычныя погляды Буйніцкага ў поўнай згодзе з тым зазначэннем. Прычыны харэаграфіі Буйніцкага — гранічная мастацкая яснасць танца, класічнасць народнай фальклорнай формы, філіграннасць «аранжыроўкі», адсутнасць мадэрнізацыі. Ён лічыў, што народны танец выдатны і закончыць ў сваёй народнай першааснове. Задача харэографа і танцораў — раскрыць і данесці да гледача сутнасць і душу танца.

Летам 1911 года Буйніцкі робіць вялікую гастрольную паездку па гарадах і мястэчках Міншчыны,

як ударыла ў далоні, як закрывала «брава, брава, беларусы...» Хлопцы яшчэ не скончылі «Лявоніху», а ім усе крычаць, што надта добра, надта міла і проста, і пекна... Найбольш публіка біла брава беларусам за іх народную, натуральную прастату... Дык, каб не п. Буйніцкі, п. Гальцісон пасадыў бы беларусаў у такую лужыну, у якой яны ні разу не былі», — заўважае ў канцы рэцэнзент.

Праз месяц, 2 (15) лютага Буйніцкі з трупай выступае ў Варшаве на вечары, наладжаным студэнтамі беларускага зямляцтва пры

Сцена са спектакля «Налівайка».

Дзед Улас (арт. П. Музыка) — чалавек, на плячах якога ляжыць цяжар практычнага жыцця. Жыццё навучыла яго цярдлівасці. Ён памірыўся са сваім становішчам, бо ў яго няма сіл для змагання. Гэта мудры і добры чалавек, з чужым і высакародным сэрцам, адкрытым людзям. А вось Мацвей Шула (арт. Ю. Волахаў) іншы — ён не можа царнець. Здэкі папоў завальваюць у ім нянавісць, рашучасць да змагання, гатоўнасць ахвяраваць сабой у змаганні. Асабісты боль у яго душы з'яваецца з болем і пакутамі дзеда Уласа, усёго народа.

У спектаклі «Налівайка» рэвенцы пераканаўча раскрываюць і

вобразы прадстаўнікоў народа, і яго ворагаў. З тае прычыны, што кожны вобраз спектакля — ёмсты, адметны, кожны мае сваю асабістасць. Ідэйную паіраванасць і, адначасова, падпарадкаванасць агульнай думцы рэжысёра, — на працягу спектакля ўзрастае ўнутранае напружанне. І чым вышэй напал страсцей, тым больш драматычна гучаць падзеі свайго даўніны. Тут сутыкаюцца прадстаўнікі розных класаў. Супраць пачварнай фізкасці паўстае мужнасць, веліч змагара — супраць здрады і прыгнятальніцтва.

Нацыянальны характары ўкраінцаў перадаюць усе ўдаельнікі спектакля. Гэта сапраўды народнае

па духу відовішча. Асабліва цікавая работа ў гэтым плане — сцэнічны партрэт — Севярына Налівайкі (арт. А. Гурскі). Гэта чалавек вялікай мужнасці і адвагі, нездарма народ яшчэ пры жыцці Налівайкі склаў пра яго цудоўныя песні!

...Налівайка — Гурскі ў сялянскай хатніне. Твар яго добры і ўдумлівы. А вось ён у панскім палацы. Размаўляе з панами падрэслена смела, нават дэзрэзка, з пачуццём асабістай годнасці. Сярод паўстаўных сялян ён — правадыр, які не ведае страху і разгубленасці. Супрацьстаць яму пан Станіслаў (арт. А. Гаўрушэнка) — жорсткі садзист; здаецца, няма ў яго іншых пачуццяў, акрамя нянавісці да ўсіх, хто становіцца на яго дарозе. Падобны да яго і Забулдоўскі (арт. В. Навасад), хітры, каварны чалавек, гатовы на любую подласць, дзеля асабістай выгоды.

Важнае месца ў спектаклі займаюць жаночыя характары. Вобраз паны Замойскай, створаны заслужанай артысткай УССР Н. Рудніцкай, мабыць, лепшы сярод іх па яркасці і багаці фарбаў выканання, па глыбіні раскрыцця характару. Гэтая жанчына разумная і прычотная, яна не можа быць шчаслівай у сваім асяроддзі. Падкупіла гледачоў не толькі знешняя прыгажосць, а дзівоснай чысціні сэрца гэтай натуры. Вялікае пачуццё, якое поўнасцю захапіла яе, ітурхае Замойскую на самаахвярны подзвіг жанчыны. Сцэны, дзе графіня Замойская спрабуе выратаваць жыццё Налівайкі, напоўнены ўражлівай эмацыянальнасцю. Па самаахвярнасці і мужнасці графіня тут становіцца ўпораўнен з Налівайкам, і гэта пераконвае гледачоў.

Дэкарацыі ў спектаклі, зробленыя мастаком М. Стэфуракам, та

лія выразныя і дакладныя, што ўспрымаюць іх як «удзельнікаў» спектакля.

Невялікаму калектыву рэвенцаў цяжкавата «ўзімаць» такія маштабныя творы, як гэты. Але ўдвая дзякуй яму — за творчую смеласць, за тое, што ён знаёміць гледачоў з цікавым і драматычным яркім палатном Івана Ле. Міжволі думаеш, аб тым, што наша беларуская сцена не так часта звяртаецца да гістарычных тэм і вобразаў. Калісьці радаснымі падзеямі былі спектаклі Першага БДТ «Кастусь Каліноўскі» і «Кадарына Жарнасек», ёсць пакуль што «сперадуцця» сцэнай новыя п'есы пра Францішка (Георгія) Скарныну пра Кастуса Каліноўскага... Чаму яны не трапляюць на афішы? Гістарычная тэма ў тэатрах рэспублікі прадстаўлена фактычна толькі фальклорам або творамі пра падзеі і людзей далі бязькага мінулага — XX стагоддзя. Сцэнічны вобраз Севярына Налівайкі, украінка сялянска-казачкага паўстання на Украіне ў 1594—1596 гадах супраць польскіх і ўкраінскіх магнатаў-землеўладальнікаў і шляхты, яшчэ раз сведчаць, якая гэта багатая ніва — гісторыя. Вызваленчая барацьба народа дае вельмі плённы матэрыял для творчасці драматургаў, рэжысёраў, артыстаў. І нам, гледачам, сустрача з такімі мастацкімі творамі прыносіць радасць і карысць. Гавару так яшчэ і таму, што сама я — настаўніца. Спектакль рэвенцаў «Налівайка» абуджае і таіі роздум.

Раіса КАЗЛОВА.

Гомельская вобласць.

НА БЕСЯДЗІ

Канец суботняга дня. Едзем на рэчку Бесядзь парыбаць. Каля Вусаўкі сыходзім з аўтобуса. Ужо за вёскай пераходзім глыбокі роў, праз які ледзь струменіць крынічны ручай. За ровам — крутое ўзлесце, яго тут чамусьці называюць «Гарадком». Любыя і дарагія мне мясціны. Адсюль пачынаецца мой родны кут. За дубровай, якая падыходзіць да Гарадка, — пасёлак, дзе я нарадзіўся і вырас. Праўда, дуброва высечана і асаджана навава. Ды мне помніцца тая, старая дуброва, з векавымі дубамі, прыгажунямі-бірозамі, калматымі елкамі, шапатлівымі асінамі. Аб ёй напамінаюць дубы, якія і цяпер стаіць на-над Бесяддзю. Яны, лібы дзорцы, выйшлі наперад, а правільней — збегліся на ўскрай лугу, ратуючыся ад ільы і ськеры.

— А, драбяз, — адказвае той. — А ў цябе?
— Не клюе штосці.
— Няма рыбы, — заключае таптушнік. — Вось лінькоў іекалькі выпудзіў з ілу.
Да прыцемак я злавіў з паўдзсятка дробных плотак і лінька, якога, пэўна, выпудзіў з ілу той таптушнік.

Прыйшлі з кармы мае таварышы. Іх улоў — не багацейшы. Хлопцы засмучаны. Дарэмна, калюць, ехалі. Складаем у адзіна кацялок усе тры ўловы і варым юшку. Шыпіць, патрэскае, кідаючыся ўгору азыкамі полымя, касцёр.
Прыхінуўшыся спіною да шурпатага дуба, я слухаю чуйную, ласкавую ноч. Але дасяці ў глыбіні душы, разам з паучацём любасці і замілавання, жыве непакой, нават трывога. Здагадваюся — гэты мой непакой ідзе ад самога выгляду высохлай Бесядзі.

Ідзеш у ботах. І так скрозь праз усю раку. За дваццаць пяць год узровень вады ў Бесядзі панізіўся на паўтарадва метры. Разам з паніжэннем узроўню вады паскорылася, яе цяжэньне. Імкліва ільня нясе пясок, іл, якія заносіць даўнія віры. На нашых вачах адбываецца прыкметнае «старэнне» Бесядзі.

Бесядзь хварэе. Хвароба гэтая не толькі ў тым, што ў абмялелай раці не стала рыбы. З усёй падставай мы сёння можам гаварыць аб пэўным высыханні Прыбесяддзі, вынікі якога даволі адчувальныя.

Тут мне могуць запрэчыць, што ў дажджлівае лета ніякага, маўляў, высыхання няма. Але гаворка ідзе не пра часовую, паверхневую вільгаць, не пра часовую «літасць» неба. Той, хто ўважліва назіраў за ракою, мог заўважыць, як, узбухшая ад дажджковых вод, яна літаральна праз дзень-другі, найбольш праз тыдзень нагодлівага надвор'я прымае зноў свой ранейшы абмялелы выгляд. Раней жа праз усё лета рака заставалася паўнаводнай. Значыць, не дажджы тут маюць значэнне, а наяўнасць вільгаці ў самой глебе, якая паіла і поіць мноства дробных і большых прытокаў ракі, сотні і тысячы яе відочных і невідочных крыніц. Вайна, затым няўзгодненая, а часам і зусім безгаспадарчая дзейнасць людзей прывялі да рэзкага паніжэння ў глебе грунтовых вод, да абмялення ракі і шэрагу іншых адмоўных з'яў у прыродзе. Не раз у апошнія гады я з вудамі абыходзіў берагі Бесядзі і часта самотны вяртаўся ні з чым. Самотны не столькі таму, што ў мяне не было ўлову, а больш таму, што сёння не той выгляд Надбесяддзі, надбесядных лугоў —

сумлівы адум аб лёсе роднай ракі. Хацелася самому вызначыць «дыягназ» яе «хваробы»: ад чаго абмялела, высохла, апусцела Бесядзь, збядзелі на-над ёй сенажаці і дрынасы.

Прыемна і разам з тым нялёгка ісці ў вярхоўе ракі. Бачу тую ж, хоць і збядзелую, красу лугоў, якая пасабліваму хвалюе мяне. На ўзгоркавых месцах, паміж рана саспелых траў, быццам у нейкім святочным нарагодзе рассыпаліся чародкі белых лугавых рамонкаў. Густа пахне паспелымі на сонцы чабор. У лагчыне над лёгкім ветрыкам гойдаюцца, хвіліца долу жоўтыя галоўкі едкага люціна. Светла-ружовыя кветкі-мядзёлкі высунуў з травы на тарфяністых месцах ятрышнік. А ў затоках цягнуцца да сонца плэстыкі збаночкаў. «Веннае, няёмнае характаво лугоў», — мільгае ў галаве. Але тут жа спалохліваецца: «А хіба няёмнае? Ці не сам бачыў на лугах за Вусаўкай і Слабодкай і Малым Хоцімскам пясчаныя выемкі і лабякі?»

Пачаваў у Вялікім Хоцімску. Равіцай, радуючыся чыстаму небу і прамяністаму сонцу, што ўшмалася з-за маладога лесу. Іду далей.

У маладым ляску, што падступаў да самай ракі, убачыў сярод беластвольных бірозак збудаваную са свежых дошак сцэну, прымацаваную да дрэў чырвоныя палотнішчы лозунгаў і транспарантаў. Здагадваюся — месца над рэчкай упрыгожана для святой працы, якое праводзіцца ў нас па традыцыі вась у гэтую пару, пасля заканчэння сьлuby.

М. АЎСЕЕНКА

САМАЯ

Ціхі, пагодлівы надвечорак. За дубровай садзіцца сонца. Ланічыць дозірк маладая зеляніна дрэў. У іх голлі напшыцца, пярхае, літабсца лясное ітаства.

Праз голле дрэў пабліскае роўнядзь вады — Бесядзь. Мы выходзім з Гарадка і... спыніліся ў адзіленні. Яшчэ май, а вады ў рэчку па калена. Раней, нават на майй памяці, такой парою Бесядзь тут была паўнаводнай. Ды і летам цяжка было знайсці пераправу цераз раку. Было дзве ці тры пераправы ад Вусаўкі да Малаго Хоцімска. А зараз тут ідзі ўсцяж па раці ў ботах — не пабярэш цераз халывы.

Уражаны, я доўга стаю на крутым узлесці пад дубамі, гляджу на шырокі заліўны луг з лапнікамі наноснага пяску, на звілістую, дарагую мне і не надобную на тую, якой была раней, рэчку і не без смутку прыгадваю радзі і даўняга верша «Мая Бесядзь» народнага паэта Беларусі, земляка — Аркадзія Куляшова:

З падзелі гляджу на прыпіну спатканую,
Хачу, каб яна разлілася ракой,
Не Волкай мягучай, ні нават Камаю,
Хоць Бесяддзю, што на радзіме майй.
Родную Бесядзь паэт не забывае.
Вось і ў новай паэме «Далёка да акіяна»
падрукаванай летася ў часопісе «Полымя», паэт прыгадвае родныя мясціны, раку свайго юнацтва:

Там неабсяжнасць нябесаў сініх
Там Сож і Проня, Віхра і Бесядзь,
Рукамі чужых прытокаў сініх
Лугі і пунчы, і нівы песняць.

Толькі хай дарэе мне Аркадзь Аляксандравіч, узніслаць, з якой ён піша сёння пра Бесядзь, нішто іншае, як наву даўняга. Сёння Бесядзь настолькі змізарнела і абмялела, што хутчэй навіявае сум і шкадаванне...

Прыўзняты настрой, які не панідаў нас усю дарогу, паступова знікае. Але ж не вяртацца назад ні з чым, не наспрабаваўшы рыбацкага шчасця.

Хлопцы пайшлі за жывіцамі, а я аблюбаваў месца ў завоіне пад старым дубам. На другім беразе паяўляецца і пачынае бултыхацца ў вадзе рыбак-таптушнік.

— Як улоў? — пытаюся ў яго.

Нбыта разам з ракой я сам трачу нешта блізкае, дарагое мне. Як светлы сон, як дудоўная казка напывае ўсёмай...

Мая Бесядзь. Калыханка дзіцячых і юнацкіх гадоў. На ўсё жыццё запомнілася мне яе краса ва ўсе поры года. І раніш вясной, калі толькі-толькі прабываецца, зацвітае маладая траўка на лузе, калі ўсё ажывае, сагрэтае ласкавым вясновым сонцам, і калі такая зваліваа, трапяткая і празрыстая сіняя туліца каля лесу, што аж сціваатай здаецца яркая белізна біроз, якія выбеглі на крутое ўзлесце да самай ракі. І летам, калі зіхціць, шчасліва настройвае цябе светлы, сонечны дзень з чыстым блакітам высокага неба над тым жа квяцістым лугам, калі ты заўзята ганяешся за касякам наспярожлівых плотак і галаўнёў. Я памятаю ціхія, акаймаваныя лазой і трыснягом, заводны і плёсы Бесядзі, вясёлыя пясчаныя водмелі з даверлівымі малькамі, крутыя берагі з якіх навеслі над вадою і гатовы вась-вось рухнуць у яе дубы. Як самую паэтычную і цікавую нішу, люблю я родную раку. Тут, у сярэднім сваім цячэнні, паміж Вусаўкай і Слабодкай Бесядзь падзвычай прыгожая. Родная рака прыносіла і зараз прыносіць мне самы светлыя хвіліны радасці, удыхі і сунакаення. Ці то хворы, ці ў якой сірусе, і заўжды спяшаюся, еду на Бесядзь. І вяртаюся ад яе да людзей, нібы памаладзель, з чысцінёй і добрачытлівасцю ў сэрцы. І калі яно б'ецца ў суаднасці з прыгажосцю і чысцінёй людзей, то за гэта я, побач з усім добрым, што страчалася мне ў жыцці, я абавязаны яшчэ і майй роднай Бесядзі. Вось чаму хай не падасца нам даўняму мой клопат і непакой за родную раку.

Добра памятаю — адразу пасля вайны Бесядзь была паўнаводная. Вялікая рана, нанесеная раці вайной, заставалася пакуль незаўважанай. На лугах, што над рэчкай, буялі густыя травы. А рака-працаўніца пясла на сваім гнутым хрыбце ахоўнае «адзенне» — лес. Лес, што рос на-над Бесяддзю, высякалі і спалілі праз усё лета — на Чарнігаўшчыну, у Гомель.

Была Бесядзь і рыбнай. Вось у гэтым месцы, дзе мы спыніліся, за Вусаўкай, я помню віры, у якіх вяліся вялізныя шчупакі і самы па пуду і болей. Сёння ж там, дзе некалі з наспярогай прапывалі на чоўне,

ЧЫСТАЯ

паўсюды пясчаныя наплывы, высохлая, без травы, лабякі. Сёння глядзіш з абрывістага берагу і не верыш, што ў пару, калі ты бегаш тут хлапчуком, вада ў Бесядзі падступала да самых тваіх ног, да самага верхняга, травяністага покрыва. Цяпер жа яна вузь дзе, ўнізе, на самым дне струменіцца.

І тады, у тую бяссонную майскую ноч, якую правёў з хлопцамі пад дубамі, вырашыў я пайсці ўверх па Бесядзі, каб самому паглядзець, што ўяўляе яна ў вярхоўі, у сваім вытоку. І разам з тым знайсці адназ на нялёгкае і трывожнае пытанне: ад чаго Бесядзь так абмялела, так непазнавальна змізарнела за якія два дзесяцігоддзі?

АСУШАНЫЯ КРЫНІЦЫ

Не сёння і не ўчора вяхары Прыбесяддзі пачалі заўважаць, што з году ў год рака мялее, што не той травастой на лугах. Зараз у сярэднім і ніжнім цячэнні Бесядзі, дзе найбольш шырокія заліўныя лугі, не збіраюць і палавіны таго сена, якое збіраў, калі рака была паўнаводная. Што ж да ўзвышаных месц, дык там трава зусім выгарае. Гэта ўжо бяда. Адкуль яна?

З руканом за плячыма іду на-над Бесяддзю ў яе вярхоўе. Раней я хадзіў уніз — да самага Сожа. Чуў, што да вайны па Бесядзі заходзілі з Сожа аж да Чырвонай Гары лёгкія нацеры. А зараз і на маторцы тут рызыкюна плысці. Якая ж рака ў вярхоўі? Іду не з чыста турысцкай цікавасці, як дзеці-школьнікі, каб паглядзець тую крыніцу, адкуль бярэ пачатак Бесядзь. Мяне даймаў, калікаў у дарогу

За Малуюўкай прысеў у ценю бірозак на сухім грудку. Аднекуль справа даносілася музыка. Здавалася, што хтосьці прысеў за пагоркам, што віднеўся наперадзе, як і я, адпачыць і ўключыў транзістар. Але ішоў я, можа, больш кіламетра, пакуль не ўбачыў паміж рэчкай Трасцінкай, якая ўпадае ў Бесядзь, і самой Бесяддзю, па другі яе бок, той жа малюнак, што і паблізу Вялікага Хоцімска. Тыя ж транспаранты, лозунгі. Толькі ўс тут навакол звыкло ўжо. Над ракой было мнагалюдна — па-святочнаму ашранутыя дзяўчаты, юнакі, сталыя рабочыя саўгаса «Трасціно». Грымеў гучнагаварыцель, і гэта ад яго разносілася музыка па наваколлі, якую я чуў за пагоркам. Над Бесяддзю выплеснулася бурна людская радасць. Здавалася, людзям было ўсё роўна, якой-была ці будзе Бесядзь. Але ці так гэта? Толькі на час свята, як і вадзіцца ў жыцці, людзі забыліся на свае клопаты. Ды пра самую рэчку не забыліся, прыйшлі да яе, да калыханці сваёй, прынеслі сюды сваю светаую радасць. І так адаўна і заўжды людзі цягнуцца да ракі, да роднай і блізкай ім прыроды. Ва ўлюбённым і чужым сэрцы заўсёды разам з удыхай і радасцю жыве смяротні, гаспадарчы клопат і непакой за сваё роднае, блізкае і дарагое. Гэта тут, у Трасціно, я чуў ад загадчыка сельскай бібліятэкі, мясцовага краязнаўцы Міхася Ласоўскага ўсхваляваны расказ аб лёсе роднай рэчкі Трасціні, якая ўпадае ў Бесядзь і якую меліяратары высунулі, выпраміўшы русло.

У дарозе страўся з інжынерам Хоцімскага маслазавода Віктарам Лаўрэнавічам Віталёвым, ураджэнцам

ВІНШУЕМ З ЮБІЛЕЕМ!

І сёння — рэпетыцыя...

ЖЫЦЦЁ, АДДАДЗЕНАЕ МУЗЫЦЫ

Заслужанаму дзеячу культуры БССР
Аляксандру ДЗЯРГУ — 70 гадоў

Гэты маладжавы і падны яшчэ чалавек заўсёды кудысьці спяшаецца. Але варта пры ім загаварыць пра музыку, як ён адразу спыняецца, пачынае спрачацца, уваж-

ліва слухае сваіх апанентаў.

Гэтая зацікаўленасць музыкой і цяпер не дае спакою. Такая ўжо ў яго натура — не можа маўчаць там, дзе гучыць сло-

ва пра самае дарагое для яго — пра музыку. Аляксандр Дзяруга пры такой размове, здаецца, прагна хоча паглыбіць свае веды, адшукаць адпаведную ацэнку твору, падзяліцца радасцю адкрыцця новага ў нечым даўно ўсім вядомым: нюанс, інтанацыя...

За тая амаль 25 гадоў, што мы знаёмы з Аляксандрам Анісімавічам, дзе б ні адбывалася наша сустрэча — на аглядах, фестывалях, у падарожжы па гарадах і вёсках Беларусі, на кампазітарскіх пленумах або ў дамах культуры, — мне ніколі не даводзілася бачыць яго без нотнага

сшытка ці грампласцінкі, падручніка па музыцы ці партытуры.

Мабыць, гэтая шчырая замілаванасць музыкой і памегла яму, чалавеку без спецыяльнай прафесійнай падрыхтоўкі, стварыць аркестр, які шмат год упрыгожваў нашу аматарскую канцэртную эстраду, шматлікіх слухачоў. Канцэртныя нумары ў яго выкананні запісаны ўсеагульным і рэспубліканскім радыё. Так, народны цымбальны аркестр са Сморгоні пад кіраваннем Аляксандра Дзяругі пакінуў яркі адбітак на развіцці беларускай мастацкай самадзейнасці. Теорчасці ка-

Касцюковішчыны. Ён вярса над рэчкай Сураў, прытокам Бесядзі. Ад Віктара Лаўронавіча я пачуў хваляючы расказ. Да вайны над Суравам быў вялікі лес, са шматлікімі крынічнымі азёрышчамі і балацявінамі. За вайну лес над Суравам вынішчылі. Зараз тут бачыцца бяскрайняе поле, зарослае дзёндзе хмызамі. І ні тых крынічных азёрышч, ні тых балацявін, што жывілі раку. Адкрытыя сонцу і вятрам, яны навісыхалі. Абмядела рэчка Сураў. І ўжо не тая вода нясе яна ў Бесядзі.

У вёсцы Ціхань, што над Бесядзю, гутару з пенсіянерам Сяргеем Савельевічам Лякіным.

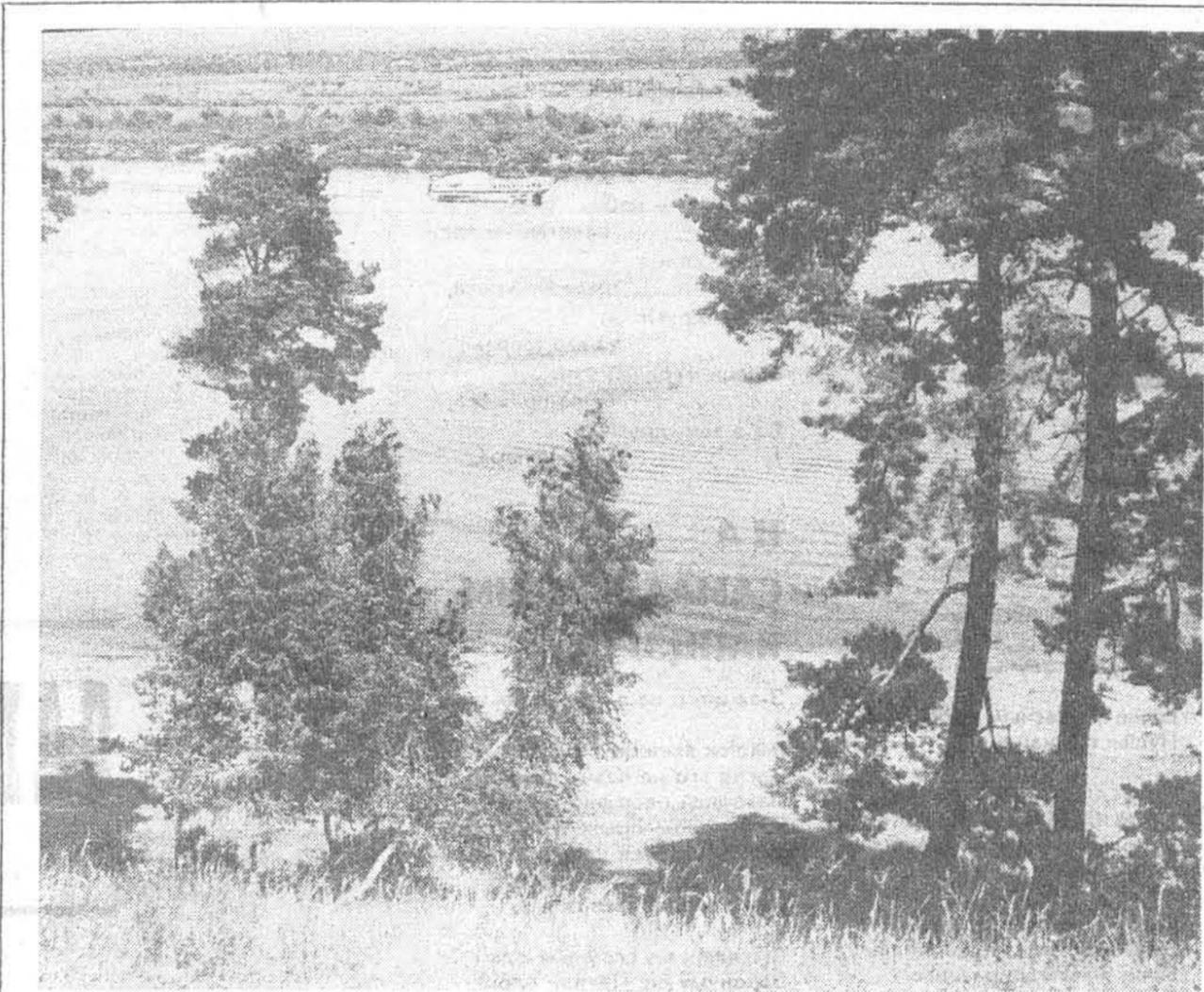
— Мядзе Бесядзі, — гаворыць ён. Сяргей Савельевіч сьпіроўвае сваю ўвагу на знішчаныя лясы, і не толькі на тых, якія паблізу Бесядзі, а і на тых, якія раслі далёка ад яе, але з іх бярэць свой пачатак меншыя і большыя прыгожыя ракі.

Выдатны рускі пісьменнік-прыродалюб С. Аксакаў пісаў: «Прырода так і дзейнічае — рэкі, рэчкі, ручаі і азёры амаль заўсёды абрастаюць лесам або кустамі. Выключэнні рэдкія. У спалучэнні лесу з вадою заключаецца другая вялікая мета прыроды. Лясы — зберагаліні вод; дрэвы закрываюць зямлю ад гарачых промяняў летняга сонца, ад сухавейных вятроў; прахлада і свежаць жывуць у іх ценю і не даюць высахнуць цяжучай альбо стаймай вільгаці. Спад рэк, па усёй Расіі заўважаемы, адбываецца, па агульным меркаванні, ад знішчэння лясоў».

Гэта ў мінулым стагоддзі пісалася. Тады ўжо заўважаўся «спад рэк... ад знішчэння лясоў».

Таму дзіўнымі здаюцца сёння меркаванні доктара тэхнічных навук Б. Балдакова, які з усёй навуковай сур'ёзнасцю заяўляе ў сваёй кнізе «Жыццё рэк», што падаюць толькі елетнія гарызонты рэк і нібыта «...ляма ніякіх падстаў сцвярдзаць, быццам рэкі ўвогуле мялеюць». Куды больш рацыя мае другі буйны вучоны акадэмік А. Гусеў, які ў сваёй кнізе «Клімат і надвор'е» паўтарае аксакаўскае: рэкі нашы высыхаюць «у выніку звыжэння лясоў».

А лясоў мы звылі сапраўды шмат. Толькі ў адным Касцюковіцкім раёне за пасляваеннага гады высечана 16,5 тысячы гектараў лесу. Высечаны яны, вядома, не дарэмна. Дрэвы лялі ў зрубны хат, гаспадарых пабудову разбураных вайною вёсак і гарадоў. Сёння паўсюдна ідзе аднаўленне лясоў. Строзь па-над Бесядзю я бачу адсаджаныя напана дубровы. У Касцюковіцкім раёне пасаджана пасля вайны 17 тысяч гектараў маладога лесу — столькі, колькі высеклі яго. Праводзілі і праводзяць вялікія работы па лесаўзнаўленню. Усё робіцца сур'ёзна, з навуковым падыходам: сёння на варце нашага «ззялёнага друга» стаяць цэлыя арміі адукаваных лесаводаў. Ды пасаджаныя ім маладыя лясы не скоро набяруць сілу, не скоро спячунца голыя дрэў у адну сучэльную крону, якая захаввае вільгаць зямлі. Так, каб вырасціць вільготную, як яе

ІМКЛІВАЯ ПРЫПЯЦЬ.

Фотазвод А. КАМАРОВА.

ратараў, гэтыя параканні часта слухныя. Поруц з карысцю, якую меліяратары прыносялі і прыносяць асобным гаспадаркам, адвабываючы забалочаныя, зарослыя хмызамі землі, яны нярэдка наносілі і паносыць непарукавую шкоду.

Я сам быў сведкам таго, як меліяратары ледзь не загубілі буйны прыток Бесядзі — рэчку Жадунку разам з рэчкай Крушніц. Руслы абедзвюх гэтых рэчак у самым вярхоўі меліяратары выпрамілі. Як потым выявілася, асаблівай патрэбы ў тым не было. У тых дні я гутарыў з заслужаным настаўнікам Беларускага ўніверсітэта Іванавічам Кацюком, які жыве і працуе ў Прусіне, што над рэчкай Крушніц.

— Я плакаў, калі капалі Крушню, — расказаў ён мне.

Гутарыў я і з самімі меліяратарамі. Куды ж вы самі глядзіце, вы ж рэчку губіце, казаў я ім.

— Нам што, — адказвалі яны. — Загад начальства, і план. Заробак патрэбен, вось і капаем.

Грамадскасць пераняла неразум-

гаварыў з брыгадзірам комплекснай брыгады Міхасём Пахомавічам Барыбінным. Той з хваляваннем расказаў пра ўрошчына Латышчына, якое раскарчавалі і асушылі для іхняга калгаса меліяратары.

— Паглядзелі б на Латышчыну нашы продкі, — гаварыў Міхасё Пахомавіч. — Тады зараз травы тут будоць.

Усё гэта, канечне, хараца. Засмучала іншае. З таго ж Латышчына выцякала рэчка Чачавец, якая ўпадала ў Бесядзі. Калі ж раскарчавалі, асушылі ўрошчына, рэчка счэзла і ўжо каторы год летам не даінае да Бесядзі.

За вёскай Палеснае мне таксама перагарадзіў дарогу роў меліяратараў. Роў цягнуць у напрамку Бесядзі. Па дне яго струменіцца вада. Здагадваюся: тут была рэчка. Як яна завецца? Цяпер — ніяк, а калісьці звалася Малая Шражына. Загубілі яе з-за невялікага, у некалькі гектараў, балота.

Вёска Ціхань, пра якую ўпаміналася вышэй, на мяжы са Смаленшчынай. Мядзе праводзіў цераз рэчку Масоўку, што працякае за вёскай, той жа Сяргей Савельевіч Лякіч. Мы перайшлі рэчку па кладках нізкай разбуранай грэблі. Сяргей Савельевіч расказаў:

— Да вайны тут было прыгожае возера. А рыбы колькі было! Вада халодная, клячавая. Столькі клячоў тут білі! А зараз не відаць ні тых крыніц, ні тых клячоў.

Ён ступіў на другі бераг, тоннуў памаладзецку нагой і ўрачыста аб'явіў: — Гэта ўжо Расія.

Я развітаўся з Сяргеем Савельевічам і адзім пайшоў далей той жа, азначанай звышэй рэчкай, дарогай. Ішоў я па Смаленшчыну, адкуль бярэ пачатак Бесядзі, з надзеяй убачыць тут нешта новае, прыемнае для мяне. Але ўжо за вёскай Дзятлава я заўва-

жыў знаёмы мне роў на... Бесядзі. Паверце, у мяне сціснулася ад болю сэрца: напалоць Бесядзі! Роў цягнуць амаль на паўтара кіламетра. І не ведаеш, дзея чаго ён тут — лугі на абалі не нізкія. Няўжо і тут «выконваюць план?»

Наперадзе паказалася вёска, якую вузенькая Бесядзі падзяляла на дзве. Вёска называецца Бясёдка. Я ўжо лічыў, што ад назвы вёскі і паходзіць і назва ракі і што дзесьці тут яе выток. Але стрэная жанчына расказала мне, што выток яе яшчэ праз кіламетры тры — за вёскай Новай Бесядзі.

Іду, прадзіраюся праз хмызы. Пракананы роў цягнуць і за Бясёдкай. Роў — гэта мая Бесядзі. Рэчка робіцца ўсё вузенькай, усё мялейша. Нарэшце падыходжу да зарослай альхоўнікам балотыстай мясціны. Тут вада расцякаецца па асаці і я ўжо не ведаю, куды далей ісці. Непадальбі відаць хаты — Новая Бесядзі. Збочваю ў вуліцу. Страчаю хлопца год чатырнаццаці. Ён і павёў мяне да таго месца, адкуль бярэ пачатак Бесядзі.

Мы прыйшлі да шырокага лавога куста на ўскраі Туркоўскага балота. Мой праваднік, чую, з чужых слоў, расказаў мне, што некалі тут ляжаў вялізны камень, з-пад якога біла крыніца. Зараз яго не відаць. Каля куста — лужына. У адным месцы вада злёгку віруе. Жыве, значыць, пульсуюць, б'ецца першае крыніца Бесядзі! Але што гэта? І тут капалі? На ўскраі Туркоўскага балота, з усходняга боку, відаць канава. Падбяраліся і сюды меліяратары, ды, відаць, дужа гразка, далей тэхніка не пайшла. Азіраюся навокал — дробнае мелкалесце, дрыгва. Якую, практычна, гарысць дасць гэтае балота, калі яго асушыць? Бадай што — ніякай. Няўжо капалі толькі дзеля пла-

[Заканчэнне на стар. 12—13].

РАДАСЦЬ

назваюць, елку, трэба звыш 80 год, а каб вырасціць дуб — 110—120 гадоў. Не, не скоро ажывуць крыніцы ў высечаных дубровах. Ды і ці ажывуць яны ўжо там, дзе навісыхалі? Балюча ўсведмаляць, што гэтая блда, якую прынесла нам праклятая вайна, амаль непарукавая. І за яе няма ў каго спытаць.

Ну, а за тое, што робіцца цяпер? Ці заўсёды разумна, па-гаспадарску адносімся мы да прыроды? У апошнія гады многа было параканняў на мейя-

ную дзейнасць меліяратараў. Жадунку і Крушню перасталі капалі, але шкоду ім нанесли значную. Зараз у верхнім цячэнні абедзвюх рэчак прама, у абход натуральнаму рэчышчу хуткі сток вады. Многія крыніцы, якія жывілі гэтыя рэчкі, былі занепаны. Усё гэта адмоўна адбілася на ўроўні вады ў сярэднім і ніжнім цячэнні рэчак.

Бачыў я ірвы меліяратараў на месцы былых рэчак і ручаёў і на Хонцішчыне. У калгасе імя Карла Маркса

лектыву неаднаразова адзначана рэспубліканскімі ганаровымі граматамі і дыпламамі першай ступені. І гэта таксама пераканаўча сведчыць пра таленавітасць яго стэральніка і кіраўніка, які першым на Беларусі арганізаваў аркестр такога складу.

Талант А. Дзяругі-музыканта раскрыўся не толькі ў лепшых творчых дасягненнях Сморгонскага цымбальнага аркестра. Вельмі ўражлівыя і кампазітарскія творы Аляксандра Анісімавіча, яго «Сморгонская кадрыля», «Калгасныя полькі», «Абаранкі» і іншыя аркестравыя п'есы. Усе яны з'яўляюцца тонкімі

парафразамі ў арыгінальнай аўтарскай музыцы паводле фальклорных узораў Сморгоншчыны.

А які вялікі плён дала дзейнасць Аляксандра Дзяругі ў галіне музычнай педагогікі! Гаворка тут ідзе нават не пра вялікую колькасць выхаванцаў Сморгонскага аркестра, якія пад уплывам свайго кіраўніка пайшлі займацца ў прафесійнай музычнай навучальнай ўстанове і цяпер самі кіруюць аркестрамі, харавымі калектывамі, выкладаюць музыку.

Аднойчы мне давялося сустрацца з былым вучнем Аляксандра Анісімавіча, якія сабраліся з розных месц Мінскай

вобласці ў Сморгонь, каб паіграць у «сваім» аркестры. На маё пытанне, чаму яны не адпачываюць, чаму ў такі прыгожы дзень не ідуць на танцы ў парк або кінатэатр, а замест гэтага «трацяць» час на рэпетыцыях аркестра, здаецца, Галія Радзевіч тады сказала:

— Калі б не Аляксандр Анісімавіч, не было б музыкі ў нашым жыцці. Гэта ён, як бацька, уладкаваў нас усіх у Маладзечанскае музычальнішча. Гэта ён зрабіў Сморгонскі аркестр для нас родным музычным домам.

Так, стварыць з калектыву «родны музычны дом» здолны толькі таленавіты выхавальнік, ча-

лавек з вялікай душэўнай аддачай, улюбёны ў людзей і мастацтва. І ён сапраўды такі, наш Аляксандр Анісімавіч, — клапатлівы і настойлівы, калі справа датычыцца ягоных музычных «дзяцей».

Часам можна пачуць асобныя галасы, што методдыка работы А. Дзяругі быццам не адпавядае сучасным патрабаванням, што Сморгонскі аркестр сёння гучыць не так дасканала, як раней. Ці так гэта? Мне здаецца, што ідэальнай методдыкі не існуе наогул, а «перамога» тая, што ў канкрэтных умовах дае лепшы плён. Нездарма, відаць, пры «недасканалай» методдыцы ў Сморгоні

шмат год гучыць цымбальны аркестр, а ў іншых раёнах, на жаль, не. Нельга чакаць таксама ад самадзейнага мастацкага калектыву, дзе па розных прычынах часта змяняецца склад удзельнікаў, стабільнай якасці выканання. А сэрца сморгонскія цымбальнікі і іх нястомны кіраўнік укладаюць у кожнае сваё выступленне.

Што хочацца яшчэ нагадаць пра Аляксандра Анісімавіча ў знамяналы дзень ягонага 70-годдзя? Тое, што ён узнагароджаны партызанскім

медалем, як удзельнік Вялікай Айчыннай вайны, што Прэзідыум Вярхоўнага Савета БССР тройчы адзначаў граматамі ягоную творчую дзейнасць, што сярод прыкільнікаў яго таленту, сярод улюбёных яго чалавечыя якасці мы можам убачыць і карыфееў нашай музычнай культуры, і тых, хто толькі пачынае свой жыццёвы шлях у мастацтве.

Радасна мець такіх прыкільнікаў, якіх мае Аляксандр Дзяруга — чалавек і мастак!

І. ІНІЧ.

Марк СМАГАРОВІЧ

МАЁ СЯЛО

Застылі антэны над хатамі.
Пшанічныя дышучь павевы.
Авіяхімікатамі
Прафілактую пасевы.

На жоўтым плясочку
пад мосцікам,
Што двор злучыў з вуліцай
гладкай,
Гуляе з уласным хвосцікам
Пушыстае кацянятка.

Праведзена газафікацыя,
Не трэба ні торф, ні дровы...
А помніцца мне акупацыя,
Сяло маё ў час суровы.

Клялі яго госці нязваныя —
Зямля ім, як кажуць, колам!
Было яно падперазанае
Патронаў густым частаколам.

Штодзень каміны дыміліся,
Нібыта ствалы грозных гаўбіц.
Сяло маё, як і Радзіма ўся,
Сябе не дазволіла ганьбіць.

ПРЫ ДАРОЗЕ

Пры самай дарозе,
Нібы на парозе,
Прысеў вызваліцель-салдат;
Прысеў тут жа ў ценю.
Паклаў на калені
Ён зброю сваю — аўтамат.
Ён змеў з свайго краю
Фашысцкую зграю,
Ён браў не адну вышыню.
А стала зацішша,
Застыў і не дыша:
Баіцца спужнуць цішыню.

Хоць мірнае сонца
Над даллю бясконцай,
Але начука аўтамат.
Пры самай дарозе,
Нібы на парозе,
Сядзіць вызваліцель-салдат.

Быў ясны ранак,
пацелі далі,
Наўкол сланечнікі
палалі:

Здалося, сонцы
на сход-нараду
З усіх галактык
Зямля сабрала.
І я здзіўся
з такога ладу:
Трыбуна — неба,
палетак — зала.
І наша сонца
трымала слова,
А ўсе другія —
да яго тварам.
Відаць, гарачай
была прамова,
Бо з тых, другіх,
валіла пара.

НА САМАДЗЕЙНЫМ КАНЦЭРЦЕ

З-за штор на змену «польцы»
ўвішнай
Імкліва вылецеў «гапак».
Пасля яго на сцэну выйшаў
Паходкай цвёрдаю юнак.
Крыху адно прыжмурьў вока,
Нібыта цэліўся ў кагось.
Прагульшыцаў і абібокаў
Крытыкаваў расказ яго.
Смяяліся ад слоў тых едкіх...
Закончыў ён. Паклон адбіў.
На сцэну паляцелі кветкі
З лугоў мурожных, з родных
ніў.

— Не толькі ён механізатар, —
Даводзіў мне стары Лукаш, —
Але і лепшы агітатар,
Ну і, як бачыш, Райкін наш!

МАЁ ГАДЫ

У шарэнгу выстраю
Роўна, і тады
Параўнаю з выраем
Я свае гады.
...Неба вісне прывідам
У чаканні бур.
Апярыўся вывадак,
Надтачыўся «шнур».
Пракладае выраю
Зорны шлях важак.
І плыве над шыраю
Сумны кліч не так.
Сонца ўсходзіць раніцай,
Гасне — вечарком.
Сіла развітаецца
З гордымважаком.

І яго, старэчага,
Зменіць малады...
І казаць мне нечага.
Ох, гады, гады!

ГІСТОРЫЯ, якую мне ха-
чацца расказаць, не вызна-
чаецца высокім напалам
страсей, складанымі канфліктнымі
сітуацыямі. Многія з тых, каму
выпала быць яе сведкамі, падчылі
ўсё гэта прастай гульні самалюб-
ства. Мабыць, у нечым яны маюць
рацыю. Сапраўды, па ўсім іншым
выпадку можна было б проста на-
сміяцца, падзіўніўшыся жывучасці
і прораваў часоў гоголеўскіх Івана
Іванавіча і Івана Нікіфаравіча.
Але тут на карту пастаўлена спра-
ва, я б сказаў, вялікая справа, і
таму ўсё гэта вымагае сур'ёзнай
гаворні.

Але пачнём на парадку...
У «Літаратуры і мастацтва» за
25 чэрвеня г.г. была надрукавана
замалеўка «Удземнасць». У якой
расказвалася пра настаўніка Ру-
жанскай сярэдняй школы Уладзімі-
ра Іванавіча Рэкуца, які выраеціў
на прышкольным участку ўнікаль-
ны парк-дэкарацый. Дваццаць га-
доў назад ён прышоў са сваімі
вучнямі на пусты і зрабіў першыя
насадкі. Сёння тут растуць дзесят-
кі відаў самых
рэдка для на-
шых мясцін дрэў
— ад японскай
айвы да швед-
скай рабіны, ад
коркавага дрэва
да арха мань-
чжурскага. Ту-
тэйшыя кветкі
зрабіў бы гонар
любому сапраўд-
наму батанічна-
му саду. 100 га-
тушкаў вярбінаў,
20 — фліксаў,
30 — гладзіялу-
саў, 45 гатушкаў
астраў, славуць галандскія цюль-
паны «Матадор», «Лондан»,
«Прынц карнавалу» і г. д. і да т. п.
За ўсім гэтым не цяжка ўбачыць
сапраўднае апантанасць, як ка-
жуць, любоў на ўсё жыццё. Двад-
цаць гадоў Уладзімір Іванавіч пе-
рапісваецца з многімі вядомымі са-
даводамі, у адрас Ружанскай шко-
лы ідуць пасылкі з насеннем з
розных куткоў краіны, сюды, да
Рэкуца, звяртаюцца з просьбай
сотні людзей выслать насенне, ра-
саду, даць параду. Адным словам,
усё было пастаўлена на шырокую
нагу. Але, мабыць, і не гэта самае
галоўнае. А галоўнае тое, што
дваццаць гадоў многія павалелі
ружанскіх школьнікаў тут, на пры-
школьным вытворчым участку,
зрабілі першыя глыток з крыніцы
прыгажосці, тут упершыню зведа-
лі тое непаўторнае пачуццё зліцця
з прыродай, навучыліся любіць і
берагчы яе. І не кажу ўжо аб прак-
тычных навыках, якія набывалі
ружанскія школьнікі. Менавіта
вучням Уладзіміра Іванавіча Ружа-
ны абавязаны зялёнымі насаджэн-
нямі на вуліцах і скверах мястэч-
ка.

Цяпер мы наблізіліся да падзеі,
якая прымусіла нас узняцца за пра-
ро. Надаўна рэдакцыя атрымала
пісьмо ад Ул. Рэкуца. Ён паведам-
ляў, што адмовіўся ад пасады за-
гадчыка прышкольнага ўчастка,
насады, якую займаў дваццаць га-
доў. Прычына? Не знайшоў з ця-
перашнім дырэктарам школы
агульнай мовы.

...Ружаны — невялікае чысцель-
нае мястэчка сустрэла мяне незвы-
чайнай жывеньскай спякотай і не-
рухомай, нібы адлітай з воску, ліс-

тотай у садах. Першы ж сустрэчана
надрабляна растлумачыў, дзе знабі-
сці дом Рэкуца.

Гаспадар — невысокі, каржанава-
ты чалавек сярэдніх гадоў, даведаў-
шыся, хто і з якой нагоды прыехаў,
успяшліваў рукамі:

— Ах, ці варта было з-за такой
дробязі турбавацца. Каб ведаў,
дык і не пісаў бы...

— А ўсё ж...

Уладзімір Іванавіч цікавата па-
целвае вачыма і пачынае расказ-
ваць:

— Разумеете, у школе ёсць за-
гадчык гаспадаркі, дырэктар зра-
біў яго амаль што гаспадаром і на
прышкольным участку... Без майго
дазволу той косіць тут сена для
свайей каровы. А калі я дазволіў
накасіць тое сена аднаму нашаму
настаўніку, дык дырэктар аблаяў
мяне і тое скопанае сена загадаў
аддаць загадчыку гаспадаркі...

— І толькі таму вы адмовіліся
ад справы, якой аддалі дваццаць
гадоў жыцця? — не магу ўстрымаць-
ца я.

НА ТЭМЫ МАРАЛІ

САМАЛЮБСТВА

М. ЗАМСКІ,

спец. кар. «Літаратуры і мастацтва»

Твар майго субяседніка пакры-
ваецца чырвонымі плямамі.

— Не, не толькі, вядома, з-за
таго сена, хаця і гэта вельмі пры-
чынова. Дырэктар умазваецца ў
многім мае раснараджэнні на ўча-
стку...

Ён прыводзіць яшчэ некалькі
дробных, як мне здаецца, прыкла-
даў. Але расказваецца гэта з такім
сэрцам, з такім хваляваннем, што
мне пачынае здавацца — сапраўд-
ная важнасць усіх гэтых фактаў і
ўсё, што за ім крыецца, схавана,
як схавана падводная частка айс-
берга. І як бачная частка айс-
берга не паказвае сапраўднай яго велі-
чыні, так і ў дадзеным выпадку
словы не адлюстроўваюць таго са-
праўднага значэння, якое ім даец-
ца.

Гэта стала мне зразумела, калі
я сустрэўся з дырэктарам школы
Ільёй Паўлавічам Кігам. І тут
крыўда, і тут надпела. Надапела
ўсяго — зачэпленне самалюбства.

— Дырэктар і ці не? — пытаецца
Ілья Паўлавіч. — Маю я права на
кантроль? А Уладзімір Іванавіч у
штрыхі прымае возную заўвагу. Ён
лічыць, што прышкольны ўчастак
— яго ўладанне і тут я павінен усё
з ім удакладніць. Лічу, што маю
права гэтага не рабіць.

— Відаць, можна ўсё рабіць
тактоўна, каб не пакрыўдзіць ча-
лавека?

— Звольніўся, дык звольніўся.
Не будзе яго, будзе іншы, у нас
чатыры біёлагі.

— Але ж чалавек аддаў двац-
цаць гадоў справа і раптам аказаў-
ся лішнім...

— Яму няма на што крыўдзіцца.
Рэкуць, узнагароджаны значком

На першым усесаюзным з'ездзе
журналістаў Аляксей Суркоў гаво-
рыў: «Гістарычна склаўся так, што
наш большавіцкі друк быў калымскай,
у якой унікала, выходзілася і вырас-
ла наша савецкая літаратура».

Сапраўды, цяжка назваць прозвіш-
ча такога паэта ці пісьменніка, для
якога б газета не была «літаратурнай
калымскай». У пацярджэнне гэтага хо-
чацца прывесці радкі з ліста народ-
нага пісьменніка Беларусі Міхася Ці-
ханавіча Лынькова, які ён даслаў у
рэдакцыю нашай газеты з вымаганнем
50-гаддзя (Міхася Ціханавіча праца-
ваў у бабрыйскай газеце «Камуніст»
спачатку адказным сакратаром, а по-
тым галоўным рэдактарам у 1925 —
1930 гадах): «Гады працы ў рэдакцыі
«Камуніста» былі шчаслівымі для мя-
не. Яны зрабілі мяне камуністам,
Яны далучылі мяне да актывнага
грамадскага і культурнага жыцця
краіны. Гэта праца дапамагла мне
стаць пісьменнікам. І не толькі мяне. З
працай у газеце «Камуніст» былі спа-
лучаны першыя выступленні ў літа-
ратуры такіх пісьменнікаў, як Хвайдос
Шышклер, Цімох Крысько, Алякс

Жайрук, Аляксей Зарыцкі, Сярсей
Грахоўскі, Якаў Герцовіч».

Разумеела, пералік прозвішчаў за-
раз вядомых паэтаў і пісьменнікаў,
якія пачыналі свой творчы шлях са
старонак хоць бы нашай «Камуні-
ста», можна падобіць. Такіх пры-
кладаў няма ў нашай рэспубліцы.

Але, гаворачы аб пачатку літа-
турнага шляху, сённяшнія моладзь
крыху зайздросціць нашым старэй-
шым пісьменнікам, якія некалі так-
сама былі маладымі, і ў гэтай сувязі
ўзнікае не адно, а нават некалькі пы-
танніў.

Зной жа — вернемся да гадоў пра-
цы ў «Камуністе» Міхася Лынькова.
У той час газета была штодзённая. Да
таго ж рэгулярна выдаваўся літа-
ратурны дадатак «Вясна». Акрамя гэта-
га, лепшыя творы літаратурнай мо-
ладзі друкаваліся ў альманаху «Уз-
ды». У прыватнасці, у альманаху за
1926 год змяшчаліся апавяданні
М. Лынькова «Гой», «З пражытых
год», а таксама некалькі гумарэсак і
фельетонаў на актуальныя тэмы з мя-
сцовага жыцця. На старонках газеты
з працягам у некалькіх нумарах зме-

шчаны яго нарысы «На Любачычы-
не», «На Арэсе» і іншыя.

Цяпер жа ў мясцовых газетах такіх
магчымасцей няма. Возьмем наш «Ка-
муніст». Выходзіць ён чатыры разы на
тыдзень. Газета асвятляе жыццё буй-
нага прамысловага горада і досыць
аглядкага раёна. З матэрыялаў ТАСС і
БЕЛТА змяшчаецца толькі самыя не-
абходныя, без якіх нельга выходзіць.
І ўсё ж на кожнай лютучцы стаіць пы-
танне, як кажуць, рубам — каб ма-
тэрыял не перабываў 4—5 старонак
на машыне. І гэта правільна. Сёння
ў горадзе і калгасна-саўгаснай асця-
голькі цікавых падзей, што неадна
не адзінаццаць раз іх на старонках
газеты. Таму і даводзіцца больш за
ўсё карыстацца такімі жанрамі, як
замалеўка, рэпартаж, выступленне,
карэспандэнцыя, невялікі нарыс, ін-
фармацыя. А месца для апавяданняў,
дарожных дзёнікаў, успамінаў про-
ста няма. Не магчыма надрукаваць лі-
таратурнай моладзі і ў абласных га-
зетах. У нашай Магілёўскай прай-
дзе і абаводзіцца месца раз у месца
на «Літаратурнай старонцы».

Зноў у ЛіМа

САМАПАС-

НЕ

ВУЧОБА

8 **ЛіМ**

выдатнікі асветы, юбілейным медалем і рознымі граматамі. Мы яго не зацікавілі. Што датычыцца вытворчага ўчастку, нім ён кіраваў, дык не думаўце, што там так ужо ўсё бездакорна. Вуль і днямі размаўляў са сваім калегам з суседняй школы, дык у іх чрыніковы ўчастак удвая меншы, а даходу атрымліваюць больш за нас — і кануэту прадаюць, і гуркі, і памідоры. А кожны ў нас той гародніны?

Я кану дырэктуру, што ёсць рэчы, якія не вымераеш ніякімі грашамі. Якімі рублямі, напрыклад, ацэніш тое пачуццё прыгожлага, што навідае ў даццячых сэрцах штодзённая сувязь з гэтым цудоўным зялёным кутком?

Ілья Паўлавіч робіць няўзруны жэст, маўляў, усё гэта высюды матэрыял, а ён чалавек справы.

— Не ідэалізуйце, — гаворыць ён. — Вы, мабыць, чулі перыгожкую гісторыю пра тое, як Рэкуць адеудаў грошы?

Так, я ведаю пра гэтую гісторыю. Некаторы час назад Ул. Рэкуць пачаў налічваць зарплату з улікам дваццаціпятигадовага стажу. Аднак, у час рэвізіі, якая праводзілася ў школах раёна, быццам бы высветлілася, што дваццаць з нечым гадоў назад Рэкуць некалькі месяцаў не выкладаў у школе. І таму выплата за стаж зроблена няправільна. У наступна пачаў вылічваць гэтую суму з зарплаты. Ён падаў у суд, які ўстанавіў незаконнасць утрыманняў, і Уладзіміру Іванавічу былі вернуты грошы недзе каля трохсот рублёў.

— Дык вось гэтыя грошы, — кажа дырэктар, — зараз вылічваюць а работніца бухгалтэрыі. Разумеюце, бедная дзяўчына, сама атрымлівае маленькую зарплату, а зараз яшчэ павінна вылічыць такую суму грошай. Хіба гэта сумленна з боку Рэкуця?

Забігаючы наперад, скажам, што неўзабаве я пабываў у бухгалтэрыі РАНА, дзе высветлілася, што ўсё гэта чыстая выды духта, ні ў нова-там нічога не вылічваюць і не збіраюцца вылічваць.

Помню, я сказаў Кігу, што ўсе гэтыя дробныя абвінавачванні толькі у сабе вялікую небяспеку, небяспеку ў тым сэнсе, што могуць стаць грунтам, на якім пышай кветкай расціне звадка. І тады гэтую зарплату ўжо цяжка будзе знічыць. Калектыву, як гэта бывае, раздзелілі на два лагеры і пачуцьшы іны валіваць паміж сабой. І наспраўды тады знайсці, хто мае рацыю, а хто — не...

Ілья Паўлавіч запэўніў, што ён падумае пра ўсё гэта. Ну што ж, як кажуць, дай бог.

А цяпер мне хочацца пазаруць кучу, так сказаць, на сто востраўцаў градусаў і больш уважліва прыглядзецца да пазіцыі Уладзіміра Іванавіча Рэкуця. Пры ўсёй пазазе да вяс, Уладзімір Іванавіч, вымушаны прызнаць, што і яна не здаецца мне бездакорнай.

Помніце, вы некалькі разоў казалі: «Ах, мяне не цяняць, дык я пайду...» Цяняць, не цяняць... Што і кажаць, усё мы людзі, усё чалавечы. Вельмі хочацца, каб тое, што ты зрабіў, было адзіна поўнай меры. Але хто, Уладзімір Іванавіч, дакладна гэтую меру ведае? Сваё зробленае, здаецца, цягне на тону, чужое — на грамы. І ставіцца да ўсяго гэтага трэба пафіла-

софску. Ты ўпэўнены, што прыносіш людзям, грамадству карысць — рабі. Унутранае самазадавальненне — гэта таксама не абый што.

Не падумаўце, што я запэўніваю да нейкай ахвярнасці. Я і сам вельмі падазрона стаўляю да не. Пытаўна ў нарысе Алі Гербер, змешчаным у часопісе «Юность», я вычытаў такія радкі: «Ахвярнасць, тым больш зацігла, рэдка бывае бескарыснай. Яна адорвае, але за гэта абавязкова калі-небудзь патрабуе ўдзячнасці». Вельмі правільная думка.

Не, ахвярнасць не патрэбна. Трэба толькі ўмець крышачку падняць над самім сабой. Вы імат гаварылі пра самалюбства. Маўляў, самалюбства іштурнула вас падаць заяву аб зваленні. Ну, што ж, самалюбства — паніцце, блізкае ўсім нам. Відаць, гэта недзе і пачуццё ўласнай годнасці. Але зноў-такі ўсюды трэба знаць меру. Недарма ў нашай лекцыі ёсць такое словазлучэнне, як «хворае самалюбства». Не станеш яму ў час уперані — станеш яго рабом.

Я доўга буду помніць Уладзіміра Іванавіч, пану прагулку па школьным парку, пасаджаным вапнымі рукамі, дакладней, вам і вапнымі вучнямі. У мястэчку была пэўная спякота, а тут стаяла прахалода.

Вы з любоўю расказвалі пра кожнае дрэва, кожны кустык. Вось гэтае пасаджана з сямечка, гэтае вырасла з квалага дубчыка, а цяпер трэба добра задыраць галаву, каб убачыць вершаліну.

У парку ў гэты час ціпела работа — вучні пад наглядом настаўнікаў збіралі і выносілі сухое галля, апалае лісце, смецце.

Я бачыў, а якой пачуваецца з вамі віталіся дзеці. Але вось мы выйшлі на адну з алеі, абсаджаную кустарнікам. Вы ўсімхнуліся і сказалі: «Зірніце, гэтыя кусты трэба было даўно абрэзаць, падраўніць, а так яны здзіцяюць. — І потым дадалі: — Ідзь наглядзіць, у што ператворыцца парк праз год-два...» І не было ў вапным голасе, Уладзімір Іванавіч, жалю, не было болю.

Я думаю, Уладзімір Іванавіч, гэта не пасуе вам, не пасуе харошаму сумленнаму жыву, якое вы працяклі, справе, якой жылі, якой дарэжылі столькі гадоў.

Кажуць, што чалавек, які пасадзіў за жыццё толькі адно дрэва, недарма працяў. Вы пасадзілі не адно дрэва. У кожным куточку парку частінка вапнай працы. Толькі няма тут пакуль што дошчачак з вапным імем. Ну і няхай сабе, Уладзімір Іванавіч, Вас любяць і паважаюць людзі, вы ж самі расказвалі, што прышчыльны ўчастак з'яўляецца ўдзяльным ВДНГ у Маскве, што вас не раз запрашалі туды, прасілі прывесці на выстаўку вапны цудоўныя кветкі. Хіба гэтага мала? А што нехта, як вы кажаце, ставіць палкі ў козы, — з гэтым трэба змагацца Прынцыпова, па вялікім рахунку, без дробнага, нуднага — ён кажаў.

Я ўпэўнены, Уладзімір Іванавіч, праўда заўсёды выбеца, праўду абавязкова падтрымаюць. Абавязкова!

Г. П. Рукава, Пружанскага раёна.

Глядзеў «Клапа» ў коласаўцаў адзін раз. Глядзеў другі... Смяўся разам з залай. Радаваўся за тэатр. Апладзіраваў рэжысёру Барысу Эрыну і мастаку Аляксандру Салаўёву. Крычаў «браву!» выканаўцам...

І штосьці не давала мне спакою. Штосьці перадавалася мне з-за рампы такое значнае, я б сказаў, на ўзроўні адкрыцця, чаму назву я знайсці не мог.

Такое здараецца. Тэатр дорыць вам адчуванне хараства, дзе зліваецца ў адно і аўтарская думка, і эмацыянальны ўздым выканаўцаў. І вам карціць вылушчыць тое галоўнае «штосьці», а зрабіць гэта амаль немагчыма.

Ну, скажам, пачуў я з нейкім нахабным выклікам вымаўленае Прысыпкіным: «Не называйце мяне таварышам, грамадзянка, вы яшчэ з пралетарыятам не парадніліся!», звернуў да будучай цешчы, і дзея паімчалася далей. Праз якіх дзесяць мінут чуо хрэстаматыйна вядомае выказанне таго ж Прысыпкіна: «Я супраць гэтага мяшчанскага быту — канарэк і іншага... Я чалавек з буйнымі запатрабаваннямі... Я — люстранай шафай цікаўлюся...» З новай інтанацыянай афарбоўкай Фёдар Шмакаў зноў перадае самаўпэўненае нахабства гэтага «былога рабочага, былога партыйца, цяпер жаніха». Яго Прысыпкін гандлюе сабой — гэта праўда. Ды толькі ён не дазваляе сабе забыцца на тое, што ўзяць павінен не абый што. Бо гаворыць жа нехта Босы аднаму сябру, які асуджае ўчынак Прысыпкіна: «А ты што ж з сябе Карла Лібкнехта строіш? Цябе з акна з кветкамі паклікай, таксама, мусці, прыпусцішся...» Яго паклікалі, і ён Карла Лібкнехта з сябе не строіць. Але ж прафсаюны білет і сваё пралетарскае паходжанне трымае ў магчымай чыстыні. Гэта яшчэ яму спатрэбіцца.

І пагражае сваім будучым Прысыпкіну — Шмакаў не толькі Рэалі Паўлаўне і яе хзурі. Ён дэмагог спрантыкаваны. Ён і нам таксама пагражае. Пачакайце, даражнікі, надыхдзе час — я кім вы захочаце стану, я з вышыні у бяздонне не ўпаду.

Не выпадкова Прысыпкіна запрасіў на вясельле «нашага паважанага правядыра таварыша Ласальчанку», які «заўтра, кажа, хоць у царкву, а сёння, кажа, партдзень, і хочаш не хочаш, а ў ячэйку, кажа, пайціць трэба...» Будзе магчымасць і неабходнасць прыставацца да «ласальчанкавага кнэсу», шмакаўскі П'ер у П'эра перакруціцца, прафбілетам памахае і мяшчанства з вялікай трыбуны ганьбіць будзе.

І тады, калі яго праз многа гадоў Інстытут ажыўленняў размарозіў як істоту «з мазалямі, якія былі паўстагоддзя таму назад аднакай працоўнага», шмакаўскі Прысыпкін перазадоўвае сваю палыхлінасць і зноў пагражае. Цяпер ужо людзям 1979 года — той будучыні, якая была для Маякоўскага даволі далёкай. «Уваскрэслі... і здзекуцца... Я не прасіў вас мяне ажыўляць... Працаваць жа я ж і да рэвалюцыі мог... Я ж не для таго размерз, каб вы мяне засушылі!», — кожна з гэтых рэплік набывае ў вуснах героя Ф. Шмакава характар дакору-пагрозы... Ён гато-

Першы справа — народны артыст ВССР Ф. Шмакаў у ролі Прысыпкіна.

«Я НЕ ДЛЯ ТАГО РАЗМЕРЗ!»

ФЕДАР ШМАКАЎ У СПЕКТАКЛІ «КЛОП» ДЗЯРЖАўНАГА ТЭАТРА ІМЯ Я. КОЛАСА

вы і ім, людзям будучыні, куды яго занесла «па пяці», паказаць, чаго варты таварыш Прысыпкін, — з прафбілетам у кішэні, з пралетарскім паходжаннем у лістку кадраў. Прафесару Інстытута ажыўленняў ён робіць дэмагагічную заяву, якая — ён гэта помніць добра! — патэнцыяльна багатая на арганізацыйныя высновы, вельмі прышымныя для прафесара: «Яшчэ пабачым, хто з нас былі п'яныя. Вы, як спецыялісты, заўсёды самі каля спіртоў ацраецца. А я сябе, як асоба, заўжды засведчыць магу. Документы пры мне...» Які зайздросны арсенал кан'юктурнай лексікі ў прайдзісвета!

Шчыра прызнаюся, што ў такім Прысыпкіне ўгадаў тое «штосьці», аб якім гаварыў на пачатку гэтых нататак. Арыгінальнае, самастойна раскрытае тэатрам. Магчыма, самім артыстам Ф. Шмакавым. Магчыма, рэжысёраў. Хаця ёсць і яшчэ адно «магчыма» — нечакана, інтуітыўна знойдзены аднойчы на спектаклі акцёрам падтэкст-настрой, які самастойна і ўладарна прабіваецца ў агульны пафас спектакля. Перачытаў выказанне В. Бялінскага пра «Рэвізора» і знайшоў, здаецца, тое, што не давала мне спакою. Помніце, як вялікі крытык гаварыў пра гараднічага Скваснік-Дмуханюскага? Дазволю сабе прывесці доўгую цытату:

«Што адчувалі вы, калі ў апошнім акце пыхліва-урачысты гараднічы ўшчувае купцоў і яшчэ раней у шалёным захваленні гаворыць гэтыя словы: «Вось чаму хочацца быць генералам! — таму, што выпадае, паездзеш куды-небудзь, фельд'егеры і ад'ютанты паскачуць усюды наперад: коней! там на станцыях нікому не дадуць, усё чакаюць: усё гэтыя тытулярныя, капітаны, гараднічыя, а ты сабе і ў вус не дзьмеш, абедаш дзе-небудзь у губернатара, а там: стой, гараднічы! Ха! ха! ха! Вось што, канальства, спакнушае!» — што вы адчуваеце пры гэтых словах — ці ахота смяяцца або вам робіцца страшна?»

Спытаўшы, В. Бялінскі і адказае: «Што датычыць мяне, гэтыя словы заўсёды выклікаюць у мяне жах. У гэтых словах і наогул ва ўсім пятым акце, да з'яўлення пошмайстра з пісьмом, выяўляецца ўвесь гараднічы: вы бачыце, што, паводле яго разумення, быць генералам — азначае фанэбрыцца і паўліна хвост распускаць перад ніжэйшымі і бачыць перад сабой іх прыніжэнасць... Уявіце сабе такога чалавека, на самой справе, генералам... ці захочацца вам смяяцца?»

Перачытаўшы гэтае ў В. Бялінскага, я раптам усьвядоміў, што мяне хваліла і чаго я шукаў для таго, каб вызначыць тое «штосьці» ў ігры Фёдара Шмакава. Так, ёсць у створаным ім партрэце Прысыпкіна тая ж самая пагроза «быць генералам», якая так цешыла сэрца гоголеўскага гараднічага. Падстаў такому левіцу кар'еры — ён праз тры прыступкі шыбана ўгару, да ясных вышыняў. І гэта па-мастацку вельмі пераканаўча, абгрунтавана ўсім ходам падзей і вобразам героя феэрычнай камедыі Уладзіміра Маякоўскага на сцэне коласаўцаў.

Драматургію Маякоўскага даследчыкі часта характарызуюць як працяг і развіццё ў новых гістарычных умовах традыцый Гоголя і Салтыкова-Шчадрына. Мне здаецца, што коласаўцаў спектаклем «Клоп» і асабліва Фёдар Шмакаў сваім выкананнем галоўнай ролі пацвердзілі тэатрычныя высновы даследчыкаў. Практыкай. Жывым жыццём яркага тэатральнага відовішча. Паглыбленай і завостранай трактоўкай камедыі. Яны пераможым смехам выкрываюць ваўнічыя прэтэнзіі Прысыпкіна, яго гатоўнасць «стаць генералам».

У сцэнічнай гісторыі «Клапа» з'явілася воля старонка. Цікавая і працяглы дзе-небудзь у губернатары, а там: стой, гараднічы! Ха! ха! ха! Вось што, канальства, спакнушае!» — што вы адчуваеце пры гэтых словах — ці ахота смяяцца або вам робіцца страшна?»

Барыс БУР'ЯН.

Як адзначалася, некалі ў Бабруйску выдаваўся альманах «Уздыг». Думаецца, што і зараз варты было б рабіць тое самае, — хоць адзін нумар у пачатку года. Гэта з'явілася б своеасаблівай спроставадай мясцовых літаратурных сіл за пачатку года. Для такога альманаха ў мясцовых аўтараў знойдзецца дастаткова цікавага матэрыялу.

Што ж датычыць Магілёва, то ён проста-такі, думаецца, абавязаны мець свой альманах: тут жа ёсць аддаленне Саюза пісьмемнікаў, ёсць невялікая колькасць творчых сіл. У існых абласных цэнтрах, трэба меркаваць, тое ж самае.

Другое пытанне — прадастаўленне старонкаў абласной газеты для членаў літаратурных аб'яднанняў пры раённых газетах. На вялікі жаль, выпадкі такія пакуль што вельмі рэдкія. А такую данамогу маглі б, думаецца, аказаць раённым літ'яднанням не толькі абласныя, але і рэспубліканскія газеты, як гэта робіць час ад часу «Літаратура і мастацтва».

І яшчэ адно пытанне, якое хвалюе літаратурную моладзь. Кожнаму пачатковаму патрэбна данамога, шчы-

рая парада, кваліфікаваны аналіз твора. У рэдакцыйных раённых газет гэтай справай звычайна займаецца больш-менш здольны супрацоўнік, які, дарчы, і сам адчувае патрэбу ў кваліфікаванай данамозе. Калясці ў нас настаянным літаратурным консультантам быў Сяргей Грахоўскі. Раз у два ці тры месяцы ён прыязджаў у Бабруйск на некалькі дзён. Збіраліся члены літ'яднання, прыносілі свае творы. Некаторыя загады дасылалі Сяргею Грахоўскаму свае творы. І тут пачыналася ўжо творчая размова. Цяпер жа гэтыя карысныя сувязі чамусьці абарваліся. І шкада. Добра, што ў апошні час пачалі праводзіцца абласныя нарады творчай моладзі. Аднак, як паказала леташняя нарада ў Магілёве, на такіх нарадах чыталася залішне агульнатэарэтычныя даклады. Таму, калі справа дайшла да абмеркавання твораў, то часу ўжо не было.

Літаратурная моладзь часае данамогі старэйшых майстроў слога.

А. ГАРЭЛІК, намеснік рэдактара бабруйскай газеты «Камуніст», старшыня літаратурнага аб'яднання.

СОНЦА даўно ўжо сквалася за пуняй фальварка Залычча...

Раўд каровы, ідучы з поля на панадворак, паганяны Даротаю, дзяўчынай падлегкам, з-за лані, ад Будзішча, паказаўся чалавечак, які паіху набліжаўся да фальварка.

— Дзень добры паненцы! — жартаўліва да Дароты адазваўся ён.

— Дзень добры, дзядзька! — смеючыся, адказа-ла яна і сцэбанула хварасцінай моцна Машыну па хрыбце.

— Ці ёсць тут сабакі? — пытаўся падарожны ў Дароту.

— Ёсць, але нічога, не ўкусяць. Зайдзіце, калі ласка, да хаты.

Дарота любіла голасна гаманіць, — ды і не адна Дарота: усе вясковыя ды фальварковыя людзі на Беларусі не гамоняць, а проста крычаць; так што, калі, напрыклад, у Залыччы гэтка Дарота, або паненка Уршуля, або і сама пані-матка што-небудзь «рачаць» казаць, дык чуваць дакладна кожнае слова за паўвярсты ў Будзішчы, за вярсту ў Катрынове і Антонове, і пат за тры вярсты ў Залесці ды на станицы.

Падарожны шыгануў праз сям'ю да кухні...

Аграмадны Бром услед забраў вапна, даючы зразумець, што ён усё-такі падарожніка прымець.

У вялізнай кухні прышлы ўбачыў блізкай да сябе цэлую чараду курэй з курчаткамі, а певен-тымчасова на стол узлезшы, дзеўбаў залякалую там ад абеду гомолку хлеба.

Курчаткі не спужаліся пільгрыма ды адразу абсыпалі яго, пазалазілі на ногі і ілечы... Нека-торыя павушкі падляталі ды дзеўбалі рукі, гузікі конраткі...

Не мог кроку зрабіць, баючыся скалечыць каго-ліч з іх...

Раптоўна ў дзвярах, што вядуць да пакояў, з'явілася пані Лычкоўская, з прыгожым і падта прыемным тварам, з ружанцам у руцэ...

Мінуць абое маўчалі здзіўлена...

— Дзень... пфу!... вечар добры паненцы! — казаў падарожны аслабелым голасам.

— Добры вечар! Адкуль гэта, Дрэз? Ці даўно ў хаце, што ніхто не чуў, як увайшлі?.. Вось куря з курчаткамі самога любяць... Аблялілі... Кшы... шні... жэбы вас лепей...

Пані Лычкоўская пачала адганяць і бараніць Дрэза ад кураў і курчаткаў.

— Прочу да столу, пане Дрэз... Кшы! — ка-б на вас...

Дрэз асцярожна, соўгаючы нагамі на глінянай падлозе, падышоў і сёў на вадзі лі стала і тады ўжо вальней уздыхнуў.

Дрэз быў калісь важным музыкам: ездзіў сам-пятаў на багатых панах і шняхтах, і даваў «канцэ-рты»... Але гэта было калісь... тады ён не ду-маў аб старасці... Цяпер... цяпер ён адзін блукае ад фальварка да фальварка, трымаючы пад па-хай футарал з флейтаю... У гэтым — яго хлеб... Адзёжкі яму не трэ́ было:

Гэта быў праўдзівы валачобіні, бо півоніага дзя не адбыў на адным месцы: слгоня ў Будзішчы, заўтра ў Антавілі, паслязаўтра ў Ваўдзіла-ве і г. д. Не дзіва, што шмат чаго чуў і бачыў, і затое мільям быў гасцём на фальварках ды за-сценках.

Твар свежага колеру, зморшчаны жыццём, быў прыемны: валасы сівыя на галаве ды лоб вы-соні, хоць вузгаваты, надаваў яму павагі.

Дрэз сядзеў хвіліну, пытаючыся, як і заўсёды, аб здароўі ўсіх Лычкоўскіх і іх родных, як бы яго блізка гэта тычылася... Пані спакойна з ус-мешкай з ім гаварыла, адпавядаючы і задаючы пытанні.

Цёмна ўжо было ў хаце, бо сцягнула і на два-ры...

Начулася ступаніна ў сенях, дзверы адчынілі-ся. Стары пан Лычкоўскі закуляў з кулём са-ломы на кухні, за ім Мамэрт-сын з абрацёй, малатом ды абдугамі. Кончылася праца, ды і струменты зносіліся і клаліся на месца.

— Навошта салому прынес? — запыталася пані.

— Ат, можа прыдасца да чаго... Здаецца ж, нейкі падарожны ішоў да нас? — казаў ён і, па-кладшы салому на палатні, падышоў да стала, прыглядаючыся праз цемнату да сядзячага Дрэза.

— Дзень... пфу! Добры вечар пацу Лычкоўска-му! Завітаем і да вас па дродзе, выбачце!

— А, ат даўно бачыліся... блізка году... Доб-ры, добры вечар! А музыка пры сабе?..

— Паліце лямпу, Дарота! — звярнуўся, авы-ніўшыся, пан да ўвайшоўшай Дароты.

— Стась! золатца! брыльянт ты мой, прачкні-ся — Дрэз прыйшоў! — будзіла Уршуля сваё-го жаніха.

Стась пацягнуўся, пазыхнуў...

— Чусі, як іграе на флейце? Пойдзем, дара-жанькі, да сталовай... гарбатка гатова... і ён воль-на іграе...

З вялікім амбарасам, пасля доўгіх і смачных пачалункаў, узняўся Стась і ўвесь гарачы ішоў з Уршулькай праз салон да сталовай. Праз адчы-неныя дзверы веяла свежае паветра.

Ля стала сядзелі ўсе Лычкоўскія. На стала бы-ла ў шклянках гарбата, хлеб, мёд, масла, сыр і малака.

Збоку, на задні, сядзеў Дрэз і, трымаючыся абаруч за флейту, выдзьмухаў з яе тоны... Зблі-зку непрыемна было слухаць музыку, бо чулася, як цяжка даюцца яму тоны: гу... гу... гу... дуў ён і голасам вырываўся таксама: гу... гу... гу...

Здалёку, дык забірала за жывоце... Сумна-мар-

потна рабілася... Усе галовы пазвесілі, успаміна-ючы... думаючы... толькі Бром-сабак «не ўпаў у тране», а як Дрэз падта жаласліва пачаў захлі-бацца ды флейту і сябе мучыць. — Бром завяў, яму ўтораць: А-гу-у-у...

Усе прачхнуліся... некаторым страшна зрабіла-ся, іншых смех забраў. Когныў іграць і Дрэз.

— Проча панства! А ці жые пан Баўтрукевіч? Ага... так... Баўтрукевіч, ці жые?

— Памёр ужо... — адказаў ціха пан Лычкоўскі.

— А-а-а! ну, вечны пакой! А разам калісь, сам-пятаў, як зайграем у яго, дык віна, гарэлі, шва... Кайка, ешце, кожны трэба... а тэраз нема... умар... Многа ўмарлі... Піце, ешце, казаў, кожны трэба...

— Алякбетка! Ці вы там у кухні павячэралі ўжо? — запыталася пані ў дзяўчыны, якая пля-

і гэта ён, што паны вялікія рады былі яго канцэрты слухаць, лічылі яго прыезд да сябе за пачатак святкавання і баяў, — гэтакі ён цяпер тут у Залыччы, у паняверцы...

— Нядобра вы зрабілі з Дрэзам, што да кухні адаслаці есці! — казаў Стась.

Матка адазвалася, што помніць, як Дрэз бываў у паноў, «вялікіх», дык таксама ніколі яго з са-бой не садзілі, а да кухні адсылалі.

Вечар увесь прайшоў у гаворцы вакол асобы Дрэза і яго долі. Не вярнуўся да «панскага» та-варыства ён ужо: у Дароце, Алякбетцы і Аляк-сандру з'явішоў большы душы, мусіць, і чуць, чымся ў сям'і паноў Лычкоўскіх з ім пад'еў. Ён іграў ды з ім смяўся.

Як прыйшоў час класіцы спаць, дык з нагаво-ру пані, Дарота паслала яму пасцель на саломе, дала кайку, Дрэз лёг і заснуў смачна.

Дарота з Алякбеткай ляглі на печы, а Аляк-сандр пайшоў налегавыць; неўзабаве запанавала цішыня на кухні, толькі некалькі часта скробіў і ва-рушыўся неспакойна пад кайку Дрэз, ды з панскіх пакояў чуваць было, як паны, цэлай гра-мадой, адмаўлялі ружанец...

Чуць зорак пані прыйшла і разбудзіла дзяў-чат, каб ішлі даць кароў, пасля выганяць у поле.

Паненка Уршуля, працраючы са спу вочы, самаахвоццю разганяла ў кухні сенагат і, вур-чучы машынай на ўсё Залычча, гнала з малака смлянцу.

Дрэз варочаўся на бокі, але не мог заснуць; пакрываўся, абглядзіў валасы, зашпіліўся (бо спаў заўсёды ў адзёжкі) і ўскочыў, скрабучыся памінута...

— Добры ве... пфу! Дзень добры паненцы! — прывітаўся, трэба ісці! Дрога далёка!

Уршуля паліла кудаль малака, падала з на-фы лусту хлеба і далей круціла і раўла машынай; пазазалася матка-пані з падворку, шпичучы паце-ры...

— Што гэта, Дрэз, так рана ўскочыў, куды-рувіншы? — пыталася ў яго далікатна.

— Панічка... на свежым мусіць месцы... дзе-нюю за едзонне! пад'еў, дзеньні богу, і адначуў...

Рушчыўся запраўды Дрэз і, ужо устаўшы з-за стала, шукаў свае засаленай бліскачай шапі.

— Дык ужо і выходзіць? Гэтак спешна? Куды, ж цяпер кірунак масце?

— На новым месцы... паненка... ага... у свят далёкі... куды вочы... Ну, дзенькую за выштык... ага... не ўспамінайце ліхам... нахваляны!

Дрэз пасунуўся за дзверы.

— Навекі! Шчаслівай дарогі! — казалі яму ўслед пані і Уршуля.

На дварэ пры ганку сталі пані Лычкоўскі, пера-лічаючы рукою гусі прад выпунічэннем іх у поле.

— Ну, куды ж гэтак рана? што, не спалася, мусіць?

— Ага... на новым месцы... ага, мусі... нішто сабе...

Як сонца ўзышло з-за лесу у Залыччы сабра-ліся сьнедаць, а Дарота захацела парадка зрабіць з пасцеляй — падшыла, узялася за кайку і ад-скочыла. Кайку з чорнага за адну ноч зрабіўся шэрым... Гэтак многа на ім было... жывёлак... Па-звалі паню, пана... Дзівіліся ўсе...

Кайку, на палках, асцярожна вынеслі на павет-ра і на коліку ля хліва павесілі.

— Затое і рушчыў ён, ды на «новым месцы» не спаў... не дзіва!

Смяялася Дарота.

Надышоў Стась з Уршулькы...

Матка-пані загаварыла:

— Вось крыўдаўся Стаські, што не пасадзілі Дрэза разам за стол, ды спаць не далі на локці сваім... Глянь, чаго ён варт!

— Душой ён шмат чаго варт, але цэлам... апу-сціўся! — ціха казаў стары пан.

Стась ківаў галавой, жаласліва кажучы:

— Жыццё яго гэтым зрабіла...

Кайку вісеў на пайку блізка году і парыві яго ў лані, скраблі, аблез зусім і пасля ніхто яго ўжо не пасіў...

І застаўся ён сведкай у паноў Лычкоўскіх аб-тым, што аднаго разу «рачы» налегавыць у іх-нім фальварку вялікі і вядомы музыкант Дрэз, які калісь даваў багатыя канцэрты панам.

АНТОН ВАСІЛЕЎСКИ

ДРЭЗ

Антось з Лепля. Пад гэтым псеўдані-мам быў вядомы ў свой час на віленскім грунце і шырай у За-ходняй Беларусі Ан-тон Васілеўскі, аўтар гумарыстычных апа-вяданняў, рэдактар і выдавец гумарыстыч-нага часопіса «Аа-дзень». Нарадзіўся Антон Васілеўскі 30 жніўня 1891 года ў засценку Косцінка, Лепельскага павету, У Лепелі скончыў пры-ходскае і гарадское вучылішчы. Доўгі час працаваў галоўным

бухгалтарам у дырэкцыі чыгуны ў Вільні. Пер-шае апавяданне Васілеўскага «Шляхціцкія гос-ці» было надрукавана ў заходнебеларускай перыядыцы 50 год таму назад. Пазней былі апуб-лікаваны «Ці варта жаніцца», «Змітрачыкіна куця», «З прызыву», «Кірмаш у Глыбокім», «Гардзейкава скрыпка», «Куця абздолена», і інш. У іх пісьменнік выступае як добры знаў-ца быту сялян і дробнай шляхты. Цяпер Антон Васілеўскі жыве ў Польскай Народнай Рэспуб-ліцы. Ён даволі дзейна супрацоўнічае ў органы Беларускага грамадска-культурнага таварыст-ва ў Польшчы тыднёвіку «Ніва», дзе выступае з гумарыстычнымі рэчамі, вершамі і прозай. З'яўляецца членам літаратурнага аб'яднання пры «Ніве» «Белавежа». Напісаў (яшчэ неапуб-лікаваны) жартуна-журботны ўспаміны аб жыцці-быцці ў 20-я гады ў Вільні мастана Язэпа Драздовіча і андомага збіральніка бела-рускіх народных песень, выдаўца і кампазіта-ра Антона Грыневіча.

Апавяданне Антона Васілеўскага «Дрэз», лкое сёння з нагоды 80-годдзя аўтара прапа-нуецца ўвазе чытачоў, напісана ў даваенным часе. У аснове твора — лёс мастана ў старым грамадстве.

Арсень ЯІС.

чмі падпірала «тымчасова» сцяну, слухаючы му-зыку.

— Не яшчэ! — адазвалася тая. — Зараз воль прыйдзе ад кароў Дарота і з поля Аляксандр, та-ды зачнем...

— А воль і яны, чуваць, прыйшлі! — закон-чыла Алякбетка і пачала прыслухвацца.

— Ідзі, тады стаўлілі на стол страву, блры хлеб у шафцы... з вамі і Дрэз павячэрае, бо што ж яму гарбата, з дарогі лепей стравы!

Дрэз, не чакаючы запрашэння, пасунуўся да кухні, сабак за ім, спадзеючыся абсмантаць не адну костку пад сталом.

Паны асталіся адны пры гарбаце.

Стась, як чалавек бывалы і душы добрай, ад-чуў сэрцам музыку і, яшчэ больш, гора старца, які, іграючы, як бы плакаў і жаліўся, што долі ў жыцці не знайшоў...

ЖАДАЕМ ШЧАСЦЯ!

У рэдакцыю пазванілі:
— Гавораць з Мінскага Дома шлюбаў. Прышліце фатографы: сёння нараджаецца новая сям'я. Разумеецца, запісаем чарговых маладых. У кнізе рэ-гістрацыі — нумар 2000. Хто, пытаецца, гэты шчаслівец? Сяргей Панізіні і Яўгенія Яні-шчыц. Абое — маладыя пісьмен-нікі...

— Так мы даведаліся пра гэту юбілейную пару.

Нашы чытачы добра ведаюць пэстаў Яўгенію Янішчыц і Сярг-ея Панізініка. Абое не раз вы-ступалі ў газеце як з вершамі, так і з артыкуламі па розных літаратурных пытаннях.

Але на гэты раз — нароткае інтэр'ю не на літаратурную тэму. І ўзята лян ў Доме шлю-баў.

— Як вы адчуваеце сябе, Сяргей?

— Зараз не здольны адказаць на гэта. Потым папрашу сяс-тру расказаць пра усё, што тут адбылася...

— Чыё прозвішча возьме ва-ша будучыя жонка?

— Панідае сава?

— А як з мужчынскім гона-рам?

— Што зробіш, калі жонка мае сваё літаратурнае ім'я?

— Як вы ўяўляеце жыццё двух пэстаў пад адным дахам?

— Удзень будзем пісаць. Я ў рэдакцыі, Жэня — дома. А ўвеч-чары — адзін аднаму будзем чытаць...

Гучыць урачыстай мелодыя, у залу запрашаюць маладых.

Загадчыца Дома шлюбаў Т. Анісімава пытае:

— Ці добра прадумалі вы гэты адказны ірон, маладыя?

— Так.

— Ці нахацеце вы адзін ад-наго?

— Так.

— Дазвольце пакадаць вам услго самага лепшага. Будзьце шчаслівыя, будзьце дружныя! Мы таксама жадаем маладым шчасця. Сямейнага і творчага.

Фота А. КАЛЯДЫ.

Уж если говорить о переводах, Иоторым отдал я немало лет, То это труд, иан всякий труд — не одних, Но я о нем не сожалею, нет!

Гэтыя радкі Аляксандра Гітовіча ўзяты эпіграфам да кнігі Паўла Кабзарэўскага «Гавораць мае сябры». У іх як нельга лепш выказана сутнасць шматгадовай працы вялікага сябра беларускай літаратуры. «Гавораць мае сябры» — гэта зборнік выбраных перакладаў П. Кабзарэўскага з беларускай паэзіі. Кніга — плён многіх гадоў творчага патхнення і ўлобнасці перакладчыка ў Беларусь, у беларускую паэзію.

Больш за сорак гадоў назад у ленінградскіх газетах і часопісах з'явіліся творы беларускіх аўтараў, якія суправаджаліся падпісам — пераклаў П. Кабзарэўскі. З таго часу гэты падпіс дзесяткі разоў стаў на вокладках кніг многіх беларускіх пісьменнікаў, выдадзеных на рускай мове.

Больш як сорак беларускіх кніг пераклаў на рускую мову П. Кабзарэўскі, не меншая колькасць іх выдадзена на яго ініцыятыве і пры неасрэдным удзеле. Такім чынам, П. Кабзарэўскім створана цэлая бібліятэка беларускіх твораў на рускай мове. Ён перакладаў прозу Н. Галавача, І. Шамякіна, І. Мележа, П. Пестрака, І. Гурскага, У. Карпава, А. Чарнышэвіча, П. Кавалёва, Т. Хадкевіча, М. Ткачова, А. Якімовіча, В. Вольскага, паэзію Я. Купалы, Я. Коласа, М. Багдановіча, П. Броўкі, М. Танка, П. Глебкі, П. Панчанкі, М. Аўрамчына, М. Калачынскага, Э. Агіяшвет, А. Вялюгіна, А. Бачылы, В. Віткі, п'есы Я. Купалы і К. Крапівы. А колькі рускіх пісьменнікаў ён далучыў да беларускай літаратуры, перадаўшы ім сваё захапленне, дапамогі ўбачыць і зразумець багацце і характэрнае беларускае літаратуры. Яго плённая работа садзейнічала ўмацаванню братніх сувязей паміж рускай і беларускай літаратурамі.

Многіх беларускіх пісьменнікаў звязвала песня творчар і асабістае дружба з П. Кабзарэўскім. Яго цанілі за дабрату, спагадлі-

васць, за добрую параду і своечасовую дапамогу, за шчыры талент пісьменніка-перакладчыка.

Адкрываеш кнігу «Гавораць мае сябры» — і пачынаюць гучаць галасы тых, чыю творчасць гораца любіў П. Кабзарэўскі, чымі творамі не пераставаў захапляцца. Здаецца, што беларускія пісьменнікі прыйшлі ў госці да перакладчыка, а ветлівы гаспадар гасцінна насадзіў усіх за адзін стол і даў ко-

сваё належнае ўвасабленне. У гэтым не дзякка перакладчыка.

И для отчизны бедной, Для слабых ее сил Слагал я гимн победный Среди крестов, могил, — Гэта гучыць голас Я. Купалы. Я хлеба у сытых просил и молил, — Они мне камень давали, И эти каменья меж ними и мной Стеною огромною встали, — Назваем мы голас М. Багдановіча. Мовет нам перебраться надо тысячи

НАРОДЖАНАЯ СЯБРОЎСТВАМ

наму сказаць слова пра самае запавянае. І як у доме сябра не адчуваеш сябе госцем, так і беларускія паэты ў перакладах П. Кабзарэўскага не адчуваюць сябе скаванымі. Натуральна і неасрэдна гучаць іх галасы. Больш сотні вершаў 32 паэтаў змешчаны ў кнізе «Гавораць мае сябры», і ўсе ж яна не ўмясціла ўсіх тых, каго любіў не аўтар, чыю творы даносіў да рускага чытача.

У кнізе прадстаўлена творчасць многіх вядомых і маладых на літаратурным узроўне паэтаў. Напрыклад, у перакладах на поўную сілу прагучалі купалаўскія вершы «За ўсё», «Зашумеў лес разгуканы», «Накарміліся панскаю ласкай», вершы М. Багдановіча «З песень беларускага музыканта» («Я хлеба ў багатых прасіў і маліў...»), «Слушай тачыхі», творы П. Броўкі («Пахне чабор...»), П. Глебкі («Наша слава»), М. Танка («Мой хлеб надзённы», «Прачытай і перадай другому!...»), А. Русака («Лясная песня»), М. Аўрамчыка («Беларуская сасна») і шмат іншых цудоўных твораў.

У перакладах П. Кабзарэўскага гучыцца беларускай мовы, разнастайнасць творчых пошэркаў беларускіх пісьменнікаў знаходзіць

Вариантов различных и тем, чтобы образ эпохи был высечен, Ким из мрамора, в строчках поэм, —

уступас ў размову П. Глебкі. В каждой штольне пахнет белорусской, Боровой, смолистой сосной. Под землей ход невольник, узкий Пророкою камнется лесной, —

гэта слова ўзлы М. Аўрамчыка.

Дабіцца такога гучання, каб чутны былі нюансы голасу перакладчыка паэта, — цяжкая задача. П. Кабзарэўскі настойліва імніўся да настаўленай мэты, не робячы сабе палёгкі. Ён адносіўся да перакладу як да вялікага і патрабнага людзям мастацтва, што вымагае ад мастака сур'ёзнай работы. Працаваў жа П. Кабзарэўскі над перакладамі патхнёна, удумліва, з поўнай аддачай, не ігнадуячы сіл, заўсёды адчуваючы адказнасць і перад пісьменнікам, якога перакладаў, і перад яго творамі, і перад народам і літаратурай, прадстаўніком якой быў перакладчыка аўтар.

П. Кабзарэўскі ўдала спалучаў у сабе майстэрства мастака з усебаковым разуменнем беларускай паэзіі і глыбокімі ведамі. Дабіцца прыкметных поспехаў у рабоце перакладчыка здолеў і дзякуючы добраму веданню як беларускай мовы, так і жыцця беларускага народа,

дзякуючы свайму захапленню гісторыяй Беларусі, характам беларускай прыроды. Ураднёнец Магілёва, ён усё жыццё не парываў сувязей з роднай зямлёй. «Любоў да майёй роднай Беларусі я захаваў да свайго апошняга ўздыху», — пісаў ён аднойчы. Гэта былі словы ад сэрца. З гордасцю сачыў ён за поспехамі нашай рэспублікі, радаваўся нечуванаму росквіту беларускай культуры. Ён быў цесна звязаны з літаратурным жыццём Беларусі, прымаў актыўны ўдзел у рабоце з'ездаў беларускіх пісьменнікаў, у абмеркаванні кніг беларускіх аўтараў, рабоце беларускіх часопісаў.

Многія пераклады П. Кабзарэўскага створаны ў садружнасці з аўтарамі, што таксама станоўча адбілася на іх якасці.

Пераклады П. Кабзарэўскага займаюць выдатнае месца ў перакладчыцкай практыцы з' беларускай мовы на рускую, развіваюць лепшыя традыцыі рускай перакладчыцкай школы. Яны ўнеслі значны ўклад у дружбу дзвюх братніх літаратур, адыгралі прыкметную ролю ў іх узаемабагацэнні, на ўзаемным абмене культурнымі каштоўнасцямі.

Кніга П. Кабзарэўскага «Гавораць мае сябры» — своеасаблівае анталогія беларускай паэзіі. Яна дае чытачам магчымасць атрымаць пэўнае ўяўленне аб беларускай паэзіі.

Канечне, не кожнаму, нават самаму выдатнаму перакладчыку, удаецца перастварыць твор на ішай мове на ўсім багачці зместу і формы арыгінала. Не ўсе цяжкія пераклады былі аджунаны патхненнем і майстэрствам П. Кабзарэўскага. У кнізе ёсць мясціны, дзе арыгінальны тэкст перададзены прыблізна, ёсць і агаворы, сустракаюцца невыразныя строфы. Але сёння пра гэта ўжо не снажам чуінаму да крытычных заўваг перакладчыку. Даводзіцца толькі ігнадаваць, што П. Кабзарэўскаму не давялося трымаць гэтай кнігі ў руках, парадавацца яе выхаду ў свет. Шкада, што Павел Сямёнавіч не пачуе ўжо і тых удзячных слоў, якіх варта гэтая кніга.

Ц. ЛЯКУМОВІЧ.

Вонладка і малюнк І. Давідовіча да кнігі «Пионеры-герои», новае выданне лкой рыхтуецца ў выдавецтве «Беларусь».

НІХТО не навірае Міхася Даніленку, што ён слаба ведае жыццё. За плячыма пісьменніка нямала гадоў творчай і настаўніцкай працы, франтавыя дарогі і ледзь не дваццаць гадоў няспынай працы ў абласной газеце «Гомельская праўда».

Новая кніга Міхася Даніленкі «Наш дом» знаёміць чытача з людзьмі розных прафесій і характараў, з іх штодзённай работай, з іх клопатамі і лёсам, дружбай і нягодамі, спагадай і спрэчкамі. Кніга атрымала назву ад аднайменнай апавесці «Наш дом».

У раённым гарадку толькі што пабудавалі васьмікватэрны двухпавярховы будынак. Каму ж дадуць новую кватэру? Унізе ці на другім паверсе? Людзі надакучаюць старшыні райвыканкома, знаёмыя між сабою ў яго прыёмнай, а пасля паспешліва ўсяляюцца ў новыя пакоі, сцены якіх пахнуць яшчэ тышам і фарбаю. Знаёмства паглыбляецца: жыхары разам садзяць дрэвы вакол дома, разам едуць у грыбы, схіляюць галовы перад груною таварыша, які калісьці страціў нямала крыві і здароўя на фронце, з болам глядзяч на сына адной з лепшых настаўніц — в'яніцу, спадшчыка пасміхаюцца са старога халасцяка, літработніка газеты, здзіўляюцца яго перараджэнню — чадавак закахался. Прыемна, што чытач бачыць жывых людзей. Аўтар з любоўю, а часам і з болам гаворыць пра іх. «У нямой, цішыні неслася па сваёй арбіце зямля. І на ёй свяцілася мікроннай велічыні кропка — наш маленькі дом...»

М. Даніленка, «Наш дом», Апавесць і апавяданні. Выдавецтва «Беларусь», Мінск, 1971.

ЛЮДЗІ АДНАГО ДОМУ

Стварыць добрае, вялікае, памятнае, адарвацца ад цішы і адзіноцтва, знітавацца з калектывам — гэтай праблемай прысвячаецца апавяданне «Апанасенкаў гай». Малады настаўнік Кастусь едзе працаваць у далёкую вёску Тульжы. Яго прызначаюць дырэктарам школы. Не лёгка да яе прывыкаць, не лёгка зразумець людзей. Можна, яны гавораць праўду, можна жартуюць? Як многа граба мець цяплення, каб скласці нават простую грашовую ведамасць на зарплату... Недаверлівы позірк і — раптам заслужаная прыхільнасць. У апавяданні няма нічога выдуманнага, адчуваем праўду жыцця.

Герой апавядання М. Даніленкі — людзі розныя па прафесіі і ўзросце: трактарысты («Дадому»), навушчы фабрычна-заводскага вучылішча і настаўнікі («Юлька»), ваеннапалонныя ў нямецкім лагеры («На парозе волі»), пенсіянеры і вучні («Залатыя рыбі»).

Да аўтара чытач можа прад'явіць законныя патрабаванні — даць больш шырокі паназ рэчаіснасці, больш расказаць аб людзях, якіх ён добра ведаў, з якімі дзяліўся ў цяжкіх умовах крайцам хлеба, з якімі прайшоў не адну франтавую дарогу. Але не будзем умешвацца ў творчыя планы пісьменніка, не будзем навізваць яму свае патрабаванні. Выкажам толькі свае меркаванні. У апаве-

сці і апавяданнях аўтара ёсць нямала яркіх фарбаў, ад якіх вее душэўнай цёпласцю, ёсць нямала транных штрыхоў, якія перадаюць характары і настроі шырокіх колаў нашай грамадскасці. Але ж нельга дараваць аўтару стэлістычную неахайнасць, многія дробныя, але велікі прыкрыя моўныя хібы. Перадчынам найбольш характэрныя. Няма ў беларускай мове слова фуражкі (шапка, кепка), камон (камяк), навес (павець, падазстрашша), шарф (шалі, шалік), падпор'е (падмога, дапамога), прыглянуцца (спадбацца, кінуцца ў вочы), не бывае сасновым гай, гай можа быць кляновы, ліпавы, бярозавы. Няма ў нашай мове слова заступ (выдлэўка, ланата), нельга сказаць «топіць у печы» (паліць у печы), «завідна пахронваў» (зайздросна, моцна), «валос» (валасоў), «пераходзілі па снезе вуліцы» (па заснежанай вуліцы), «манілі людзей» (клікалі, вабілі), «паясніў дзед» (растлумачыў), лягушкі (жабі) і г. д.

Гэтыя хібы і недакладнасці значна зніжаюць мастацкую вартасць кнігі. І тут ужо няма не толькі аўтара, але ў пэўнай меры рэдактара кнігі.

Будзем спадзявацца, што Міхася Даніленка пераадолее гэтыя недахопы ў сваіх новых кнігах, набудзецца паспешлівых і няўважлівых адносін да самага галоўнага ў мастацкім творы — мовы.

Станіслаў ШУШКЕВІЧ.

ВЕРНЫЯ ПРАЎДЗЕ ЖЫЦЦЯ

Слонімскаму народнаму тэатру — 25

Культурнае жыццё Слоніма нельга сёння ўявіць без народнага тэатра... Чым цікавы гэты калектыў? Многім.

З самага пачатку нараджэння тэатра ўдзельнікі яго былі носьбітамі і прапагандыстамі высокай культуры, хоць прызнання дабіліся не адразу. Гэтым папярэднічалі многія гады ўпартай, карпатлівай і ўдумлівай работы.

Успамінаюцца першыя паспяхоўныя гады. Горад яшчэ не вызваліўся ад руін, а драматычны калектыў раённага Дома культуры ўжо ставіць свой першы спектакль «Шляхі-дарогі». Усяго за дваццаць пяць гадоў творчага жыцця тэатр паставіў больш за пяцьдзiesiąт спектакляў па п'есах Я. Купалы, А. Макаёнка, А. Астроўскага, М. Горкага, Б. Лаўранёва, В. Катаева, А. Сафронава і іншых драматургаў. Неаднаразова калектыў

НА ЗДЫМКУ (справа налева) — рэжысёр Слонімскага народнага тэатра Міхал Федаравіч Варашвіч і артысты народнага тэатра Лілія Міхайлаўна Літвіненка і Федарыя Лівоніцкая Ракевіч абмяркоўваюць новую п'есу.

Фота М. ЖЫТКЕВІЧА.

з'яўляўся пераможцам абласных і рэспубліканскіх конкурсаў, аглядаў, фестываляў.

Васемнаццаць гадоў кіраваў калектывам тэатра заслужаны дзеяч культуры БССР Міхал Фрыдман. Пад яго кіраўніцтвам выхавалася многа таленавітых смадзейных акцёраў. Пайшоў стары рэжысёр на заслужаны адпачынак, і для тэатра настала вялікая выпрабаванне. Больш як два гады калектыў жыў фактычна без рэжысёра. Усё, што рабілася ў гэты перыяд, было выпадковым, да-

лёкім ад тых традыцый, якія характэрны для тэатра.

З пачатку 1968 года ў Слоніскі народны тэатр прыйшоў новы рэжысёр Міхал Варашвіч. З гэтага часу пачаўся другі творчы ўздым калектыву. Рэжысёр і акцёры, напрыклад, па-тэатральнаму пісьменна прачыталі п'есу А. Астроўскага «На бойкім месцы», стварылі па ёй змястоўны, яркі спектакль. Удумліва і карпатліва працаваў тэатр над п'есай П. Салюка «Запомніце іх імёны». У гэтым спектаклі лёгка можна было захапіцца займальнасцю дэтактыўнай фабулы. Але для рэжысёра і выканаўцаў было куды важней і цікавей раскрыць па-

трыятычнае гучанне п'есы. Не дзіўна, што і «На бойкім месцы», і гэты спектакль прынесьлі завальненне не толькі ўдзельнікам, але і тысячам гледачоў. Прыкметнай падзеяй у творчым жыцці тэатра стала апошняя работа калектыву — вяслая камедыя «Дзіўны доктар» па п'есе А. Сафронава. Рэжысёр і акцёры стварылі спектакль, аб якім з пэўным правам можна гаварыць як аб акумулятары радаснага, аптымістычнага светаўспрымання нашых сучаснікаў.

Такім чынам, калі паспрабаваць

вызначыць творчы асаблівасці работы Слонімскага народнага тэатра сёння, то трэба сказаць, што гэта калектыў моцных рэалістычных традыцый, ён умее падпарадкаваць сцэнічныя выяўленчыя сродкі галоўнаму — правільнаму, сучаснаму раскрыццю ідэі драматычнага твора. Праўда жыцця — вось задача, якую ставіць перад сабой тэатр у кожнай новай рабоце.

А спектакляў, вялікіх і сур'езных, пастаўлена за апошнія гады нямала. За спектакль «Паўлінка» Янкі Купалы на абласным аглядзе, прысвечаным 50-годдзю БССР, тэатру прысуджана першае месца. Першае ж месца прысуджана калектыву і на абласным конкурсе, прысвечаным 100-годдзю з дня нараджэння У. І. Леніна, за спектакль «ЧП на хутары Дубкі» (інсцэніроўка М. Варашвіча апавесці М. Віннікава). У сакавіку бягучага года ў Гродне адбыўся агляд лепшых спектакляў народных тэатраў, прысвечаных XXIV з'езду КПСС. І на гэты раз спектакль слонімскага «Запомніце іх імёны» аказаўся лепшым.

Амаль усе спектаклі, падрыхтаваныя за апошнія тры гады, захоўваюцца ў рэпертуары тэатра. Напрыклад, «Паўлінка» ў сваім і суседніх раёнах ішла ўжо 69 разоў, «ЧП на хутары Дубкі» — 54 разы, «Запомніце іх імёны» — 26 разоў.

Слоніскі народны тэатр моцна сваім актывам — людзьмі, інтарэсамі якіх не абмяжоўваюцца імкненнем сыграць тую ці іншую ролю. Яны прыходзілі ў тэатр не толькі на рэпетыцыі і спектаклі. Для іх народны тэатр — другі родны дом. Хто яны —

[Заканчэнне. Пачатак на стар. 6—7].

на? А гэта ж магло загубіць раку ў самым яе вытоку. Пра тое, што гэта прынесе шкоду дзесяткам гаспадарак, ніякі размяшчаны ніжэй па рацэ, вядзі, не падумалі.

Стомлены, я прысеў на купіне па ўскраі балота. Тут, у вытоку Бесядзі, асабліва востра адчуў я непакоі за лёс роднай ракі. Прыпомнілася інтэр'ю для прэс-бюро «Правды» дырэктара Навукова-даследчага Інстытута гідратахнікі і меліярацыі прафесара І. Каваленкі «Вада і зямля». У ім, у прыватнасці, гаворыцца, што ўжо на сённяшні год намаявацца шырокі размах асушальных работ на Смаленшчыне. Прафесар не аналізуе цяперашняга становішча меліярацыйных работ у вобласці. Ды і я не абіраюся гэта рабіць. Ведаю, што многа дзе асушальных работ трэба праводзіць. Толькі думка не хацелася б, каб пад гэты «шырокі размах» падпала і Туркоўскае балота, адкуль выцякае Бесядзі. Бо гэтае балота — першая крыніца ракі, працягласць якой 278 кіламетраў і якая прыносіць даброты жыткам дзюх рэспублікі. З таго ж, што робіцца пад Бесяддзі, напрамую паўплывае на абстаноўку меліярацыі на Касцюковіччыне выпрамілі руслы рэчкі Жадуні і Крушні, высеклі лес, высунулі лясныя крыніцы і азёрыны па-над Суравам; на Хоцімішчыне загубілі рачулі Чочавец, Малую Пражыну, выпрамілі і высунулі Трасцінку — прыток Бесядзі; на Смаленшчыне капалі самую Бесядзі, асушваюць балоты, адкуль бяжыць пачатак мадзін і большыя ракі. Сягодня альбо несядома, але ўсё гэта збудзіла басейн Бесядзі. Плошча водаразбору Бесядзі дзвесце гадоў назад складала 5600 квадратных кіламетраў. Цяпер яна амаль у пяць разоў меншая і з кожным годам басейн Бесядзі звужаецца.

Цяпер я сам пабачыў, ад чаго мляе родная рака. Вачыў хмызы на месцы былых лясоў і дуброў. Сотні лясных крыніц і азёрны намысхалі па-над Бесяддзі з гэтай прычыны. А колькі крыніц, ручаёў і рэчак закапалі ўжо меліяратары? Згодна са звесткамі дацэнта Магілёўскага педінстытута В. Еўцыхевіча (часопіс «Неман», № 2, 1969), меліяратары знішчылі на Беларусі больш як дваццаць рэчак. Аднак ліча гэтага, мне здаецца, адносна. Калі ўлічыць тую непазванна ў Еўцыхевіча меншыя рачулі і рэчкі, загананыя на той жа Хоцімішчыне і ў іншых раёнах, яна будзе наможа большай.

Сёння новыя праекты меліярацыйных работ прадуладжваюць збудаванне водарагулюючых шлюзаў на рэках і канавах. Пытанне, ставіцца так, каб не проста прагнаць ваду, асушыць мясцовасць, а даць вадзе правільны кірунак, затрымаць яе, каб яна даламагала хлебаводу, насычала вільгацю зямельку, паля расліны.

станюча ўплываў на структуру глебы, на клімат.

Аднак усё гэта робіцца надта марудна. Усё яшчэ не вядзі на Касцюковіччыне ды і на Хоцімішчыне тых водарагулюючых шлюзаў. Вада па прамым русле сцякае хуценька, і ўжо там, дзе п'ядаўна быў лінак вільгаці, зараз яе ў глебе нестася. Гэтых адмоўных вынікаў сваёй дзейнасці, на жаль, сёння яшчэ не зусім усведамляюць касцюковіцкія меліяратары, які аб-

най зямлі і павінны па-гаспадарску клапаціцца аб ёй. У дакладзе на XXIV з'ездзе КПСС Леанід Ільіч Брэжнеў гаварыў: «Не толькі мы, а і наступныя пакаленні павінны мець магчымасць карыстацца ўсімі дабротамі, якія дае цудоўная прырода нашай Радзімы». Вось з такіх партыйных пазіцый і павінны зыходзіць сёння ўсе, хто мае якое дачыненне да прыроды. Асабліва гэта датычыцца нашых меліяратараў.

САМАЯ

слугоўваюць чатыры раёны — Касцюковіцкі, Клімавіцкі, Хоціміцкі і Краснапольскі. Яны ініцыюцца прычыны іх той несумненнай патрэбнай і карыснай работай, якую праводзілі і праводзяць цяпер у многіх гаспадарках: яны асушэне, раскарчоўга хмызоў, выроўніванне і разворванне былых непрагодных зямель. Ведаю, што гэтыя работы будучы весціся і надалей — трэба далучаць зарослыя хмызамі нізіны і забалочаныя землі да агульных во-

ЧЫСТАЯ

руўных масваў. Але нельга забываць на тое, што гэта ёмістыя, натуральныя, пастаянна дзеючыя крыніцы, якія кормяць, напаяюць вадою нашы ракі, насыцаюць вільгацю лугі і сенажаці. «Не праганяйце ваду з зямелькі нашай!» — хочацца крыкнуць часам меліяратарам.

Асушэне балот неабходна планіраваць разумна, падыходзіць да гэтай праблемы па навуковаму. Трэба бальш перспектывы асушэння не толькі

Вось перада мной агляд пісем, змешчаны ў Касцюковіцкай раённай газеце ў лістападзе мінулага года. Называецца ён «За чыстую ваду». П'емны гэтыя не могуць не хваляваць. Гаворка ў іх ідзе аб ўароўні грунтовых вод Жыхары вёскі Дубец Дзеражнінскага сельсавета скардзіцца на сваёй старыню, што ў іх няма піццовой вады. У адным калодзежы за ноч набягае 15—20 вёдзер вады. «Хто захопіць вады, а каму даводзіцца чэр-

паць адзім бруд». Винаваты... старыня. А вось вытрымка з пісьма жыхароў вёскі Каныны. «Недастатковая глыбіня — прычына нашага воднага галадання», — пішуць яны. Знаюць, трэба капць глыбей? Гэта наводзіць зноў-такі на сумны роздум.

Мы апынуліся перад фактам рэзкага парушэння існаваўшай раней раўнавагі вільгаці ў глебе. Задача зараз ставіцца так, каб аднавіць гэтую раў-

РАДАСЦЬ

у вузкім плане, як асваенне новых зямель, а паспрабаваць паглядзець на ўсё шырэй, ахопліваючы поглядам цэлую прастору, цэлыя вобласці і раёны, каб наперад прадбачыць усё непажаданыя вынікі яго. Неабходна сур'язна прадабчыць карысць ад асушэння ў бліжэйшы час з той шкодаю, якую яно можа прынесці нам у будучым. Не лішне, мне здаецца, пароміць тут вядомае выказванне Ф. Энгельса: «Не будзем, аднак, занадта спакінацца нашымі перамогамі над прыродай. За кожную такую перамогу яна нам помсціць. Кожная з такіх перамог мае, праўда, у першую чаргу тая вынікі, на якія мы разлічвалі, але ў другую і трэцюю чаргу зусім другія непрадбачаныя вынікі, якія вельмі часта знішчаюць значэнне першых». Мы — гаспадары род-

навагу. Спадзяюцца, што ўсё адбудзецца само сабой, па волі прыроды, было б няправільна. Пра гэта трэба думаць нам самім, і неадкладна.

Вось тут мы падыходзім устыч да праблемы затрымання паверхневых снегавых і дажджавых вод, якія мы безгаспадарча праганяем прэч, не усведамляючы, што ад нас бліжыць не проста вада, а вялізнае багацце і харчаванне наша.

Як жа нам захаваць ваду, пацельку і карміць яе вану? Што трэба зрабіць, каб вада, адвечнае багацце і харчаванне, узабачала, упрыгожвала нашу зямлю, жыццё наша? Дзе выйсеце? Яго настойліва шукаюць сёння нашы дзяржаўныя органы, вучоныя, аматары прыроды, уся наша грамадства. Толькі што ўзаконены! Асноўны воднага заканадаўства Саюза ССР

і саюзных рэспублік заклікаюць рацыянальна выкарыстоўваць нашы водныя рэсурсы, захоўваць іх ад забруджвання і высыхання. Вецца трыбога аб уратаванні нашых рэк, азёр і крыніц. Да гэтай хваляючай гаворкі я хачу далучыць і свой голас: нам трэба наўсёмесна ствараць штучныя азёры і вадаёмы, якія і павінны адыграць рашаючую ролю ў павелічэнні нашых водных рэсурсаў.

БЛАКІТНАЯ ЦАЛІНА

Вясной, калі бурна расце снег, мы назіраем хваляючы малюнак. Па ірвах і ўпадзінах бягуць, булькоцунь раўчкі. Рука цягнецца да іх, таі хочацца вывесці радкі, напісаныя Фе-

Ручні жура і дзівавалі. І меж сабой перекліналіся. В дошну гульню спеналі.

Але мне з нейкага часу робіцца вясной трохі і сумна. Мне ігадае вады. Так, так, той самай вады, якая гэтак весела і гульва бяжыць, уцякае ў далёкія акіяны. Уцякае ад нас, няўдзячных. А прыгрэе сонца, высыхае зямля, і мы ўжо чакаем той самай вады, каб яна вярнулася, дапыла да нас дажджавой мармак, патаіла смагу зямлі, папала расліны.

Азёры. Вада. Рыба. Гэтыя кампаненты прыроды заўсёды намі прымяна атосампываюцца. Чалавек заўжды з ахвотай ідзе да вады. А хто з вудай ды яшчэ калі плёў, то тут ужо зусім цудоўны настрой. Ну, а што такое рыба, які гэта прадукт, усё ведаюць. Нават калі яе, рыбу, усяго дзве-тры, усё роўна ёсць вяслая прычына ўзяць па кілішку — рыба ж. І хай хоць адзіны акунк-гарбыльк круціцца ў падвенаным над вошнішчам вядры, так, для паху, як з гумарком пісаў аднойчы добры пісьменнік Янка Брыль, то ўжо лічы — юшка!

Сам я, як рыбалоў-аматар, на сабе зведаў смакавы і харчовы якасці рыбы, злоўленай у нашых вадаёмах. Калі ў мяне снідаюк са свежай рыбы, то я паўдні адчуваю сябе сытым. Добры мой знаёмы, захаваючы да старых год маладзецкую бадабрасць, некаж расказаў мне «па-сакрэце», што ў яго меню амаль штодня свежая, не марская, а наша, злоўленая ў рэчцы Жадунцы, рыба. Багатая бялкамі, фосфарам, каштоўным тлушчам, рыба амаль лячэбна ўздзейнічае на арганізм. Нядаўна я сустраўся з хворым на страўнік з вёскі Бялынавічы. Той скардзіўся мне: «Што ні з'ем — баліць, а з'ем свежай рыбы — лягчай». Свежую рыбу прымае хворы страўнік? Такое ўжо варта ўвагі.

Рыба — каштоўны прадукт. Але ці так многа яе ў нас? Найбольш прывапаная свеж-марожаная ды салёная марская рыба — траска, селядзец, акунь, стаўрыда, скумбрыя. Гэта не тое што наша, а дыетэчным мясам рыба. А яе вельмі мала ў нас гадуюцца і адлюліваецца. Рыбаводства не толькі на Касцюковіччыне, а і па ўсёй Беларусі — амаль некрапуцяца цаліна.

Дзесці год таму назад сярэвавалі разводзіць рыбу ў саўгасе «Печанек». На ручаі, які ўпадае ў рэчку Дзеражнінку (прыток Бесядзі), узвалі пляціну. Утварылася цудоўнае возера. У

гэтыя людзі, якія аддалі аматарскай справе многія гады? Дырэктар вочна-завочнай школы К. Палішчук, настаўнікі другой сярэдняй школы горада Слоніма Ф. Ракевіч, Л. Літвіненкі, Л. Клімовіч, рабочы кардоннай фабрыкі «Беларусь» К. Ярашчук, інспектар раённага аддзела культуры Л. Завадская, галоўны ветэрач раённага ўпраўлення сельскай гаспадаркі А. Малік, рабочы гарадской друкарні А. Цярэнін, загадчыца гарадской дзіцячай бібліятэкі Г. Малкіна, шафёр раённай бальніцы В. Піменаў, адміністратар гарадскога кінатэатра У. Шчарбакоў і іншыя.

Рэдка дзе сустранеш падобную разнастайнасць прафесій, сабраных у адным калектыве. Якім жа запасам ведаў аб жыцці павінен валодаць падобны тэатр!

Усім і нічаму звязаны з жыццём, калектыву шчодро аддае людзям усё сваё майстэрства. Ён — часты госць самых аддаленых куткоў раёна. У гэтым годзе двойчы выступалі ў абласным цэнтры, былі гасцямі Рэспубліканскага тэлебачання.

— Ездзіць нам даводзіцца многа, — гаворыць артыстка народнага тэатра Лілія Міхайлаўна Літвіненка. — А ў дарозе ўсялякае здараецца. Адзін раз так заселі ў снезе, што гадзіны чатыры чысцілі шлях. Толькі пад раніцу стомленыя вярнуліся ў горад. А праз дзень усё прыйшло на заплаваную рэпетыцыю.

Пісаць аб М. Варвашэвічу таксама не проста. У чым яго сіла? З самага пачатку работы ў калектыве для яго галоўнае — выхаванне самадзейных артыстаў, асабліва моладзі. Адсюль

вялікае пачуццё адказнасці, адсюль поўная самааддача: «не аматары для мяне, а я для аматараў».

На кожную рэпетыцыю Мікалай Фёдаравіч прыходзіць падрыхтаваны, з прадуманым рэжысёрскім планам. Таму з ім і лёгка і цяжка працаваць усім удзельнікам калектыву — і заслужаным ветэранам і навічкам. Яго дэвіз — «Ніякіх сцідэк на самадзейнасці!»

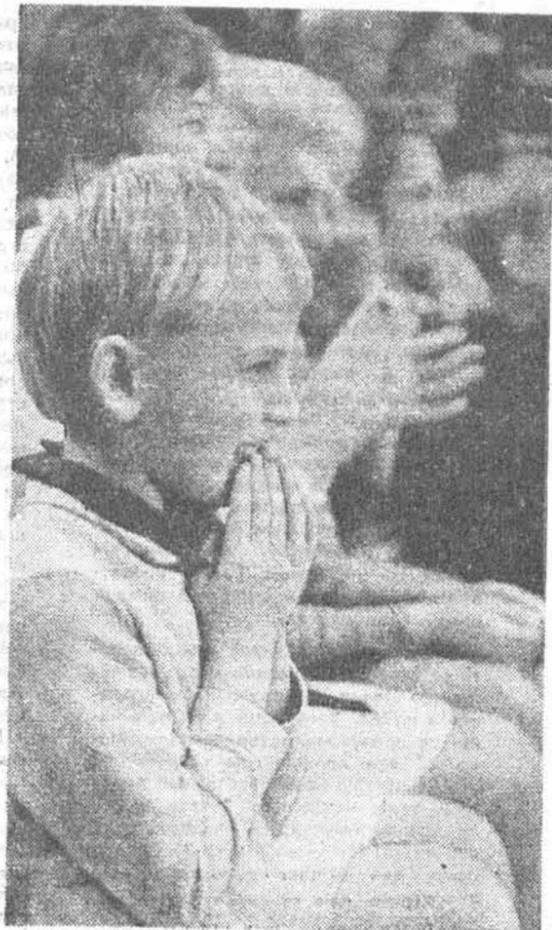
— Цікавы рэжысёр, — гаворыць зб сваім кіраўніку старэйшая артыстка народнага тэатра Феофанія Лявонцьеўна Ракевіч. І падкажа і пакажа, але не дазваляе паўтараць за ім: «Шукайце самі!»

І артысты шукаюць, кожная роля, вялікая ці малая, для іх — новы пошук.

Я не расказаў усю гісторыю народнага тэатра, не збіраўся даць поўны партрэт яго цяперашняга кіраўніка. Я глядзеў спектаклі, якія ішлі ў розныя часы, глядзеў фатаграфіі, чытаў рэцэнзіі, артыкулы, водгукі гледчоў, што беражліва захоўваюцца ў тэатры, гутарыў і з гледзцамі, і з актэрамі, і з іх рэжысёрам. Я проста хацеў зразумець, што ж хавае тых і другіх, дэ чаго яны імкнуцца.

Адзін за адным гаснуць агні ў вокнах дамоў, пазней за ўсіх — у Доме культуры. Выходзяць артысты Слонімскага народнага тэатра, абменьваюцца ўражаннямі аб рэпетыцыі, аб новых працытаных кнігах і ўбачаных кінафільмах, дзеляцца сваімі творчымі планами. Доўга яшчэ чаюцца галасы на прыціхлых вуліцах начнога горада.

Анатоль ІВЕРС.

Праз чатыры дні гэтую дзюльчынку і сотні тысяч не сбравак і сбраў па кліча школьны званок. У клас. За парту. А сёння яна паслухмяна выконвае статут цырка — у фее выбірае смачны «плагібір», у амфітэатры знаходзіць па білеце месца, вітае Карандаша з партнёрамі і усім сэрцам перажывае. Рэпрызы, якія гучаць на арэне, нагадваюць — хутна і верасня, хутна ў школу. А пакуль — на арэне жанглер...

Фотаздымак А. КАЛЯДЫ.

першае лета, як затрымалі ваду, быў я каля яго.

Помню ціхі, з лёгкай высокай хмарнасцю ў небе, тронні ўрачысты дзень. Гэтую ўрачыстасць надавала дню, мусіць, возера і дымчата-белыя чайні над ім, якія на нейкім відомым ім, чайнікам, сігналі, з'явіліся тут, над вільчай вадой — дагэтуль чак у гэтых месцах не было. Чайні то апусціліся да вады, то спавалі ўздымаючыся да вады. Што выглядалі чайні ў новым возеры? Няўжо рыбу? Потым бабачку, як нмучалачок нмчынуў ад берагу. «Мусіць, з ручай ён, ні тут ціе». — падумалася. Нікай плаціны ручай ужо не струменіўся, перасох. Відзеўся пустыр, парослы радзімі хмызамі. Нікай, метраў за трыста ад першай плаціны, узводзілася другая, з цэментаваным шлюзам для водарэгулявання. Збоку ад першай плаціны відзеўся прарыты эскалатарам канавы для сцёку лішняй вады з возера. І не ведаў я тады, што гэтай канавы сыграла рэкавую ролю для першай плаціны.

Здарылася непрадбачанае. Збіраліся ў «Печанежы» разводзіць рыбу гадамі. А ўжо наступнай зімой выявілі прыдыху рыбы ў возеры. Рыба зайшла ў возера з Дзеражэўкі вясной, у час ходу на перасцілішчы на той канаве, якую пракапалі ў абход плаціны. Як спала вада і перастанала бегчы на канаве, рыба засталася ў возеры як у мяжы. І многа яе зайшло — акуні, плоткі, шчупакі. Зімой у час прыдыху рыбу цягалі мяшкамі, шмат не загнула. І ўсеадно летам аматары-рыбаводы выявілі, што шчупакоў у возеры як ідзе. Нечакана аб Печанежскім возеры разнеслася даўня слава.

Мне летам, пасля той прыдыху, давялося пабываць на возеры з суседамі. З вудамі ў руках ідзе на пазывылай, няжджанай яшчэ рыбакамі дарозе — ад Касцюковіч да Гарбавіч, дзе сярэд поля тое загадывае, багатае рыбай возера. Сарамліва старонімся стрэчных: можа з нас пакартавалі нафонт рыбы? Але ідзе, падганяемны затоенай страстою рыбака і няўзрунай надзеі на шчаслівы ўлоў. Непакінула нас толькі тое, што ваду з возера спускаюць. Ці праўда гэта? Дзеля чаго?

Падвечар былі каля возера. Сапраўды, вады ў ім было ўжо напалову. Паабпал ляжала гразкае, парослае ўжо водарасцямі днішча.

З другога берагу, выбіраючы чыстыя прагаліны між хмызоў, арудавалі спінністы. У іх — па вязыці шчупакоў. Не верыцца, што гэта ўлоў з возера. З'яўляецца няўзруная здагадка: «Няўжо, каб выявіць рыбу, руйнуюць возера?» Чамусьці не хацелася ў гэта верыць.

Спрабуем зайдваць вуды. Ад берагу водмель — не клоўе. Ціха. Заходзіць сошча. Ля хмызоў і ў зваінах малыя раз-пораз узрываюць лостраную роўнядзь вады. Ведаю: так паводзіць сябе малыя рыбікі, калі да іх набліжаецца драпежны акунь альбо шчупак. Паўсюдна, на колькі ахоплівае вока, шуміць вада ад слохаў малюкоў. Я шуміць раней, ні на якім іншым вада-сховішчы, такога скалення малюкоў не страчаў яшчэ. І ўсе малыя загіну-

лі, бо возера неўзабаве спустылі зусім. Ды пра гэта потым. Пакуль мы рыбачым.

Я не паспяваў начэпліваць на кручок жыўца. Ледзь ніну, так і навяло напавок на дно, быццам яго праглытвала сама зеленаватая вада.

У той раз я атрымаў на Печанежскім возеры, хоць яно было напалову і сплывана, цудоўнае задавальненне ад рыбалкі. Да веча я злавіў дзесяць ладных рыбінаў — акунёў і шчупакоў.

Тады ж, думаў я, каб гэтае возера заўжды заставалася такім, нім было яно. Колькі б тут было рыбы! Можа было б ад сваёй рачной рыбы мець большы прыбытак без затрат на дзгляд і падкормку, чымся ад прываза-нога акультуранага серабрыстага карася, якога спрабавалі запускаяць у возера. Сначатку ўсё і рабілася з такім сур'ёзным намерам, каб у першым возеры вадзілася «дзікая», рачная рыба, а ў другім, глыбейшым возеры, што нікай першай плаціны, збіраліся разводзіць прывазаго карпа і серабрыстага карася. На беразе возера былі збудавалі домкі рыбака. Вызначыўся і рыбавод-вартулік з месячным акладам.

Ды добрыя планы гэтыя былі нечакана паламаны. Возера разбурылі. Навошта? Ды проста дзеля забавы. Дадушыся, што ў яго з рэчкі зайшло вясной шмат рыбы, кіраўнікі саўгаса на чале з былым дырэктарам Лычовым распілі паласаватца ёй. Спрабавалі рыбу вылоўліваць сеткамі, ды перад тым, як застаўляць ваду, днішча будучага возера не ачысцілі ад хмызоў, рыба хавалася ў іх. Вось і прыйшла тады ў галаву саўгасным ласунам-рыбаводам дзікая думка: спусціць ваду, каб голымі рукамі браць рыбу. Прыгналі эскаватар, разрылі плаціну. Бурны патак вады амаль яе ў другое, ніжэйшае возера, ад чаго вадзём ураз зрабіўся мелкім. У той капітальнай плаціне, што была ўзведзена нікай, вада падмыла шлюз, ён рухнуў.

Ну хіба ж гэта рыбаводства?

Нядаўна я зваіў у саўгасе «Печанеж», пытаў пра прыбыткі ад возера: ці акупіліся за 10 год тыя 9 тысяч, што былі затрачаны на ўзвядзенне плаціны? Бухгалтар Сазнава са смяшным адказаў:

— Які там прыбыткі? Аб іх няма чаго казаць.

Тое ж самае пачуў я і ў саўгасе «Забыванне», дзе таксама ёсць штучнае возера.

А каб сур'ёзна, ды не ў адной, дзюль гаспадарках, а наўсямесна (ва ўсклім выпадку там, дзе ёсць магчымае) узяцця за рыбаводства так, як мы бярэмся за жыццёлагадоўлю? Колькі б было ў нас дадаткова капітальнага прадукту, патрэба ў якім так востра адчуваецца ў нас сёння! Уявіце сабе, што ў нашых краях не прывазная касцістая і кіслая на смак стаўрыда, а наш прэсваводны мясціны нмчупак альбо акунь, ды на той жа, што і стаўрыда, цане. Улэўшэны, перавагу аддаць пакупнік сваёй прэсваводнай рыбе. Пара нам задумацца над гэтым. Магчыма, мэтазгодна стварыць ва ўсіх раёнах пры сельскагаспадарчых упраўленнях альбо пры

райвыканкомках, рыбаводы, рыбагледы ці штосьці падобнае ў гэтым родзе, каб быў адзіны дзейсны кантроль за рыбаводствам. Тады асобныя кіраўнікі не здэваліліся б так з азёр, як у саўгасе «Печанеж».

Але спірпа, — каб былі азёры. Для гэтага варты ўспомніць нам перш за ўсё пра высушаныя ў нас вадзёмы, пра разбураныя плаціны, аднавіць, адрамантаваць іх, узвесці, дзе можна, новыя, затрымаць ваду ў непрадуктыўных ірвах і ўпадзіцах, непрыгодных ні пад ворыва, ні над сенажаць. А такіх зямель, якія не прыносяць зарад ніякай карысці, набярэцца сотні гектараў толькі ў адным нашым Касцюковічскім раёне.

Асабліва шкада тых азёр, якія былі ў нас, ды зніклі. Здаралася гэта так дзясці ў плаціне з'явілася шчыльна, праз яе пачынала сатыцца вада. Надрамантаваць бы ў час плаціну, і возера было б цалас. Дык не. І вась аднойчы прачынаюцца ў вёсцы людзі, а на тым месцы, дзе было возера, адно чорнае днішча. Так знікла пасля вайны ўжо возера ў мяі Слабодцы. Так было разбурана яно некалькі гадоў назад у вёсцы Тушчыне і ў іншых населеных пунктах. Дзясці азёр з-за безгаспадарчых адносін да іх зніклі на Касцюковіччыне. Было аж тры возеры на рэчцы Жадуныцы, было возера ля самых Касцюковіч, былі яны на рэчках Дзеражэўцы. Крупні, на Сураве, Чарнавуціцы, Машоўцы і на многіх крынічных ручаях. Вялікае возера было да вайны на Бесядзі каля Вусаўкі. У свой час іх утварэнне было прадэкляравана пэўнымі жыццёвымі абставінамі бо найбольш таінай энергіяй была вада. Плаціны ўзводзілі на рэках і ручаях не без карысці для сябе, удадалыні млыноў, супавален. Бо трэба было змалоць зерне на хлеб, зваліць сукно на сярмгу. Пазней, з увараненнем у гаспадарчае жыццё вёскі электрычнай энергіі, патрэба ў вадзюных млынах адпала.

З гэтай прычыны амаль наўсямесна азёры былі запушчаны і разбураны. А дарэмна. Патрэба ў іх саміх, як мы бачым, не адпала, а паадварот, узрасла. Зараз хоцяць людзі паўз высахлае азэрніца і шкадуюць: некалі ж было тут возера, і рыба ў ім вадзілася, і тутка плавала, ды і прыгажэй было з возерам.

Здаўна чалавек цягнуўся да вады, узводзіў селішчы на ўзбярэжжы рэк і азёр. Не аслабла гэтая цяга да вады ў людзей і цяпер. Многа дзе я чуо екарці і нараканні на безгаспадарчыя адносіны да азёр.

Як увогуле аднослца многія кіраўнікі да азёр, характэрныя на маю думку, таі прыклад: Перад тым, як сеці ісець пра азёры, я назваў у сельсаветы, прасіў, каб адтуль даслалі мне на рэдакцыю раённай газеты звесткі аб колькасці і няперашнім стане азёр. Адазваўся адзін Бандыкавіч сельсавет: маўляў, у Бандыкавічах было некалі возера, ды цяпер яно разбурана. Астатнія адмаўчаліся.

Я ўжо гаварыў, што азёры — гэта ёмістыя дадатковыя крыніцы для напаўнення страчанай вільгаці, багатая цална з пункту погляду развядзення ў іх рыбу. А яшчэ...

Мінулым летам я праездкаў паўз вёскі Капавы, што на Хоцімшчыне. Быў гарачы дзень. Збоц дарогі, якая вяла ў вёску, хлопчукі купаліся ў... лужыне. Во паблізу ні рэчкі, ні возера няма. «Тут не павушыся плаваць», — падумалася мне, і ўспомніў я трывяжны пахмурны дзень соран трэцяга.

Мы, хлопчукі, у той дзень пасвілі каля Бесядзі коней. Апоўдні да нас, спянаючыся, падышлі два партызаны. Былі яны ўмакравыя, узрушаныя, і ўсё азраліся на дуброву. Як пасля мы дазналіся, з Саматэвіч на Слабодку рухаўся карны атрад. Партизаны былі ў разведцы, і мусіць, апасаіліся пароні. Таму яны мінуўшы пераправу, што была паблізу дубровы, скравалі прама да нас, паступілі. Тут адразу за рэчкэй, пачыналася паласа славытых партызанскіх франскіх мясоў. Але як пераправіцца на той бераг? Рэчка ў гэтым месцы была тады глыбокай. Адзін партызан сабраўся плывеці, другі залярачыў: не ўмеў плаваць. Добра што паблізу аказаліся човен. Але пераправіліся партызаны на той бераг не без прыгод. Ужо каля другога берагу вірлівае цяжыне хіснула човен па бок, і партызаны са абролі ў руках атынуліся ў ваду. Той, што плаваў, лоўка, адной рукой дагробя да берагу. Другі, не выпускаючы з рукі вштыўкі-снайперкі, якой мусіць вельмі даравалі, пачаў бултыхацца ў ваду. Можа, і захлынуць б ён, каб не ўчаніўся рукой за пераспрынуты човен.

А колькі такіх вась нашых добрых хлопаў загінула на бурных вясенніх пераправах толькі з-за таго, што яны не ўмеў плаваць? Таму, мне здаецца, не лішнім будзе пакпапацца аб азёрах і з гэтага пункту погляду. Хто ведае, якія выпрабаванні на нашу долю выпадуць яшчэ ў будучым? Вось чаму мы павінны зарад-расціць і выхоўваць здаровых, фізічна загартаваных, лоўкіх абаронцаў. Ды і пара, нарэшце, проста падумаць аб здаровым і культурным адпачынку нашых працаўнікоў.

Азёры і рэкі абагачаюць нас духоўна. Колькі пра характаво і прыгожнасць складзена ў народзе ісеенне, паданні, легенды!

Хто ж павінен узяцца за ўзвядзенне азёр? Хто памножыць красу нашай зямлі? У нас у рэспубліцы ў мінулым годзе створана спецыяльная ўстанова, якая будзе займацца пытаннямі меліярацыі, стварэннем штучных сажалак і вадзёмаў. Але адной гэтай установе не пад сілу будзе рашыць такое жыццёва важнае пытанне, як наўсямеснае збудаванне штучных азёр. Тут патрэбны намаганні ўсіх нашых гаспадарчых, партыйных і савецкіх органаў.

Азёры — краса зямлі і краса жыцця чалавечага. І добрая людская памяць назаўсёды застанецца аб тых, хто з'явіцца ініцыятарам і кіраўніком стварэння гэтай чыстай радасці для многіх і многіх пакаленняў.

Тут жыў Міцкевіч.
Тут жыў гудуць
І вёюць ветры тыя,
што калісьці
Па свеце неслі хмары яго дум,
Шад вонкамі яго шумелі лісьцем.

Гэтыя радкі з верша народнага паэта Беларусі Максіма Танка «На Навагрудскай гары», змешчаныя ў пачатку новай, адкрытай 24 чэрвеня экспазіцыі дома-музея Адама Міцкевіча ў Навагрудку, адразу ж настройваюць наведвальніка на ўзнёслы лад. Так, тут, на беларускай зямлі, на Навагрудчыне, нарадзіўся, рос, мужноў геній польскай і сусветнай паззіі. Тут ён пазнаў першае чыстае і шматпакутнае каханне. Тут разам з сябрамі кадзіў па сялянскіх вяселлях і кірмашах, захапляўся прыгажосцю беларускіх народных песень і паданцяў. Яны на ўсё жыццё запалі ў яго душу, рабілі яго пазтам. Зямля беларуская дала суседнім народам багата геніяў і талентаў. Але Міцкевіч сярод іх — найпершы. І гэта абавязвае нас зберагаць пра яго памяць нароўні з полякамі.

Адным з праяўленняў нашай павягі да слаўтага земляка якраз і з'яўляецца новая экспазіцыя Навагрудскага музея. Знаёміцца з ёй пачынаеш са зразумелым хваляваннем. Наколькі яна лепшая за старую? Ці змаглі аўтары новай экспазіцыі перадаць веліч жыццёвага шляху Адама Міцкевіча, характава і чалавечнасць яго паззіі? Ці бачна з экспазіцыі, чым была для Міцкевіча новагрудская зямля?

Знаёмства з новай экспазіцыяй, пайму, дае падставы адказаць на вышэйшыя пытанні толькі станоўча. Станоўча — у цэлым, не гаворачы аб

прыватным. Намеснік дырэктара Гродзенскага абласнога гісторыка-краязнаўчага музея А. Кіркевіч, які склаў план новай экспазіцыі, пісьменнікі Янка Брыль і Алег Лойка, якія потым «дацягвалі» гэты план, мастак М. Карпук, урэшце, дырэктар новагрудскага дома-музея Н. Гурына многа папрацавалі, каб замяніць усё неабавязковае, казённае новымі змястоўнымі экспанатамі, каб «наблізіць» Міцкевіча да Беларусі, да Навагрудчыны. Замест грувасткіх карцін, наспех заказаных у 1955 годзе, калі адкрывалася былая экспазіцыя, — новыя цікавыя гравюры беларускіх мастакоў. Замест старых безгустоўных стэндаў — сучаснае лаканічнае афармленне. З'явіліся новыя экспанаты, якія многа гавораць розуму і сэрцу наведвальніка. Вось зрэбнае палатно, а на ім — сімвалы тагачаснага сялянскага жыцця: бізун прыганятага, вышчарбленыя сярпы (толькі навошта два — адзін глядзеўся б лепш) і ўнізе — цымбалы, нашчадкі тых, на якіх іграў у карчме Янкель, герой міцкевічускай эпопеі «Пан Тадэвуш». Міжволі думаецца, што васьм такім бачыў жыццё беларускага селяніна Адам Міцкевіч: паднявольным, працавітым, шчодрым на таленты.

Цяжка пералічыць усё тое добрае, што з'явілася ў новай экспазіцыі. Тут і маляўнічыя здымкі мясцін, якія натхнялі Міцкевіча, — берагоў Нёмана, Налібоцкай пушчы, Шчорсаў, Навагрудскага замка (усе гэтыя і іншыя мясціны адзначаны таксама на спецыяльнай карце). Тут і матэрыялы, якія сведчаць аб увекавечанні памяці Міцкевіча — выданні яго твораў на польскай, беларускай, рускай, украінскай, літоўскай мовах, даследа-

ванні аб ім, фатаграфіі помнікаў, вуліц і плошчаў, названых яго імем (на жаль, сярод іх няма вуліцы ў Мінску). Тут і ўдалае афармленне вестыбіюля. Яго ўваходу нас нібы сустракае адліты ў скульптуры сам Міцкевіч (бюст яго можа крыху непрапарцыянальна ў дачыненні да сцяны). Побач — на польскай і беларускай мовах рэльефныя радкі з «Імправізацыі», якія можна паставіць эпіграфам

паэта. І мы бачым гэту зямлю і гэты народ. Вось касцюмы тагачаснага селяніна і сялянкі, шляхціца і шляхцічкі. Вось стары рыбак раскажае Адаму і Марылі паданне пра возера Свяцязь (потым яна яму скажа: «Напішы пра гэта!»). Вось Міцкевіч сярод беларускіх сялян на кірмашы ў Сталовічах. Вось Марыля спявае яму беларускую народную песню «Да цераз мой двор». Вось народны аб-

Адам МАЛЬДЗІС

ТУТ ЖЫЎ

да ўсёй творчасці Міцкевіча: «Зацьмяне міліён, за людзей міліёны цярапець катаванні мушу». А справа — гэты загада нумар 40 Навагрудскага павятовага ваенна-рэвалюцыйнага камітэта ад 16 верасня 1920 года. Адзін з пунктаў яго гаворыць: «Савецкая ўлада, з'яўляючыся носьбітам культуры і святла, памятае аб тых, хто на гэтай ніве працаваў — памяць аб іх, увекавечаную іх працамі, захоўвае і аберагае».

І яшчэ адно прынцыповае новаўвядзенне заўважаш у музеі. Раней на дзіцячыя і юнацкія гады паэта, на новагрудскі і віленска-ковенскі перыяд, было адведзена адна зала, цяпер жа — дзве. І гэта правільна. Мэта Навагрудскага музея — паказаць выток творчасці Міцкевіча, паказаць зямлю, якая нарадзіла і ўгадавала

рад дзядоў, трансфармаваны потым у другой частцы пазмы «Дзяды»... Усе гэта, вядома, пацягнула экспанаты, звязаныя з эмігранцкім перыядам жыцця. Але тут бяды няма. Навагрудскі музей не павінен капіраваць варшаўскі і парызскі музеі Міцкевіча, дзе захаваны іншыя прапорцыі. Яго задача — паказаць, чым была для Міцкевіча Беларусь і чым быў для Беларусі Міцкевіч. І задача гэта, паўтараю, у асноўным, выканана.

А чаму ў асноўным? Ды таму, што і ў новай экспазіцыі да крыўднага часта бачны сляды непатрэбнага спешкі. Графікі павінны былі выканаць заказы ў лічаныя дні (памятаю, як Л. Драчоў прыходзіў да мяне з просьбай падабраць літаратуру пра абрад дзядоў; вечарам літаратуру я пада-

ГАСТРОЛЬНАЕ ЛЕТА

НА СЦЭНЕ — ЛІТАРАТУРА

Другі месяц гастрольнае ў Беларусі адзіны ў Савецкім Саюзе Маскоўскі літаратурна-драматычны тэатр. Ён быў створаны ў 1947 годзе па ініцыятыве буйнейшых тэатральных дзеячоў В. Месхетэлі, І. Раеўскага, П. Вільямса. Тут нарадзіліся спектаклі па творах «Зорна» Э. Казанкевіча, «Шчасце» П. Паўленкі, «Разванце нас, людзі» А. Андрэева, «Гарачае лета ў Берліне» Д. К'юсак, «Тэрмінова патрабуюцца сівыя чалавечыя валасы» Ю. Нагібіна. Навелы І. Шоў і М. Арлана аб'яднаны ў спектакль «Каханне... жыццё». Са сцэны гэтага тэатра прагучаў гнейны антыфашысцкі спентань «Бяздонне» па дакументальнай апавесці Л. Гінзбурга і шмат іншых. Зараз тэатр на гастрольх у Віцебску, а ў верасні ён прадоўжыць гастролі ў сівым Полацку і юным Наваполацку.

У гутарцы з нашым карэспандэнтам галоўны рэжысёр тэатра Я. Табачнікаў (беларускія глядачы ведаюць яго па спектаклі Горнаўскага акадэмічнага тэатра драмы «Рычард III») расказаў:

— Наш тэатр, мне здаецца, тоіць у сабе новую форму ўмоўнасці і спеасабліваю манеру выканання. Па форме нашы спектаклі больш эпічныя, чым драматычныя; а анцёр літаратурнага тэатра (у ідэале, канечне) па-

вінен не толькі ўваходзіць у псіхалогію дзеючай асобы, але яшчэ і адчуваць тое, што адчувае аўтар, станаўіцца на пазіцыю аўтара. Мы ставім, як правіла, літаратурныя творы, а гны больш свабодна аперыруюць часам, прасторай, месцам дзеяння. І хоць нельга дакладна правесці мяжу паміж звычайным драматычным тэатрам і літаратурным, але яна, безумоўна, ёсць. Лічу, што літаратурны тэатр, акрамя таго, што ён павінен служыць глядачу, яшчэ можа стаць лабараторыяй, лязя б узбагачала культурай, майстэрствам, а, можа, і рэпертуарам іншых тэатраў.

Зразумейце мяне правільна — такім мне хочацца убачыць наш тэатр у будучым. А пакуль што першачарговая задача — абнавіць каленці.

Вы пытаеце, якія якасці неабходныя артысту літаратурнага тэатра? Гэта, у першую чаргу, павінен быць добры анцёр, шырока адукаваны і інтэлігентны. Я разумею, што ад такога мастака не адмовіцца і любы драматычны тэатр. Але анцёр без гэтых якасцей у нас наогул працаваць не можа (зноў жа ў ідэале).

У бліжэйшы час думаем запрасіць на пастаноўкі такіх таленавітых рэжысёраў, як А. Эфрос, М. Захараў, П. Фаменка. Мярнуем пашырыць рэпертуар за лік аўтараў, творы якіх яшчэ ні разу не бачылі святла рампы: Казьмы Пруцова і Куба Абэ. Сустрэнуцца нашы глядачы і з бессмертнай літаратурнай спадчынай Л. Талстога. Можа, гэта будзе «Смерць Івана Ільіча».

На здымках вы бачыце сцэны са спектакля «Бедныя людзі» па творы М. Дастаеўскага. У ролі Валі Дабраславай артыстка В. Бяляева, Манара Дзевушкіна — артыст Р. Алабін.

«Тытан» амерыканскага рамана — так характарызуецца творчасць Тэадора Драйзера сёння ў Праграме Камуністычнай партыі ЗША. І гэта ацэнка неаспрэчная. Як мастак і грамадскі дзеяч, Драйзер сфарміраваўся ва ўмовах глыбокага крызісу капіталізму.

Творчая спадчына Драйзера ўяўляе вялікую цікавасць і выклікае вострыя рознагалосі ў міжнароднай літаратурнай крытыцы. Цэнтральная праблема, вакол якой ідуць спрэчкі, — Драйзер і сацыялізм. За апошнія гады ў ЗША з'явілася некалькі буйных работ аб пісьменніку. Аўтары гэтых кніг — срабуюць сцінуць з рахункаў прагрэсіўнага філасофскага і палітычнага погляду пісьменніка, звучыць уплыў ідэй Кастрычніцкай рэвалюцыі 1917 года ў Расіі, ідэй сацыялізма і камунізма на яго творчасць.

Буржуазныя даследвальнікі заможваюць актыўную палітычную дзейнасць пісьменніка, яго баявую публіцыстыку, яго літаратурна-крытычныя артыкулы і такія кнігі, як «Драйзер глядаць на Расію» «Трагічная Амерыка».

У сваіх першых раманах («Сястра Керы», «Джэйл Герхарт», «Фінансіст») Т. Драйзер глыбока адлюстравуе карціну сацыяльных кантрастаў, характэрных для амерыканскага жыцця. У наступных раманах («Тытан», «Геній») нарасталі ў параўнанні з напярэднімі крытыка амерыканскай рэалінасці. У рамане «Тытан» Драйзер паказаў, як бізнес кіруе ў краіне не толькі камерцыйнай, але і палітыкай. У рамане «Геній» узнята тэма мастацтва і бізнесу, якая і зараз выклікае вострую цікавасць. Т. Драйзер выкрывае грамадства, якое вымушае мастацкую інтэлігенцыю ісці па здзелку са сваім сумленнем.

Новы этап у творчасці Драйзера адкрыла Кастрычніцкая рэвалюцыя. Амерыканскі пісьменнік разам з А. Барбюсам, Ш. О'Кейсі, Р. Ралапам, І. Бехерам і многімі іншымі становіцца пад сцяг сацыялістычных ідэй. Адухоўлены марай аб справядлівых адносінах паміж людзьмі, ён пісаў: «Расія — адзіная надзея свету ў сацыяльных адносінах».

Пісьменнік падвяргаў бязлітаснаму аналізу ўсе бані буржуазнага грамадства, аб якім У. І. Ленін пісаў: «...лідзе ўлада капіталу, улада кучкі міліярдэраў над усім грамадствам не праяўляецца так груба, з такім адкрытым подкупам, як у Амерыцы».

Увосень 1927 года Т. Драйзер прыехаў у Савецкі Саюз на святкаванні дзесяцігоддзя Кастрычніка. У маладой рэспубліцы, якая яшчэ не паспела аправіцца ад узрушэнняў сусветнай і грамадзянскай войнаў, але ўпэўнена будавала сацыялізм, Драйзер убачыў «ікценне і бурленне сапраўднай,

сур'ёзнай, шчодрай, не абмежаванай чыста матэрыяльнымі каштоўнасцямі, высока духоўнай думкі». Пасля вяртання на радзіму ён выпусціў кнігу «Драйзер глядаць на Расію». Гэта шчырая, сумленная кніга, у якой аўтар звярнуўся да важнейшых з'яў жыцця савецкага грамадства. Хоць у ёй і былі супярэчлівыя меркаванні, было зразумела, што Драйзер прышоў да велікаважных для сябе вывадаў аб ідэалогіі камунізма і стваральнай сіле сацыялістычнай рэвалюцыі.

ПІСЬМЕННІК-ТРЫБУН

Да 100-годдзя

з дня нараджэння

Тэадора Драйзера

Палітычнае і сацыяльнае вызваленне народаў Расіі ў выніку перамогі Кастрычніцкай рэвалюцыі мела важныя вынікі для развіцця не толькі айчынай, але і сусветнай культуры. Для амерыканскага пісьменніка стала выдатным нараджэннем прынцыпова новай многанацыянальнай культуры, якая становілася здабыткам мільёнаў. Адну з прычын хуткага росту савецкай культуры Драйзер убачыў у рускай сістэме выхавання, якая вучыць мысліць шырока і свабодна, і таксама ў імкненні народа да духоўных і інтэлектуальных пошукаў. Востра адчуваючы рух жыцця, пісьменнік убачыў людзей актыўнага дзеяння, людзей, апантаных высокімі ідэямі і патхненнем творчасці.

За тры месяцы праведзення ў Савецкай краіне, Драйзер сустрэўся з многімі выдатнымі прадстаўнікамі савецкага мастацтва — У. Маякоўскім, Л. Ляонавым, С. Эйзенштэйнам, К. Станіслаўскім, У. Меерхольдам. Гэтыя сустрэчы дапамаглі яму зразумець наватарскі характар новага мастацтва. Прадлетарская рэвалюцыя, паводле слоў Драйзера, паўстала перад савецкімі дзеячамі мастацтва не як утопія, а як жывая рэ-

браў, але назаўтра мастак не прышоў—ужо треба было пераносіць малюнак на камень. Гэта адбылася на якасці. Пераклад тэкстаў з рускай на беларускую мову зроблены нехайна, а часам і проста непісьменна. Можна і няверта пісаць пра такіх «дробязі», як «Озёў Малейскі», «дом у Вільна», «даліна ў Коўно», як «шыяк перавоза праха Міцкевіча». Але ж ёсць рэчы куды больш сур'ёз-

на, што перад ім—ці арыгінал, ці копія. І яшчэ пра подпісы. У экспазіцыі часта цытуецца Міцкевіч у беларускіх перакладах. Гэта добра. Але амаль нідзе не ўказваецца аўтар перакладу, няма самога слова «пераклад».

Паколькі экспазіцыя музея—гэта не нешта застыглае, раз і назаўсёды дадзенае, хочацца выказаць некалькі пажаданняў на будучае.

Першае: не треба такой катэгарычнасці адносна месца нараджэння Міцкевіча. У экспазіцыі сказана: «Нарадзіўся на хутары Завоссе». А між тым пра месца нараджэння пэста выказваліся розныя думкі. Пры яго жыцці і пасля смерці месцам яго нараджэння часта называўся Навагруд.

Засноўваючыся на метрычных дакументах, на Навагрудак указваў у сваёй брашуры Вінцэс Каратынскі. Згодна з А. Ельскім, бацька пэста, Мікалай Міцкевіч, атрымаў частку невялікага фальварка Завоссе толькі праз пяць месяцаў, пасля нараджэння сына. У якасці мяркуемага месца называлася таксама прыдарожная карчма ў Асаўцы. Праўда, брат А. Міцкевіча Аляксандр у 1861 годзе сцвярджаў у пісьме да маршалка Навагрудскага павета Брахоцкага, што пэст нарадзіўся ўсё ж у Завоссі— яго бацькі паехалі туды да родзічаў на каляды. Потым гэта пісьмо было прынята за аксіёму. Аднак пытанне застаецца спрэчным. Сучасныя польскія энцыклапедычныя даведнікі, напрыклад, «Малы слоўнік польскіх пісьменнікаў», не ставяць апошняю кропку над і, пішуць, «Нарадзіўся ў Завоссі або ў Навагрудку». Дык навошта ж такая катэгарычнасць тут, у Навагрудскім музеі? Навошта рабіць выгляд, што ніякіх сумненняў няма?

Другое: музей треба папоўніць прыжыццёвымі выданнямі Міцкевіча. Іх пакуль што малавата. А тыя, што ёсць, пададзены так, што недасведчанаму воку цяжка вызначыць, што ляжыць у вітрыне: арыгінал, макет, муляж? У той жа час у рэспубліканскіх бібліятэках прыжыццёвыя выданні Міцкевіча ёсць нават у дублетных фондах. Іх можна было б з карысцю для справы перадаць туды, дзе яны аслужаць лепшую службу.

Трэцяе: треба паволі, але настойліва ператраціць музей з літаратурнага ў літаратурна-мемарыяльнага ці нават мемарыяльнага. Цяпер ён мае крышку эклектычнага характару. Пераважваюць пададзеныя па-сучаснаму фатаграфіі, кнігі, малюнкі. Але ў

першых дзвюх залах адчуваецца імкненне наблізіцца хейца б у дробязях (люстра, карціны над вонкамі) да эпохі Міцкевіча. З'яўляюцца рэчы, звязаныя з яго асобай. Скаржам, крэслі з маента ў Туганавічах, праўда, рэстаўраваныя дужа аляпавата. Я разумею цяжкасці: асабістых рэчаў Міцкевіча захавалася да крыўднага мала, яны пераважна за мяжой. Падробкамі нахштат «міцкевічаўскіх» акулараў (на шчасце, у новай экспазіцыі іх няма) тут таксама не дапаможа. Але ж ёсць—і ў запаніках іншых музеяў і ў прыватных асоб—рэчы той эпохі. Яны перададуць каларыт, настрой пачатку XIX ст., дазваляць лепш зразумець дух міцкевічаўскай паэзіі. Так зрабілі ў Міхайлаўскім—і паглядзіце, як уражвае пушкінскі музей...

І апошняе: нельга грэбаваць і сучаснымі сродкамі ўздзеяння на глядача. Добра было б фатаграфіі міцкевічаўскіх мясцін замяніць ці дапоўніць дыяпазітывамі. Добра было б у першай ці другой зале пачуць запісаную на магнітафонную стужку беларускую народную песню «Да цераз мой двор», якую Марыля спявала Міцкевічу, а ў пятай, мемарыяльнай,—галасы артыстаў, якія чытаюць творы Міцкевіча, галасы беларускіх пэстаў, якія прысвяцілі яму свае вершы.

Гэта—пажаданні на будучае. Яны ніяк не закрэсліваюць таго, што ўжо ёсць. Новая экспазіцыя—жыве. Я быў у музеі ў нядзельны дзень. Людзі ішлі і ішлі. І ўсюды, каля бюстаў Міцкевіча, яго партрэтаў, было поўна палыхчых красак. Навагрудская зямля шчодрэ адплачвала таму, хто яе ўспей і праславіў.

МІЦКЕВІЧ

ныя. У рускім тэксце гаворыцца, што Міцкевіч прымаў да таварыства філаматаў, у беларускім—што ўваходзіў у яго, а, як вядома, гэта розныя рэчы. Пра другую і чацвёртую частку пэсты «Дзяды» сказана, што яны: «выкрываючыя сацыяльную няроўнасць і жахі прыгонніцтва». Апрача небеларускай формы тут ёсць і фактычная недакладнасць: працытаваныя словы стасуюцца толькі да другой часткі пэсты. Нехайна зроблены і пераклады з польскай мовы: «Чацвёрты том» ператварыўся ў «чацвёрты збор», а назва кнігі Ю. Пшыбася «Чытаючы Міцкевіча» пададзена як «Чытаючы Міцкевіча».

Некаторыя подпісы наогул несправядлівыя, недакладныя. Што значыць «Ілюстрацыя абрада «Дзяды»? Што графік Л. Драчоў стварыў ілюстра-

цыю да адпаведнай мясціны з пэсты Ці—карціну сялянскага абрада, якім ён быў у сапраўднасці і які Міцкевіч потым творча пераасэнсаваў? Чому Міцкевіч «жыў» у туганавіцкім доме Верашчакаў, калі ён сюды толькі прыязджаў? Як успрымаць подпісы тыпу «Ад'езд А. Міцкевіча на захад. Эцюд Г. Мясцадэ-ва»? Гледачу прыходзіцца здагадава-

альнасць, якая фарміруе новы тып чалавека, што вырастае з масы і арганічна з ёю звязаны. Т. Драйзер адзначаў маральную чысціню, бескарыслівасць пачуццяў, чалавечнасць і грамадзянскасць савецкіх людзей. Непальні назірай у «Пісьме да савецкай моладзі» амерыканскі пісьменнік напісаў: «...Расія для мяне—найвялікшая краіна ў свеце на сваіх інтэлектуальных, мастацкіх, эстэтычных і практычных дасягненнях...».

Гэта вера. У сацыялізм дала Драйзеру магчымасць таксама напісаць: «Ленін і яго Расія, гуманнасць і справядлівасць, якія ён унёс у ірванне перамогучы; бо, хоць Леніна няма ў жывых, але сацыяльны лад, які ён стварыў і які яго саратнікі і пераемнікі з таго часу прывялі да сучаснай моцы і велічы, назаўсёды застанецца для будучых пакаленняў».

Вялікая цікавасць Т. Драйзера да савецкай літаратуры, асабліва да творчасці М. Горькага. У артыкуле «Горкі абуджаў думку» (1936) Т. Драйзер адзначаў веліч рускага пісьменніка як прадстаўніка і пачынальніка літаратуры сацыялістычнага рэалізму, якая сцвярджае новы гуманізм, гуманізм не толькі пакуты, але і барацьбы. «Толькі тая літаратура, — пісаў ён, — майстрам якой быў Горкі, якая бацьчыць вялікія вясці і радасці нашага рэальнага жыцця, — толькі такая літаратура абуджае і накіроўвае чалавечую думку». Убачыўшы асабістаў горнаўскага рэалізму ў яго жыццесцвярджальнай сіле, якая панярае межы мастацкага разумення рэчаіснасці, Драйзер заклікаў сучасных амеры-

канскіх пісьменнікаў вучыцца ў Горькага.

У гады крызісу, які развёў Ілюзію ўсеагульнага працвітанні і дабрабыту, Т. Драйзер канчаткова звязвае свой лёс з лёсам амерыканскіх працоўных і становіцца ў рады прадстаўнікоў сацыялістычнай літаратуры. Ён прымае ўдзел у многіх важнейшых падзелах палітычнага і культурнага жыцця краіны. Разам з групай амерыканскіх пісьменнікаў Драйзер вязджае ў Харлан, цэнтр забастовачнага руху. З'яўляецца кніга «Гавораць гарыяні Харлана». У 1931 годзе ён заканчвае адзіна са сваіх самых значных твораў — «Трагічную Амерыку». Галоўнай асаблівасцю гэтых кніг, якія змяшчаюць велізарны выбуховы матэрыял, з'яўляецца прыцягненне новых жыццёвых назіранняў і новае іх эстэтычнае асэнсаванне. Пісьменнік засяроджвае сваю ўвагу на барацьбе рабочых і на іх пераананасці: перамогу можна здабыць толькі ў барацьбе.

У Т. Драйзера складалася яскравае ўяўленне аб грамадскай функцыі мастацтва, у аснове якой ляжала разуменне новай сувязі мастацтва з рэвалюцыйнай рэчаіснасцю: в народам, які ўсведамляе сваю стваральную ролю ў гісторыі. У многіх артыкулах Драйзер паставіў важнейшыя праблемы, звязаныя з разуменнем грамадскай ролі пісьменніка ў сучасным свеце («Жыццё, мастацтва і Амерыка», «Зварот да мастака», «Прамова, сказаная ў Парыжы» і іншыя). Менавіта таму, што палітыка пралетарыяту з'яўляецца сапраўды гуманістычнай і насялядоўна дэмакратычнай, Драйзер меў усе падставы заклікаць мастакоў звязаць сваю творчасць з палітыкай, здольнай узвысіць мастацтва і павялічыць яго ролю ў грамадскім развіцці.

Характарызуючы стан сучаснага амерыканскага грамадства, Генеральны сакратар Камуністычнай партыі ЗША Гэс Хол у сваім выступленні на XXIV з'ездзе КПСС гаварыў: «Па меры таго, як капіталізм загібае і ўсё менш здольны адгуквацца на чалавечыя патрэбы, адбываецца распад жыццёвых кантоўнасцей». Таму сёння імя Т. Драйзера, гнеўнага выкрывальніка імперыялізму, стаіць у першым радзе барацьбы за сацыяльную справядлівасць, свабоду і незалежнасць народаў.

Людміла КРЫЛОВА,
кандыдат філалагічных навук.

ГАЗЕТА, ЯКАЯ ВЫХОДІЛА РАЗ У ГОД

З гісторыі дарэвалюцыйнага друку ў Беларусі

Пануль вядомыя два выпускі гэтай газеты. Адзін выйшаў у Пінску, другі — у Брэст-Літоўску. У падзагалюку да «Пінскага лістна», які выйшаў у снежні 1898 года, і «Брэст-Літоўскага лістна», што павіўся ў снежні 1901 года, так і значыцца: «Выходзіць адзін раз у год, у дзень бенефісу артыста М. А. Фебера». Няхай не падумае чытач, што гаворка ідзе пра нейкую асаблівую тэатральную афішу. Гэта іменная газета, і менавіта так яна зарэгістравана ў такіх сур'ёзных бібліяграфічных выданнях, як «Русская периодическая печать 1703—1900 гг.» Н. М. Лісоўскага і «Библиография периодических изданий России. 1901—1916 гг.», выпушчаная Публічнай бібліятэкай імя М. Я. Салтыкова-Шчадрына ў Ленінградзе. Дарэчы, у фондах гэтай бібліятэкі і захоўваюцца два нумары гэтай дзіўнай газеты, якая з'яўляецца арыгінальным выданнем правінцыйнага тэатра канца XIX — пачатку XX ст.

На першай паласе «Пінскага лістна» буйным шрыфтам набрана аб'ява: «У сераду 20-га студзеня 1899 года ў развітанні бенефіс распрадчына таварыства і артыста М. А. Фебера ў зімовым тэатры прадстаўлена будзе 1-ы раз на пінскай сцэне поўналетняе аперэтына, рэпертуар Парыжскага тэатра, і вялікая жывая нарціма. Усе мы прагнем любіць! Аперэтына ў 4-х дзелях, з французскага.

У заклоччэнне 4-га акта пастаўлены будзе арыгінальны танец Пякельны галоп.

II
Маісей,
які дае на гары Сінай дзесяць заповедзей.

Жывал карціна пры асветленні бенгалскага агню».

І адразу успамінаюцца апавяданні Купрына, Чэхава аб рускіх правінцыйных акцёрах. Руская тэатральная «правінцыя... Колькі было ў ёй сапраўднага таленту і колькі нізкапробнай бульваршчыны, колькі людзей, што выйшлі з яе, сілалі гордасць рускай сцэны, і колькі было трагедый, палананага чалавечага жыцця! Што ж стаіць за гэтай, яна разлічанай на абывацельскі густ, аб'явай? Зрашты, калі прыгледзецца да не больш пільна, нельга не заўважыць, што яна напісана на мяккі шарж, што ў ёй праглядае лютая іронія. Далейшае знаёмства з газетай,

пацвярджае, што аўтары не валодалі бясспрэчным пачуццём гумару. Вось што паведамляецца, напрыклад, у раздзеле «Тэлеграмы»: «Парыж. Яшчэ адзін доназ любові французцаў да Расіі. Даведаўшыся пра бенефіс п. Фебера ў тэатры ў Пінску, яны на мандзіравалі дэпутатаў у Пінск. На чале дэпутатаў знаходзіцца новы акадэмік Поль Буркія, які ўпаўнаважаны паведаміць рэцэнзію аб спектаклі ў Пінску ва ўсе парыжскія газеты». Есць доля горчыцы ў гэтым жарце. На якія сур'ёзныя рэцэнзіі ў друку магла разлічвацца забытая болам правінцыйная трупка?

Што ж датычыць адрыва пачынальнай бенефіснай праграмы, то тут уся справа ў традыцыйна правінцыйнага тэатра. Лічылася, што ў дзень бенефісу на сцэне павінна ісці абавязнова што-небудзь лёгкае, простае. Які правіла, выдумалася якая-небудзь незвычайная праграма з «Пякельным галопам», і выпуск гумарыстычнай тэатральнай газеты треба разглядаць як частку гэтай праграмы. Натуральна, што ў гэтай газеце няма сапраўдных подпісаў пад матэрыяламі. У якасці рэдактара-выдаўца газеты значыцца Донціхціц. Пад фельетонам «Індзейская легенда» стаіць подпіс — Легенда. Гэта жартаваліва легенда расказвае аб тым, як богі прымыслілі пустыльніка Саніасі «бечы на тэатральную вуліцу, каб купіць білет». У такім жа духу напісаны рэпартаж «Бенефіцыянт».

Другі выпуск гэтай газеты — «Брэст-Літоўскі лісток» — па сутнасці паўтарае матэрыялы «Пінскага лістна». Змянілася толькі праграма. У Брэсце група Фебера паказвала «новуую сучасную камедыю, якая ідзе штодзённа ў Маскве ў Корша пры поўных зборах. Школьная рэформа. Педагогі і новы модны смешны фарс «Убачыў жанчыну — загінуў».

Трэба сказаць, што выданне газеты, няхай нават раз у год, было даволі дарагой прыемнасцю. У практыцы правінцыйнага тэатра гэты выпадак з'яўляецца выключным. Што ж гэта быў за чалавек, антрапрэнёр і артыст М. А. Фебер, у дзень бенефісу якога выходзіла раз на год спецыяльная газета? Што ўяўляла сабой яго трупка?

Давялося перагарнуць німала тэатральных імянаў, перш чым мне сустрэлася кніжка Л. Празароўскага «З мінулых год» (М., ВТО, 1958). Таленавіты рэжысёр і акцёр, народны артыст РСФСР, Леў Міхайлавіч Празароўскі ў пачатку нашага стагоддзя быў выдатным правінцыйным акцёрам і рэжысёрам. Ён удзельнічаў у спектаклях разам з такімі карыфеямі правінцыйнага сцэны, як М. Т. Іваноў-Казельскі, М. М. Пеціла... А пачынаў Леў Міхайлавіч у 1896 г. у Чарнігаве ў антрапрэнзе М. А. Фебера.

«Справа, у якую я трапіў на службе, — піша Леў Міхайлавіч, — яшчэ вялікі сціпла. Нясомны Міхайл Анкімавіч не толькі кіраваў тэатрам, але і малаваў дэнарацыі, перапісваў ролі, рабіў макеты афіш, выконваў абавязкі адзінага сфюлера і часамі выступаў як акцёр другога або трэцяга становішча. Звычайны ж рэпертуар нашых спектакляў быў даволі нізкапробны — яго складалі п'есы Крылова, Аверківа і Карлава і толькі раз на тыдзень (адзін сячэрні і адзін ранішні спектакль для моладзі) ставілася руская класіка. Работа над класікай была для акцёра сапраўдным святам. Асабліва радавалі ўсіх нас ранішні спектаклі, якія вялікі добра прымаўся маладой аўдыторыяй».

Трупка М. Фебера многа гастралевала. Л. Празароўскі успамінае, што «звычайныя зімовы сезоны ў Чарнігаве, Фебер прапанаваў некаторым з нас паехаць у гастрольны паездку па гарадах Царства Польскага. На чале календыту стаў гастролёр-трагін Пятроў Краўцін. У рэпертуары ў нас былі «Гамлет», «Атэла», «Кін», «Каварст, ва і любоў», «Лес і камедыя: «Тарцоф», «Мешчанін у дваранстве», «Віселле Фігара... Відавочна, у адной з такіх паездак трупка Фебера і пабывала ў Пінску і Брэст-Літоўску, выпушчыў там сваю газету. Гэта газета — адно з двух вядомых пануль чыста тэатральных першыя выданні ў дарэвалюцыйнай Беларусі. Другі такім выданнем з'яўляецца часопіс «Гомельскі тэатральны — музычны вестнік». Але аб ім варта расказаць асобна.

С. БУКЧЫН.

Х ОПІЦЬ дагаджаць гаспадыням пры- ватных кватэр, размаўляць на паўгола- са, хадзіць на дыбачках. Мы атрымалі ўласную кватэру! Гарачая і халод- ная вада, газавая пліта, ванна, бальон, з якога ад- крываецца найцудоўней- шы даягляд... І хаця бы- вае, што ў новай кватэры дрэнна прыстаюць і ры- няць дзверы, не ў той бой, куды трэба, адчыняюцца форці, пачынаюць цяць крапі, — усё гэта дробя- зі. Ты атрымаў волю, пра- стору! А дзверы можа падстраўгаць і замацаць, завесы ў форціх пера- ставіць, купіць новыя кра- пі. Больш таго, можна перафарбаваць аблезлую падлогу, змяніць шпалеры, замацаць алабестрам пачыліны на столі. Няхай усё гэтыя падарожнікі і робіць нейкі часовы ўплыў на настрой — урошце ўсё праходзіць і ты пачынаеш жыць, пры- няваючы.

— Дзекі, ды ў вас жа рай! — узнісла зазначы- ла яна, прыдзірлівым во- кам агледзеўшы нашы па- кой. — Толькі высакавата трохі. Але нічога. Вы ж мяне ўжо вельмі эксплуата- таваць не будзеце, па ма- газінах самі пабегаеце...

Харымон Шпілька

ІДЫЛІЯ

Цешча ёсць цешча. Уладкавалі мы ле спаць на сваім ложка, а самі ра- шылі і на падлозе месці- другі перакантуемся, па- куль што-небудзь прыд- баем. Але цешча была, як пакуць, толькі першай ластаўнай. Над воемь дачка маёй сястры пры- ехала здаваць экзамены. — Мама сказала, каб я ў вас спынілася. Здай экзамены, можа і інтэр- нат дадуць. Пляменніца мела ме- даль, і мы былі ўнушчаны, што экзамены яна вытры- мае. Усе вельмі радавалі- ся. Але, на жаль, дзічуў засыпалася. Божухна! Як

плакала яна, як плакалі мы з ёю. — Вось ты і пачынеш нас, — казалі мы. Паці неспасоў аказаўся заўчасным. Дарагая наша пляменніца заявіла, што нікуды яна не поедзе ад нас: уладкоўваецца на камвольны камбінат, а за- адно і на падрыхтоўчыя курсы, каб паспрабаваць пачаць на наступны год. Неўзабаве тата з ма- май, гэта значыць — май сястра з мужам, даставі- лі на нашу кватэру ўвесь дочны гардероб і — рас- бладушку з матрацамі. Нам, вядома, прыйшлося пацяпеніцца. Але і гэта было нічо не ўсё. Адразу ж пачелі Кастрычніцкіх свят пры- ехаў да нас прама з арміі братыя сны. Дарагога го- дца мы прынялі, як і нале- жыць. Два ж гады не ба- чылі. А тут заліўся. Хі- ба не радавацца! Толькі шнада было, што пазыўе з тыдзень, пагадзіце — і да- дому. Але ж і ён нас абрада- ваў: — Пашпарт я ўжо ат- рымаў, на ўлік у райваен- камандзе паставілі, прап- саўся ў дэпарты Апанаса (у яго прыватныя харомі- ны). Вярнуць мяне на ма- шынабудавнічы вучнем. — А дзе ж ачыя ду- маеш? — аспырацца пы- тае жонка, баючыся, каб ён, чаго добрага, не паду- маў пра ле дрэнна. — Калі паспяхова пройдзе вучнёўскі тэрмін, абяцаюць інтэрнат, а па- буль, дэтка, вас крыху пацяпеню. Пляменнічак як абяцаў.

тап і зрабіў. Купіў прэ- ла-локан. Жыве ў нас ужо пяты месяц. А тут сын наш ажаніў- ся. Ажаніўся — і не стаў жыць дома. Да свае цені- ны пераехаў. — У гэтым бітэраце, тата, для маёй жонкі ўжо і месяца няма. Самі ж ба- чыце... — Што ты, сыноч, — кажу, — усім месца хо- ніць. Паставім табе шыр- му ля акна, Жыві сабе! Куды там — і слухаць не захачеў. Вуць яна, якая моладзі! Вось так і жывём... Вечарам у нас шумна. На тэлевізар да пляменні- ца прыходзіць сябры, да пляменніцы — сяброўкі, а часам і наадварот. Ім вельмі весела, і мы не су- меем: сядзім з жонкай на кухні. Яна то інваріят- ні сынавы ці пляменніца- вы цыруе, то бліжню праеце, — то ля пліты за- віхаецца, а я бору дзве суркі і іду па магазінах... Нашай радасці, пэўна, не будзе канца. Вось па- слухайце, што піса жон- чын брат: «Дарагі! Май Марына паспяхова за- канчвае дзевяцігодку. Цябе на медаль. Вельмі любіць медыцыну. Яна вяс- ніцка пазнае і загады прасіць дазволу пазнаць у вас на час экзаменаў». Што ж, хай прывідае, хай жыве... Дарочы, калі ў вас ёсць па прысьмеце знаёмая, якія могуць здаць нам з жонкай невалічкі пакой- чык, паедаюць, калі лас- ка. Будзем надвычай удзячны, дзяльбо!

КАЛІВА СМЕХУ 3 ПОЎНАГА МЕХА

З даўняшніх беларускіх жартаў ШЧЫРАЕ ПРЫЗНАННЕ ДОКТАР. Чыі гэта вы пры скар- канні са мной пераходзіце на другі бок вліцця? СЕЛЯНІН. Бо я ўжо, панонку, шчыра прызнаюся, трэці год не хва- рую. Дык, думію, што вы на мяне за гэта выслаецеся. ПАЛЮНІЧЫЯ ПЕРШЫ. Здырнула мя раз, што адным стрэлам забіў трох зайцоў. ДРУГІ. Гэта ж непагожма. ПЕРШЫ. Што ж тут непагожмага. У аднога панаў набой, другі здох са страху, а трэці ўтаніўся з жайно на сваім таварышы. У СТАЛОУЦЫ — Скажыце, — звыраецца студэнт да гаспадыні сталовні, паабедай- шы, — што вы робіце, калі сосць не знікае? — Што мае рабіць? Выкаваў яго на ўважлівае харку за дзвермі. — Вось што што... Тады, калі зы- ка, не клопаціцеся, я іржа сам іду. Запісаў Л. МІРАЧЫЦКІ.

Павел ШЫБУТ

ШРАЦІНКІ

- Спяваць пераважна хочацца тым, у каго няма голасу. ● Воўк на мыху не пакатіцца. ● Гульцэватая сабака разважаў: лепш лаяцца, чым сабкіцца. ● Апраўданы аптызізм: у влічкім калектыве веселі глыбока на педа- хогі. ● Праціў адгуд насам прагуду. ● Длава грошай? Грошы добра, а ўлада лепш. ● Чужыя думкі выказвай сваімі словамі.

У ЗІЦЬ інтэрв'ю ў вундэркінда аказалася не надта проста. Увесь тыдзень быў у яго за- гадзя расплаваным: панядзелак — сустра- ча з аднагодцамі ў дзі- цячым садзе № 213, аўторак — урок ігры на электрагітары, се- рада — вывучэнне кхмерскай мовы, пят- вер — катанне на поці ў парку культуры і ад- паўнаку, пятніца — прэс-канферэнцыя ў Інстытуце ўдасканален- ня пастаўнікаў, і, на- рэшце, субота — ак- тывны адначынак на ўлонні прыроды. У пан- дзелю вундэркінд звы- чайна нічога не пры- маў, але дзень міне бы- ло зроблена вышчэнь- не, яго маці надвычай паважала карэспандэн- таў. У прызначаны час я, ледзь дыхаючы, наці- нуў гузік электрычна- га званка ля дзвярэй, абабітых карчывым дэрматінам. Мне да- вядлася браць інтэрв'ю ў народных артыстаў, пляменніцаў і пават у цыркавых клоўнаў, але мець справу з вундэр- кіндам даводзілася ўпершыню. Таму я ледзьве стрымляў хваляванне. — Праходзіце, калі ласка, — веліва за- прасіла мяне кабата ў стракатай максі-адзе-

Аркадзь Карэлін Акселерацыя

жыне. — Ён чакае вас у гасцінай. Славуцасць сядзела на гарніку, хрумцела аблык і чытала часопіс «Дашкольнае выхаван- не». Яна, відаць, была так захопленая прабле- мамі гэтага выхавання, што нават не заўважы- ла, як мы ўвайшлі. — Вячкі, — сказа- ла маці, — да цябе дзядзька з газеты. Ён хоча напісаць, які ты ў мяне разумнік. Гэта добры дзядзька, і ты павінен з ім размаў- ляць не так, як з бабу- лляй, а як з татам. Вундэркінд шпурнуў у маці недадзены яб- лык. І яна ў момант знікла, каб не пера- шнадаваць нашай раз- мове. — Як цябе зваць, хлопчык? — лагодна спытаў я. — Мяне зовуць Вя- часлаў, а прозвішча Дым. — адказаў ён, пачынаючы другі яб-

лык. — Але бацькам і сваякам я дазваляю на- зываць сябе проста Славам. Вы можаце зваць мяне Слава Дым. Гэтак прасцей. Але я не прывык да пані- брацтва. Таму нажале- на, каб вы звярталіся да мяне па «вы». — Колькі ж табе, — прабацьце, вам — гадоў? — прамармытаў я, збіты з панталыку неаднад- насцю яго лексікі знешняму выглядзе. — Ужо амаль шэсць, — строга сказаў ён. — Але не забывайцеся на акселерацыю. — А што гэта? — не- смела пацікавіўся я. — Ніўжо не чулі пра акселерацыю? — здзіўся мой новы знаёмы. — І працеце ў газеце? Ціава, чаму вас там у рэдакцыях вучаць... Я адчуў, што пачы- наю чырванець, і па- сцігнаўся перавесці раз- мову на іншую тэму.

— Кажуць, у вас рознібабоўцы здольна- ці... — Так, — сціпла, але з ахвотай пагадзіўся ён. — Першай гэта пры- зяцтва бабулькі, калі я ўпершыню спытаў «ба ба». Пасля я чыту- чыўся ўраць, дзіўкі, Маці заўважыла, што мне асабліва падабаец- ца мастацкая літарату- ра. Цяпер дык мне больш па сэрцы фанта- стыка. Пра Івана цар- віча і Змія-Барыль- ча... А ці праўда, што жаба можа каварыць чалавечым голасам? — Праўда, — схлусіў я, каб не заводзіць ды- скусу: на інтэрв'ю было адведзена толькі паўгадзіны, і часу за- ставалася зусім мала. А мне яшчэ трэба бы- ло даведацца пра яго погляды на жыццё. — Каго вы больш любіце — маму, тату ці бабулю? — Больш за ўсё я

люблю бубліны з мака- м. — А якія вершы вам падабаюцца? — Пра бабулю і шэ- рае казіна. Толькі казінаці вельмі шна- да. На вочы вундэркінда наварнуліся слёзы. — Ну-ну, не трэба, — казіна само вінавата, што ж не паслухалася бабулькі. — бліснуў я веданнем першакрыш- цы і гэтым, здаецца, грунтоўна заваяваў да- вер славуцэці. — А вы заўсёды слухаеце бабу- лю? — Не, — прызнаўся ён. — Чаму ж так? — А чаго яна хлу- сціць, што мяне ў ка- нуце акацілі! — Дзе ж вас зняй- шлі на самай справе? — Мясце не знайшлі, Мясце бацькі прыпес- Гэтак тата сказаў. А тата лепш за бабулю ведае. — Вось што такое ад- сутнасць у сям'і сучас- нага выхавання, — сум- на зазначыў я. — З та- кога ўзросту пачы- наюць увадзіць дзіця ў зман! — А як вы ставіце- ся да праблемы баць- коў і дзяцей? — Чаго? — пера- пытаў ён. — Ну, як бы гэта сказаць... ці няма якіх- небудзь супярэчнасцей

паміж вамі і бацькамі? У гэты момант пра- чыніліся дзверы, і ў шчыліну ўлезла мат- чына галава. — Вячкі, ты ўсё яшчэ на гарніку? Як табе не сорамна сядзі- чы размаўляць са ста- рэйшымі! Паўа маё вуха, бы куля, прасвісцеў педа- дзены аблык, але дзе- рна зачынілася раней, чым ён паспеў дася- нуць жанчыны. Я не стаў паўтараць сваё пытанне, бо зразумеў, што ў век акселерацыі праблема бацькоў і дзяцей пагуд не існуе. — Пра што б такое яшчэ спытацца ў яго? — ламаў я галаву, усё больш пераконваючы- ся ў тым, што слава вундэркіндаў часта апазваецца значна пе- рабольшанай. — Кім вы марыце стаць? — нарэшце задаў я апошняе пытанне. — Вундэркіндам! — Не, калі будзеце дарослы. Ён пачалупаў у носе і сказаў: — Бадай, дырэктам дома адпачынку... На развітанне вун- дэркінд, не ўстаючы з гарніка, падаў мне ру- ку. Я горача паціснуў яе і толькі цяпер заў- важыў, што часопіс «Дашкольнае выхаван- не» славуцасць трымае дагары нагамі.

«Літаратура і мастацтва» Выходзіць па пятніцах. Органа Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Адрас рэдакцыі: Мінск, вул. Захарова, 19. Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, намес- ніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адзназнага са- кратора — 33-44-04, аддзела літаратуры — 33-22-04, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 33-24-62, аддзела вышчленнага мастацтва, архітэктары і вытворчай эстэтыкі — 33-24-62, аддзела публіцыстыкі — 33-24-62, аддзела культуры — 33-21-53, выдавецтва — 32-22-19, бухгалтэрыі — 32-15-87. Рукапісы рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Л. Я. ПРОКША. Рэдакцыйная калегія: З. І. АЗГУР, В. М. АЛА- ДАУ, А. Ц. БАЖКО [намеснік галоўнага рэдактара], Б. І. БУР'ЯН, А. І. БУТАКОУ, А. С. ГРАЧАНИ- КАУ, К. Л. ГУБАРЭВІЧ, І. М. ДАБРАЛЮБАУ, В. У. ІВАШЫН, А. С. КАЗЛОУСКІ, П. М. МАКАЛЬ, У. Л. МЕХАУ [адказны сакратар], Р. К. САБАЛЕН- КА, І. А. САНКОВА, М. Г. ТКАЧОУ, Ю. М. ЧУРКО, Р. Р. ШЫРМА.